

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ ΣΤΟΝ ΔΥΤΙΚΟ
ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΥΣΤΕΡΟ

ΜΕΣΑΙΩΝΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΒΒΙΔΗΣ Γ.Κ. ΑΛΕΞΙΟΣ

ΣΥΝΕΙΣΗΓΗΤΕΣ: ΣΑΚΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΣΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΠΑΛΑΣΚΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΜ: 431/2002133

ΡΟΔΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1-3
2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ	4-6
3. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ	7-19
α) Αιτωλία και Ακαρνανία ή Αιτωλοακαρνανία	
και β) ΓΙΑ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΙΟΝΙΟΥ	
β1) Λευκάδα	
β2) Κεφαλληνία	
β3) Ιθάκη	
β4) Ζάκυνθο	
4. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ	20-72

5. ΟΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΓΕΙΟ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ	73-94
α) Οι φιλοδοξίες και οι κατακτήσεις των Τόκκων	
β) Η διοίκηση των κτήσεων από τους Τόκκους	
6. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ	95-146
α) Η αδυναμία των Τόκκων να επικρατήσουν στις κτήσεις τους. Τα πρώτα προβλήματα.	
β) Η κατάκτηση του Ιονίου από τους Οθωμανούς και η τελική επικράτηση τους.	
7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	147-148
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ	149-158
9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	159-162

1.ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται την δυναστεία των Τόκκων στον δυτικό ελλαδικό χώρο κατά τον ύστερο μεσαίωνα. Ο ιπποτικός οίκος των Τόκκων οφείλει την καταγωγή του στη Γοτθική φυλή των Ταύκων, οι οποίοι ακολούθησαν τον βασιλιά Τοτίλα και διέμεναν στο Βενεβέντο. Γενάρχης του οίκου θεωρείται ο Ουγγολίνος. Οι Τόκκοι ανέπτυξαν ιδιαίτερες σχέσεις με τον ανδεγαυικόν οίκο της Νεάπολης. Η επικράτεια των Τόκκων περιλάμβανε τα Ιωάννινα την Άρτα, όλα τα παράλια της Αμβρακίας, την Αιτωλία, Ακαρνανία, Λευκάδα, Ιθάκη και Κεφαλονιά.

Κατά τον όψιμο μεσαίωνα το νότιο Ιόνιο εμφανίζει έντονα χαρακτηριστικά πολιτικής ρευστότητας, μεγάλης αναταραχής και ανασφάλειας καθώς και χαμηλής παραγωγικότητας. Μετά την κατάλυση και των τελευταίων υπολειμμάτων βυζαντινής κρατικής παρουσίας στην Κάτω Ιταλία από τους Νορμανδούς (1071) οι περιοχές του δυτικού Ελλαδικού χώρου, ήταν οι πρώτες που δέχθηκαν τα διαδοχικά κύματα του δυτικού οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού επεκτατισμού. Μετά την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους Σταυροφόρους (1204), στα νησιά του νότιου Ιονίου

δημιουργήθηκε η πρώτη ιταλική ηγεμονία του ελλαδικού χώρου που ύστερα από λίγο καιρό περιήλθε στα χέρια του ιταλικού οίκου των Ορσίνι. Οι ηγεμόνες αυτοί σύντομα θα υπαχθούν στο φεουδαλικό σχήμα του φραγκικού πριγκιπάτου της Αχαΐας, το οποίο με τη σειρά του θα ενταχθεί στο διαμορφωμένο από τη Ρώμη πλέγμα επικυριαρχιών, που αποσκοπούσε στην ανασύσταση της λατινικής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης από τη νέα δυναστεία του βασιλείου της Νεάπολης, την ανδηγαυική.

Ο βασιλιάς της Νεάπολης Κάρολος Α΄ (1266-1285) ήταν εκείνος ο οποίος προσπάθησε να υλοποιήσει τα σχέδια για ανασύσταση της λατινικής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης με την οργάνωση επιχείρησης που θα είχε ως αφετηρία τις περιοχές της σημερινής Αλβανίας. Ύστερα θα αναλάμβανε ο γιος του Κάρολου Β΄ Ανδηγαυού (1285-1309), Φίλιππος Α΄ του Τάραντος μετά το γάμο του με τη Θαμάρ, θυγατέρα του δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρου Α΄ (1271-1296). Μετά το θάνατο όμως του Φιλίππου Α΄, το ενδιαφέρον των Ταραντίνων για την Ήπειρο θα περιοριστεί στην προσπάθεια διατήρησης των ελαχίστων λειψάνων των κτήσεων τους στην Αιτωλοακαρνανία ενώ η ενσωμάτωση της Ηπείρου στην αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης (1337), θα καταλήξει σε ισχυρό πλήγμα για τον ελληνισμό του συγκεκριμένου

χώρου. Και αυτό διότι, οι Σέρβοι θα επεκτείνουν την κυριαρχία τους και στο δυτικό ελλαδικό χώρο. Στην προσπάθεια του Νικηφόρου Β΄ να ανακτήσει τις πατρικές του κτήσεις θα αντιταχθούν Ανδηγαυοί, Αλβανοί και Βενετοί. Μετά από αλλεπάλληλες συγκρούσεις οι Ανδηγαυοί θα αναγκαστούν να παραχωρήσουν τα νησιά του Ιονίου στην οικογένεια των Τόκκων.

Κατά τη ίδια περίοδο η Βενετία, μετά την απώλεια των δαλματικών της κτήσεων αρχίζει να εκδηλώνει ένα έντονο ενδιαφέρον για το χώρο του Ιονίου, σημαντικό για το ανατολικό της εμπόριο. Βλέποντας ότι οι Οθωμανοί προσπαθούν να επεκτείνουν την κυριαρχία τους στο Νότιο Ιόνιο, η Γαληνοτάτη φοβούμενη την κυριαρχία τους προσπαθεί με κάθε τρόπο να διατηρήσει τον ηγεμονικό της χαρακτήρα στο συγκεκριμένο χώρο έρχοντας σε αντιπαράθεση με την οικογένεια των Τόκκων. Μετά από συνεχείς συγκρούσεις ανάμεσα σε Βενετία, Νεάπολη και Οθωμανών οι τελευταίοι Τόκκοι θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τις κτήσεις τους μπροστά στην Οθωμανική απειλή.

2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ

Όνομα οικογενείας κομιτων παλατινων Κεφαλληνίας και Ζακύνθου δεσποτών Ηπείρου και δουκών Λευκάδας. Ο ιπποτικός οίκος προερχόταν από την γοθτική φυλή των Τόκκων, που διέμενε στο Μπενεβέντο. Οι Τοκκοι ανέπτυξαν ιδιαίτερες σχέσεις με το ανδεγαυικόν οίκο της Νεάπολης. Πρώτος εκπρόσωπος της οικογένειας ήταν ο Γουλιέλμος Β΄ (22 Σεπτεμβρίου 1335), ο οποίος κατέλαβε το αξίωμα του καπετάνιου της Κέρκυρας από τον Ροβέρτο Ανδεγαυόν. Ο Γουλιέλμος Β΄ παντρεύτηκε τη Μαργαρίτα Ορσίνι και έλαβε ως προίκα τη μισή Ζάκυνθο. Από τους γιους του ο Λεονάρδος Α΄ κατέστη ο ονομαστότερος του οίκου των Τόκκων. Ο Λεονάρδος Α παντρεύτηκε την Μαγδαληνή, εγγονή του κράλη της σερβίας Συμεών, ο οποίος ονομάστηκε Παλατίνος κόμης της Κεφαλληνίας, Ζακύνθου και δούκας της Λευκάδας και της Βόνιτσας. Μετά το θάνατο του κράλη της Σερβίας Συμεών και του πεθερού του Ιζαυ Μπουεντελμόντι έλαβε και τον τίτλο του δεσπότη των Ιωαννίνων. Ο Γουλιέλμος Β΄ πέθανε μετά την 11^η Μαρτίου 1401.

Ο υιός και διάδοχος του Κάρολος Α΄ (1375- 1429) παντρεύτηκε την κόρη του δούκα των Αθηνών Νερίου Α΄ Ατσαγιόλι, Φραγκίσκα, ο

οποίος διεξήγαγε μια σειρά πολέμων εναντίον των ηγεμόνων της Ακαρνανίας, των Καταλανών και του δεσποτάτου του Μορέως από τους οποίους κατείχε πολύ σημαντικά εδάφη. Επιπλέον περιέλαβε τα Μέγαρα και άλλες πόλεις και προσηγορεύθη από τον αυτοκράτορα Μανουήλ Παλαιολόγο δεσπότης Ρωμανίας. Ο Κάρολος Α΄ κυριάρχησε στην Ήπειρο , Αιτωλοακαρνανία και όλη την περί τον Αχελών χώρας και αγόρασε από τον Ιταλό τυχοδιώκτη Ολιβιέρι τον εμπορικότατον λιμένα της Γλαρέντζας.

Ο υιός και διάδοχος του Κάρολος Β΄ (Οκτώβριος 1448) παρέλαβε τον τίτλο του κόμητος της Ζακύνθου και του δεσποτάτου της Ρωμανίας. Διεξήγαγε πολέμους εναντίον των νόθων υιών του Καρόλου Α΄ από τους οποίους απέσπασε την Άρτα, τα Ιωάννινα, την Αιτωλία και Ακαρνανία. Αργότερα ο Κάρολος Β΄ έχασε την Ήπειρο λόγω της τουρκικής κατάληψης και έφυγε για την Ιταλία όπου και πέθανε τον Οκτώβριο του 1488. Εν συνεχεία τον διαδέχθηκε ο γιος του Λεονάρδος Γ΄ ο οποίος παντρεύτηκε την Μέλισσαν , θυγατέρα του δεσπότη της Σερβίας Βούκοβιτς και της Ελένης παλαιολόγου. Παράλληλα ο Λεονάρδος Γ΄ έχασε και τις υπόλοιπες κτήσεις των Τόκκων. Μη μπορώντας να ανταπεξέλθει στην κατάσταση αυτή εγκαταλείπει τη Ζάκυνθο και φεύγει για τη Νεάπολη. Ο αδερφός του Αντώνιος (1488) κατόρθωσε

μετά από πολλές προσπάθειες να καταλάβει την Κεφαλληνία και τη Ζάκυνθο υπό την κυριαρχία των Ανδεγαυών αρνούμενος την πρόταση των Βενετών να τις θέσει υπό βενετική κυριαρχία έναντι 500 δουκάτων ετησίως. Η άρνηση του αυτή τον οδήγησε σε σύγκρουση με τους Βενετούς, οι οποίοι τον δολοφόνησαν κατά τη διάρκεια της πολιορκίας του φρουρίου της Κεφαλληνίας. Έτσι έληξε η δυναστεία των Τόκκων στα Ιόνια νησιά.

3. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ

α) Αιτωλιὰ και Ακαρνανιὰ □ Αιτωλοακαρνανιὰ

Ο νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας ή Αιτωλοακαρνανίας είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση από τους νομούς της Ελλάδας. Κατέχει το Δυτικό τμήμα του γεωγραφικού διαμερίσματος της Στερεάς Ελλάδας. Βόρεια βρέχεται από τον Αμβρακικό κόλπο και συνορεύει με τον νομό Άρτας, ανατολικά συνορεύει με τους νομούς Ευρυτανίας, Φθιώτιδας και

Φωκίδας. Δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο πέλαγος και Νότια από τους κόλπους Πατραϊκό και Κορινθιακό.

Το σημαντικότερο οικονομικό, διοικητικό και αμυντικό κέντρο της Βόρειας Ακαρνανίας ήταν η Βόνιτσα, στα βόρεια των Ξηρομέρων¹. Η περιοχή ελέγχου του κάστρου εκτεινόταν από τον Αμβρακικό μέχρι τις ακαρνανικές ακτές απέναντι της Λευκάδας, στο εσωτερικό νότια της λίμνης Βουλκαριάς², ίσως και νοτιότερα όπου η περιοχή της Ζαβέρδας στον κόλπο της Παλαίρου καθώς και στο χώρο των βόρειων Ακαρνανικών μέχρι την Κορδοβίτσα (Λουτράκι). Ο δρόμος από τη Βόνιτσα προς τη Λευκάδα περνούσε από το σημείο συμβολής της λίμνης Βουλκαριάς με τον ανατολικό μυχό του κόλπου του Αγίου Νικολάου όπου τα πλοία έβρισκαν ασφαλές αγκυροβολείο. Η περιοχή του κόλπου αυτού είχε σημαντικό οικονομικό ενδιαφέρον λόγω της παραγωγής και διακίνησης αλατιού. Ο Άγιος Νικόλαος βρίσκεται στη βόρεια ακτή της χερσονήσου της Πλαγιάς, το πλησιέστερο προς τη Λευκάδα τμήμα της Ακαρνανίας. Στην περιοχή αυτή βρίσκεται ο πύργος Τεκές από τη θέση του οποίου προκύπτει ο προσορισμός του για τον έλεγχο του δρόμου που συνέδεε τη Βόνιτσα με τη Λευκάδα. Θα

¹ Με τον όρο Ξηρόμερα δηλώνεται η ορεινή περιοχή της Ακαρνανίας, από τον Αμβρακικό (Χρονικό Μορέως, στ. 8789) την περιοχή της Βόνιτσας (ό.π., στ.9229-9235), και την απέναντι της Λευκάδας ακαρνανική ακτή (ΜΜ, τ. 3. 121) μέχρι το Αχελώο (Ξηρόμερα Αχελώου –Cronaca, στ. 3143-3144).- Το όνομα της περιοχής οφείλεται στην ανεπάρκεια υδάτινων πόρων.βλ. σχετικά Philipson- Kirsten, *Landaschaften*, τ. 2 371. – Νουχάκης, *Χωρογραφία*, 281.

² Νουχάκης, *Χωρογραφία*, 282.

μπορούσαμε να πούμε ότι η κατασκευή του πύργου οφείλεται στην οικοδομική δραστηριότητα του Καρόλου Α΄ Τόκκου που σκοπό είχε την αμυντική ενίσχυση της περιοχής και την προστασία της Λευκάδας. Νότια της Πλαγιάς στη βόρεια και ανατολική ακτή του κόλπου της Παλαίρου ή Ζαβέρδας καταλήγουν τα υψώματα της Πλαγιάς και τα Ακαρνανικά όρη.

Ο προσφορότερος δρόμος σύνδεσης της Βόνιτσας με την Άρτα είναι αυτός που ακολουθεί τη νότια και ανατολική ακτή του Αμβρακικού του οποίου η ευρύτερη περιοχή ονομάζεται Βάλτος. Βέβαια δεν γνωρίζουμε την ακριβή θέση του, όμως το παραδοσιακό τοπωνύμιο της περιοχής Βάλτος καθιστά πολύ πιθανή τη λειτουργία του στο χώρο της Εμπεσού που ελέγχει τη διάβαση μεταξύ Μακρυνόρους και των ορέων του Βάλτου, δηλαδή το δρόμο σύνδεσης με τη Θεσσαλία. Νοτιότερα της Ζαβέρδας η ακαρνανική ακτογραμμή στρέφεται προς τα ανατολικά σχηματίζοντας τους κόλπους του Μύτικα και του Βούλκου. Κατά την περίοδο που εξετάζουμε, στον κόλπο του Βούλκου λειτουργούσαν αλυκές καθώς και η σκαλωσιά όπου φόρτωναν το αλάτι στα πλοία.

Η περιοχή του νοτιότερου κόλπου της Ακαρνανίας του Αστακού, ονομαζόταν κατά τη μεσαιωνική περίοδο *Δραγάμεστον* όπως ακριβώς

και το τοπικό κάστρο³. Περί τα 2 χιλιόμετρα βόρεια του Αστακού υπήρχε το μεσαιωνικό κάστρο του Δραγαμέστου. Πρόκειται για εκτεταμένο κάστρο με λείψανα ναών της βυζαντινής περιόδου που έλεγχε το δρόμο προς την ενδοχώρα ενώ παράλληλα εξασφάλιζε στους κατοίκους της περιοχής ένα ασφαλές καταφύγιο σε περιπτώσεις κινδύνου.

Επιπλέον μεγάλη σημασία για την Αιτωλοακαρνανία διαδραμάτιζε και το ποτάμι Αχελώος. Ο όρος Αχελώος εκτός από το ποτάμι δήλωνε όρια. Με τον Αχελώο συνδέεται στενά και η περιοχή της Κατοχής. Στην περιοχή της Κατοχής βρίσκεται χτισμένος ένας μεσαιωνικός πύργος γνωστός ως κούλια της κυρά-Βασιλικής⁴. Πρόκειται για κτίσμα του β' μισού του 14^{ου} αιώνα που εξυπηρετούσε την άμυνα της περιοχής του Αγγελοκάστρου. Περί τα 5 χιλιόμετρα βόρεια της Κατοχής στην ευρύτερη περιοχή του Λεσινίου βρίσκονταν τα μεσαιωνικά Λεσιανά. Από αυτές τις δύο περιοχές περνούσε ο δρόμος

³ Βλ. έγγραφα υπ' αριθμ. 11 και 20.- Κατά τον Α.Γ. Σπυρόπουλο (*Ενδιαφέροντα για το Δραγάμεστο – Καραϊσκάκη, κάστρο Δραγάμεστο*, Αθήναι 1967, 9, σημ. 1), ο όρος *Δραγάμεστο* είναι σλαβικός και σημαίνει καλή θέση.- Το τοπωνύμιο Δραγαμεστός εμφανίζεται για πρώτη φορά κατά τη μεσοβυζαντινή εποχή (Δ. Ζακυθινός, «Αγιος Βάρβαρος», 448). Για το σύγχρονο τοπωνυμικό της περιοχής βλ. Παπατρέχας, *Τοπωνυμικά*, τ. 2. 206-207.

⁴ Κατσαρός, Κατοχή, 307-320.- Η Κατοχή πιθανόν αποτελεί την ιστορική συνέχεια της ακρόπολης των Οινιαδών (Τρικαρδόκαστρον), της οποίας τα λείψανα σώζονται 4 χλμ. δυτικότερα. Βλ. σχετικά Philipson – Kirsten, *Landschaften*, τ. 2. 401.- Soustal – Koder, *Nikopolis*, 174.- Παλιούρας, *Αιτωλοακαρνανία*, 36.- Για το Τρικαρδόκαστρο βλ. Α. Παραδείσης, *Φρούρια και κάστρα της Ελλάδος*, τ. 2, Αθήνα 1983, 60-68. Το όνομα του φρουρίου φαίνεται να σχετίζεται με το επώνυμο κατοίκου της Ναυπάκτου (*Nicolaus Triscardus, habitator Neranti*) αναφερόμενο σε έγγραφο της εξεταζόμενης περιόδου (Ασωνίτης, *Κέρκυρα*, 336-339, 16 Απριλίου 1364).

που συνέδεε τις περιοχές της νότιας Αιτωλίας με την Ακαρνανία και κατέληγε στην Άρτα. Αξιόλογο μνημείο της περιοχής αποτελεί ο ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου, προϊόν της οικοδομικής δραστηριότητας των ηγεμόνων της Ηπείρου πιθανότητα του Νικηφόρου Α΄ ή της συζύγου του Άννα Παλαιολογίνας.

Στην περιοχή της Αιτωλίας συναντούμε την επισκοπή του Αχελώου η οποία ταυτίζεται με το ναό του Αγίου Ιωάννη Ριγανά κοντά στο χωριό Μάστρο. Λίγα χιλιόμετρα πιο πέρα βρίσκεται το σημαντικότερο από τα μεσαιωνικά φρούρια της αιτωλικής ενδοχώρας το Αγγελόκαστρον, το οποίο έλεγχε την αιτωλική πεδιάδα δυτικά του Αγρινίου και νότια μέχρι το Αιτωλικό. Σημαντικός παράγοντας για την οικονομία της Αιτωλίας ήταν η περιοχή του Ανατολικού η οποία διέθετε εγκαταστάσεις οργανωμένης εκμετάλλευσης του ενάλιου πλούτου. Ανατολικότερα η Ναύπακτος, το επισημότερο κάστρο της νότιας Αιτωλίας εξασφάλιζε στους εκάστοτε κυρίους της τον έλεγχο μιας ευρύτερης περιοχής τα όρια της οποίας δεν είναι σαφή. Η θέση του κάστρου της Ναυπάκτου παρείχε τη δυνατότητα ελέγχου της οδού που οδηγούσε από τη νότια Αιτωλία στη Φωκίδα αλλά και του συχνά δύσκολου θαλάσσιου περάσματος από τον Πατραϊκό στον Κορινθιακό. Το κάστρο βρίσκεται στη νότια κλιτύ του Ριγανίου όρους, ενώ οι

οχυρωματικοί περίβολοι συνεχίζονται κλιμακωτά μέχρι τη θάλασσα. Από τις αναφορές που υπάρχουν στα ανθηγαυικά έγγραφα συνάγεται ότι κατά το α' μισό του 14^{ου} αιώνα οι οχυρώσεις του ήταν σε καλή κατάσταση, όπως και το λιμάνι. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να τονίσουμε ότι στη διάρκεια της αλβανικής κυριαρχίας οι οχυρώσεις υπέστησαν φθορές από το χρόνο και τις επανειλημμένες πολιορκίες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υποχρεωθούν οι Βενετοί μετά το 1407 να δαπανήσουν σημαντικά ποσά σε επισκευές ιδιαίτερα στο λιμάνι το οποίο προστάτευαν δύο πύργοι αλλά και στην ακρόπολη, τον εξωτερικό περίβολο και τα ποικίλα οικοδομήματά του.

Και β) για τα νησιά του Νότιου Ιονίου

β1) Λευκάδα

Η Λευκάδα είναι νησί του Ιονίου Πελάγους, ένα από τα Επτάνησα. Βρίσκεται μεταξύ Κέρκυρας και Κεφαλονιάς κοντά στην ακτή της Ακαρνανίας, από την οποία χωρίζεται με την Διώρυγα της Λευκάδας και τον Όρμο Δρεπάνου. Τέταρτη σε μέγεθος από τα Ιόνια νησιά μετά

την Κεφαλονιά, την Κέρκυρα και τη Ζάκυνθο είναι το ορεινότερο νησί του Ιονίου. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η γεωγραφική θέση και οι φυσικές ιδιομορφίες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την τύχη της Λευκάδας. Λόγω της γειτνίασης με την Ακαρνανία το νησί υφίσταται άμεσα τον αντίκτυπο των εκεί εξελίξεων.

Το αρχικό μεσαιωνικό κέντρο της Λευκάδας βρισκόταν στη θέση της αρχαίας πόλης. Το κάστρο της Αγίας Μαύρας (Sancta Maura) χτίστηκε το 1300 από τον Ιωάννη Α΄ Ορσίνι με την άδεια του Καρόλου Β΄ Ανδηγαυού στην περιοχή των τεναγών · μια νησίδα στο στενότερο σημείο του καναλιού της Λευκάδας. Χτίστηκε σε εκείνο το σημείο διότι η θέση αυτή εξασφάλιζε αποτελεσματικότερη άμυνα καθώς τα τενάγη καθιστούσαν την προσπέλαση εχθρικού στόλου δύσκολη, παράλληλα όμως παρείχε και τη δυνατότητα απόκρουσης προσβολών από την πλευρά της Ακαρνανίας. Εκτός από το προαναφερθέν κάστρο εξίσου σημαντικό είναι και το οχυρό Επισκοπή (Piscoria) στο οποίο οχυρώθηκαν οι Λευκάδιοι κατά την εξέγερση του 1357⁵. Τα κάστρα των ακτών αποθάρρυναν σε κάποιες περιπτώσεις τις πειρατικές επιδρομές στην περιοχή τους.

⁵ Predelli, *Commemoriali*, τ. 2. 5, 263 (235) 6 Μαΐου 1357.

β2) Κεφαλληνία

β3) Ιθάκη

β4) Ζάκυνθος

Ο ευρύτερος χώρος των νησιών της κομητείας όπως είναι η Κεφαλληνία, Ιθάκη και Ζάκυνθος αποτελούσε θα λέγαμε σταυροδρόμι καθώς αυτές οι θαλάσσιες περιοχές ήταν υποχρεωτικά περάσματα για τα πλοία που κατευθύνονταν από τη δυτική Μεσόγειο, την Κάτω Ιταλία προς τα λιμάνια του Πατραϊκού και του Κορινθιακού. Η γεωγραφική θέση των νησιών αυτών δημιουργούσε στους κυρίους της την ανάγκη να διατηρούν καλές σχέσεις με αντιμαχόμενες μεταξύ τους δυνάμεις τις οποίες δεν επιθυμούσαν να δυσαρεστήσουν. Η ραδιουργία, η απιστία και ο δόλος που συνήθως αποδίδονται στους Τόκκους ερμηνεύονται σε κάποιο βαθμό από την ανάγκη των ηγεμόνων αυτών να επιβιώσουν σ' ένα χώρο που συγκρούονταν πολλά και μεγάλα συμφέροντα. Ήταν ένα είδος προστασίας γι' αυτούς θα λέγαμε.

Οι αγρότες της Κεφαλληνίας προσπαθούσαν να αξιοποιήσουν με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο το έδαφός τους. Σε ορισμένες όμως περιοχές η λειψυδρία καθιστούσε δύσκολη τη ζωή των κατοίκων. Πεδινές εκτάσεις σχηματίζονται κυρίως στο νότιο μέρος της Παλικής καθώς και στο βορειοδυτικό μυχό του κόλπου του Λιβαδιού του εσωτερικού κόλπου της Κεφαλληνίας. Επιπλέον πεδινές εκτάσεις υπάρχουν και στις νοτιοδυτικές περιοχές του κορμού της Κεφαλληνίας, την Κρανέα⁶ και την Λιβαθώ⁷. Το σημαντικότερο αγκυροβόλι στην Κεφαλληνία βρισκόταν στον Αθέρα ενώ οι ανατολικές ακτές πρόσφεραν στους ναυτικούς αρκετούς ασφαλείς όρμους, με βορειότερο το Φισκάρδο. Νοτιότερα στον κόλπο της Σάμης ως αγκυροβόλια προσφέρονταν η Σάμοσα και το πόρτο Τζενοβέζι, ο σημερινός Πόρος.

Παράλληλα υπήρχε πλειάδα από λείψανα οχυρών τα οποία εξυπηρετούσαν κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους την άμυνα των περιοχών. Αυτά τα οχυρά είναι γνωστά ως Παλιόκαστρο ή Κάστρο της Οριάς. Για παράδειγμα στη βορειοδυτική Παλική στην περιοχή των χωριών Δεματορά και Αγία Θέκλα υπήρχε κάστρο μέσα στο οποίο βρισκόταν ο ναός της Θεοτόκου, παλαιά έδρα επισκοπής. Εν συνεχεία

⁶ Στη ΝΑ περιοχή του κόλπου του Λιβαδιού. Εκεί σχηματίζεται και ο κόλπος του Αργοστολίου, στο μυχό του οποίου, τον Κούταβο, σύμφωνα με το Πρακτικό (στ. 751, 894-899) υπήρχαν αλυκές.

⁷ Πρακτικό, στ. 651, 720, 910.- Η περιοχή Πεσάδων καλύπτει προφανώς τον ευρύτερο χώρο, όπου το σημερινό ομώνυμο χωριό: Πρακτικό, στ. 597,613, 615.- Soustal – Koder, Nicopolis, 197.

στην Κρασιά υψώνεται το σημαντικότερο κάστρο που είναι το κάστρο του Αγίου Γεωργίου⁸. Στη νοτιοανατολική περιοχή του νησιού υπάρχουν λείψανα του κάστρου του Αγίου Νικολάου στο Σωρί του Αίνου, το κάστρο της Οριάς ή της Συριάς ενώ βορειοδυτικά αναφέρεται των Κορωνών και του Παλαιοκάστρου. Από τα παραπάνω, δύο ήταν τα κάστρα που λειτουργούσαν στο νησί. Το ένα ήταν των Κορωνών (castrum Coronii) και το άλλο του Αγίου Γεωργίου. Το κάστρο του Αγίου Γεωργίου έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο, μάλιστα αποτελούσε το διοικητικό κέντρο του νησιού και έδρα των ηγεμόνων της κομητείας. Έτσι μπορούσε να εξυπηρετεί την άμυνα και τη διοίκηση καθώς και να χρησιμοποιείται ως καταφύγιο των κατοίκων σε δύσκολες περιστάσεις αλλά και ως παρατηρητήριο. Μάλιστα πιθανολογείται ότι ο αρχικός του πυρήνας κτίσθηκε κατά τους χρόνους της βυζαντινής κυριαρχίας.

Επίσης μεγάλος ήταν και ο αριθμός των μονών της Κεφαλληνίας. Για παράδειγμα στην Παλική αναφέρονται οι μονές του Αγίου Λέοντος και του Αγίου Εσδρός. Στην Κρασιά υπήρχε η μονή Δρεπάνου απέναντι από το Αργοστόλι.

⁸ Πρακτικό, στ. 594-595.- Longnon – Topping Documents, 52.- Περιγραφή του κάστρου βλ. Κοσμετάτος, Κάστρο, 32 κ.ε.- στην περιοχή της Κρασιάς, τρία χλμ. ΝΑ του Αργοστολίου, όπου τα λείψανα της αρχαίας Κράνης, εντοπίστηκαν και λείψανα μεσαιωνικού τείχους. Βλ. σχετικά Π. Καλλιγιάς, ΑΔ 24 (1969) Χρονικά 270.- Soustal – Koder, Nicopolis, 187.

Τομή στην ιστορία της Ιθάκης αποτέλεσε η κατάληψή τους από τους Νορμανδούς, το 1185. Μετά την Δ΄ Σταυροφορία ο Ματθαίος ή Μάιος Ορσίνι αυτοτιτλοφορήθηκε κόμης της Κεφαλληνίας και περιέλαβε στην εξουσία του την Ιθάκη την οποία παρέλαβε αργότερα ο διάδοχός του Ριχάρδος Ορσίνι. Από το τέλος του 13^{ου} ως τον 15^ο αιώνα η Ιθάκη δοκιμάστηκε από πειρατικές επιδρομές Ισπανών και Βενετών, ενώ εν τω μεταξύ είχε περιέλθει μαζί με τα άλλα νησιά του Ιονίου στην κυριότητα των Τόκκων. Συγκεκριμένα το 1357 ο Ριχάρδος του Τάραντος παραχώρησε την Κεφαλληνία, τη Ζάκυνθο και την Ιθάκη στον Λεονάρδο Α΄ Τόκκο ο οποίος προσπάθησε να ισχυροποιήσει τη θέση του συνάπτοντας συγγενικούς δεσμούς με τον οίκο των Ατσαγιόλι. Μετά την κατάλυση του δουκάτου των Τόκκων από τους Τούρκους το 1479 η Ιθάκη περιήλθε στη Βενετική Δημοκρατία όπως επίσης και η Κεφαλονιά και η Ζάκυνθος. Η Βενετία παρέλαβε την Ιθάκη με ελάχιστους κατοίκους. Γενικά θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο πληθυσμός της Ιθάκης ήταν λιγοστός και η οικονομία της όχι ιδιαίτερα σημαντική. Τα αγκυροβόλια της δεν φημίζονταν για την εμπορική τους κίνηση αλλά ως ορμητήρια πειρατών.

Η Ζάκυνθος είναι το τρίτο σε έκταση από τα Ιόνια νησιά μετά την Κεφαλονιά και την Κέρκυρα. Η θέση που κατείχε το νησί ήταν πολύ

σημαντική διότι τα λιμάνια της αποτελούσαν σταθμούς ανεφοδιασμού. Στις ανατολικές και νότιες ακτές βρίσκονταν τα αγκυροβόλια του νησιού. Περιγράφοντας τη Ζάκυνθο ο Χριστόφορος Buondelmonti επισημαίνει τις καταστροφές που είχε υποστεί το νησί ιδιαίτερα από τους σεισμούς. Η πόλη διαμορφωνόταν με επίκεντρο το μοναδικό κατά την εξεταζόμενη περίοδο κάστρο του νησιού. Αυτό το κάστρο σύμφωνα με τον Stefano Magno ονομαζόταν Castel de S. Stefano⁹.

Ενώ οι δυτικές ακτές του νησιού είναι απόκρημνες οι νότιες και οι ανατολικές είναι αμμώδεις και αβαθείς. Εκτός από το λιμάνι στην παραλία του κάστρου αγκυροβόλι υπήρχε και στη βορειοανατολική ακτή που λεγόταν Άγιος Νικόλαος με την ομώνυμη νησίδα στην είσοδό του. Στο νότιο άκρο της Ζακύνθου και στην ανατολική ακτή βρισκόταν το πόρτο Κερίου, ενώ απέναντι η νησίδα Μαραθονήσι. Από τους πολυάριθμους ναούς που αποδίδονται στην εξεταζόμενη περίοδο ελάχιστα λείψανα σώθηκαν εξαιτίας των καταστρεπτικών σεισμών.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι το 1357 η Ζάκυνθος περιήλθε στην οικογένεια των Τόκκων ως αποτέλεσμα του γάμου του Λεονάρδου Τόκκου με την αδελφή του τελευταίου Ορσίνι, Ροβέρτου του

⁹ Horf, *Chroniques*, 195.- Στο κάστρο αναφέρεται ναός του Αγίου Στεφάνου το 1504 (Κονόμος, *Εκκλησίες*, 153). Καστροφύλακας αναφέρεται την 1 Φεβρουαρίου 1403 ο Fancilo Πελεγάνος, υπέρ του οποίου ο Λεονάρδος Β Τόκκος επικύρωσε ορισμένα προνόμια που είχε παραχωρήσει στον πατέρα του ο Λεονάρδος Α (Χιώτης, *Απομνημονεύματα*, τ. 2. 227-228).- Για τη θέση του μεσαιωνικού κάστρου βλ. και Philipson – Kirsten, *Landschaften*, τ. 536-539.- Soustal – Koder, *Nikopolis*, 279.

Ταραντίνου. Στα χέρια της οικογένειας των Τόκκων η Ζάκυνθος παρέμεινε μέχρι το 1479. Το 1452 ο Λεονάρδος Β΄ Τόκκος επανίδρυσε την Ορθόδοξη επισκοπή Κεφαλληνίας και Ζακύνθου καθώς και επανέφερε τον Ορθόδοξο επίσκοπο για να ικανοποιήσει τις αξιώσεις του λαού. Ωστόσο ο Λεονάρδος Γ΄ Τόκκος, ο τελευταίος των Τόκκων, πούλησε το 1479 τα κτήματά του στη Ζάκυνθο σε υπηκόους της Βενετικής Δημοκρατίας.

4. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ . Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Οι Τόκκοι διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην Ελλάδα. Κατάγονταν από το Μπενεβέντο και ήταν αξιόλογα πρόσωπα στην Ναπολιτάνικη Αυλή. Το πρώτο ιστορικό μέλος της οικογένειας ήταν ο Ουγγολίνος, ο μεγάλος στρατοπεδάρχης. Εν συνεχεία ο Γουλιέλμος Τόκκος είχε γίνει διοικητής της Κέρκυρας που βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του Φιλίππου Α΄ του Τάραντα και του γιου του. Ο Γουλιέλμος είχε συγγενέψει με μια από τις βασιλεύουσες οικογένειες

της Ελλάδας παίρνοντας σε γάμο την αδερφή του Ιωάννη ΙΙ της Ηπείρου. Ο γιος του Λεονάρδο εξακολουθούσε να έχει την εύνοια του Ροβέρτου γιατί ήταν ένας από τους μάρτυρες του προικοσυμφώνου του. Εργάστηκε δραστήρια και έλαβε ως σύζυγο του την ανιψιά του Νικόλα Ατσαγιόλι. Το 1357 ο ηγεμόνας Ροβέρτος του παραχώρησε την κομητεία της Κεφαλληνίας. Επιπλέον στα νησιά Κεφαλονιά, Ζάκυνθος καθώς και Ιθάκη πρόσθεσε και το νησί της Αγίας Μαύρας(σημερινή Λευκάδα) και την οχυρή Βόνιτσα. Με αυτό τον τρόπο ο Λεονάρδος κατόρθωσε και ένωσε τις παλιές κτήσεις των Ορσίνι και αυτός όπως και οι κληρονόμοι του με τον τίτλο «Δούκας της Λευκάδας, κόμητας της Κεφαλονιάς και αυθέντης της Βοστίτζας» κατάφεραν και κράτησαν τις κτήσεις τους περισσότερο από έναν αιώνα.

Επιπλέον σπουδαίο ρόλο διαδραμάτισε και ο Νέριο Ατσαγιόλι, αυθέντης της Κορίνθου. Η σταδιοδρομία του Νέριο ήταν γεμάτη από μεγάλες επιτυχίες. Το άστρο του τον είχε οδηγήσει από την Φλωρεντία στον Ακροκόρινθο και από εκεί στην Ακρόπολη. Οι δύο κόρες του που η μία φημίζονταν για την ομορφιά της και η άλλη για την εξυπνάδα της είχαν παντρευτεί τον κυριότερο από τους Λατίνους ηγεμόνες στην Ελλάδα. Μεγάλοι αντίπαλοι του ήταν οι Ναββαράιοι οι οποίοι είχαν καταλάβει πολλές από τις οικογενειακές της κτήσεις. Ο Νέριο

επιθυμούσε την επέκταση των κτήσεων του με την απόκτηση των κάστρων της Ναυπλίας και του Άργους τα οποία κατά τη διάρκεια της Καταλανοκρατίας παρέμειναν πιστά στην οικογένεια των ντε Μπριέν και στην κληρονόμο ντ' Ενγκιέν. Τον ίδιο χρόνο (1388) όταν έπεσε η Ακρόπολη η Μαρία ντ' Ενγκιέν, η κυρά του Άργους, έχασε τον άνδρα της Πιέτρο Κορνάρο. Μένοντας μόνη λοιπόν και φοβούμενη τις επεκτατικές βλέψεις του Νέριο και του γαμπρού του Δεσπότη Θεόδωρου του Μυστρά μεταβίβασε τις αργολικές κτήσεις της στη Βενετία αντί ισόβιας χορηγίας 500 χρυσών δουκάτων για τον εαυτό της και τους κληρονόμους της. Έτσι η Βενετία απέκτησε το υπόλοιπο τμήμα του παλιού Γαλλικού δουκάτου της Αθήνας που παρέμεινε στην κατοχή της εκατόν πενήντα και πλέον χρόνια.

Πριν όμως ο βενετσιάνος αντιπρόσωπος Μαλιπιέρο προφτάσει να καταλάβει την Αργολίδα ο Δεσπότης Θεόδωρος παρακινούμενος από τον πεθερό του Νέριο Ατσαγιόλι κατέλαβε το Άργος αιφνιδιαστικά. Ο Νέριο θεωρούσε τον εαυτό του διάδοχο των Ντε λα Ρος και των Ντε Μπριέν και όχι τη Βενετία. Το σχέδιο του όμως απέτυχε διότι ο Μαλιπιέρο έπεισε το λαό της Ναυπλίας να τον δεχτεί ως αντιπρόσωπο της Γαληνότατης Δημοκρατίας. Τεταμένη καθώς ήταν η κατάσταση η Βενετία διέκοψε κάθε εμπορική επικοινωνία μεταξύ του Νέριου και του

γαμπρού του. Μάλιστα η Βενετσιάνικη διπλωματία χρησιμοποίησε την Εταιρεία των Ναβαρραίων με σκοπό να τιμωρήσει τον ένοχο. Ο Σαν Σουπεράν βρισκόταν σε φιλικές σχέσεις με τη Βενετία. Μάλιστα είχε υποσχεθεί να βοηθήσει τους υπηκόους της να προστατέψει το εμπόριο της και να μην διαθέσει ούτε το παραμικρό τμήμα της ηγεμονίας για τους εχθρούς της. Ο πανούργος Φλωρεντίνος δέχτηκε την πρόσκληση του αρχηγού των Ναβαρραίων για προσωπική συνέντευξη σχετικά με το θέμα του Άργους εμπιστευόμενος στην άδεια ελεύθερης διάβασης που είχε λάβει. Για τους Ναβαρραίους το διεθνές δίκαιο διαδραμάτιζε μεγάλο ρόλο, ήταν σαν άγραφο χαρτί. Η ευκαιρία της σύλληψης του εχθρού τους ήταν τέτοια ώστε δεν την άφησαν ανεκμετάλλευτη. Έτσι λοιπόν ο Σαν Σουπεράν παρακάλεσε τον Ασάνη Ζαχαρία να τον συλλάβει. Έτσι κι έγινε¹⁰. Αμέσως όλη η οικογένεια των Ατσαγιόλη ξεσηκώθηκε για να μπορέσει να απελευθερώσει τον συγγενή της. Μάλιστα η γυναίκα του πρόσφερε στον Θεόδωρο μεγάλο ποσόν για να πολιορκήσει το Άργος. Παράλληλα ο Φλωρεντίνος γονφαλονιέρος Δονάτος κατάφερε και έπεισε την κυβέρνηση του να στείλει πρεσβευτές στη Βενετία προτείνοντας όρους συμφέροντες εάν η Δημοκρατία αναλάμβανε την απελευθέρωση του Νέριου. Ο Δονάτο ήταν πρόθυμος να μεταβιβάσει την Αθήνα και τη Θήβα και μέρος της βαρωνίας της

10

Κορίνθου στα χέρια Βενετσιάνου επίτροπου ως ενέχυρο της ειλικρίνειας του αδελφού του. Μάλιστα προσφέρθηκε να πάει ο ίδιος στην Ελλάδα για να επιβλέψει για την παράδοση του Άργους στη Βενετία πριν απελευθερωθεί ο αδελφός του και επικαλέστηκε το έλεος της για έναν άνθρωπο που ήταν επίτιμος πολίτης της Δημοκρατίας. Έτσι λοιπόν ζήτησε βοήθεια στην Γένοβα η οποία είχε χορηγήσει πολιτικά δικαιώματα στην κόρη του Νέριο, την Κόμισσα της Κεφαλονιάς. Μέσα σε όλη αυτή την αναστάτωση και με τον φόβο της γενοβέζικης επέμβασης η Βενετία αναγκάστηκε να δεχτεί. Μετά από ένα χρόνο φυλάκιση ο Νέριο αποφυλακίστηκε με αποστολή που έστειλε η κόρη του Κόμισσα της Κεφαλονιάς και με παράδοση της πόλης και του κάστρου των Μεγάρων, καθώς και με την καταβολή της αξίας των εμπορευμάτων στους Βενετσιάνους μέχρι να περάσει στα χέρια του το Άργος. Αν οι Ναβαρραίοι είχαν ελπίσει να προσαρτήσουν τις κτήσεις τους κατά την διάρκεια φυλάκισης του Νέριου πλανήθηκαν διότι η γυναίκα του μπόρεσε με υπερηφάνια να τονίσει την πίστη των παλαιών υπηκόων του στην Κόρινθο και των νέων της Αθήνας για τον αυθέντη τους . Οι Ναβαρραίοι όμως δεν παρέμειναν άπραγοι. Έτσι λοιπόν αποφάσισαν να εκβιάσουν τον Νέριο να αγοράσει την ελευθερία του. Για να βρει τα απαραίτητα χρήματα έλιωσε τις αργυρές πλάκες των

πυλών του Παρθενώνα και κατέσχεσε τα χρυσά και αργυρά αφιερώματα που η ευσέβεια ολόκληρων αιώνων είχαν καταθέσει σ' αυτήν την παλιά εκκλησία και στην μητρόπολη της Κορίνθου. Ο Δεσπότης όμως δεν βιάζονταν να πολιορκήσει το Άργος. Μόλις στα 1394 η Βενετία κατέλαβε την ποθητή πόλη μαζί με τα κάστρα του Θερμήσιου και του Τζίβερη. Αυτό έγινε γιατί υποχρεώθηκε να υποχωρήσει από εσωτερικές διχόνοιες στις κτήσεις του όπου ένας από τους κληρονομικούς άρχοντες της Μονεμβασιάς απόγονος εκείνων των Μαμωνάδων που είχαν διαπραγματευθεί με τον Γουλιέλμο Βιλλαρδουίνο εκατόν πενήντα χρόνια νωρίτερα επιθυμούσε να γίνει ανεξάρτητος με την βοήθεια των Τούρκων ή κάτω από Βενετσιάνικη επικυριαρχία. Έτσι η Βενετία ξανάδωσε τα Μέγαρα στον Νέριο μαζί με ένα μεγάλο ποσό χρημάτων. Με αυτό τον τρόπο καθορίστηκε η διοίκηση της Αργολίδας. Το Ναύπλιο και το Άργος διοικούνταν από ένα βάιλο ή γενικό καπετάνιο. Επιπρόσθετα σε κάθε πόλη τοποθετήθηκε ένας ποτεστάτος¹¹ ή καπετάνος με δυο διοικητές εξαρτημένους απ' αυτόν.

¹¹ *Potestata*=ανώτερος υπάλληλος, συχνά εκπρόσωπος του αυτοκράτορα στη μεσαιωνική Ιταλία. Από τον δέκατο τρίτο αιώνα στις μικρές Ιταλικές δημοκρατίες αυτός που ασκούσε την εκτελεστική εξουσία. Προσόντα για το διορισμό του ήταν: να μην είναι πάνω από τριάντα χρονών, να μην είναι πολίτης της πόλης, να μην έχει σχέση με τις ντόπιες οικογένειες και να μην έχει μαζί του την οικογένεια του.(Σ.τ.μ.)

Από την άλλη πλευρά ο Νέριο δε μπορούσε να ξεχάσει την σύλληψη του από τους Ναβαρραίους. Άρχισε διαπραγματεύσεις με τον Αμαδέο της Σαβοΐας, ο οποίος φάνηκε πρόθυμος να τον βοηθήσει. Η Βενετία σκέφτηκε πως ο Αμαδέο θα μπορούσε να την βοηθήσει στην κατάληψη του Άργους για αυτό ανέλαβε να τον μεταφέρει στον Μοριά καθώς και να βοηθήσει στη συνθηκολόγησή του με τους Ναβαρραίους. Φοβούμενοι οι Ναβαρραίοι την Τουρκική επιδρομή αποφάσισαν να αναγνωρίσουν τις απαιτήσεις του με τον όρο πως θα τους επικύρωνε τα τιμάρια που είχαν κατακτήσει με τον ξίφος τους, καθώς και θα πλήρωνε 20.000 χρυσά δουκάτα στον Σαν Σουπεράν.

Αυτό το διάστημα είχαν παρατηρηθεί μεγάλες μεταβολές στο φεουδαλικό σύστημα της Αχαΐας. Η Αρκαδία, η Χαλανδρίτσα και η Πάτρα ήταν οι μόνες από τις βαρωνίες που σώζονταν. Με τη μόνη διαφορά ότι τώρα είχαν περάσει στα χέρια νέων αυθεντών. Η Αρκαδία και η Χαλανδρίτσα ανήκαν στο Γενοβέζο Ασάνη Ζαχαρία ενώ η Πάτρα ανήκε στον Αρχιεπίσκοπο. Αξιοσημείωτο είναι πως τα Επτάνησα είχαν δύο βαρωνίες, παρόλο που ο Κάρολος ήταν ταυτόχρονα κόμης της Κεφαλονιάς και Δούκας της Λευκάδας. Αυτό όμως εξηγείται από το γεγονός, πως λίγο πριν ο Αμαδέο είχε παραχωρήσει στα χαρτιά το πρώτο νησί μαζί με την Ιθάκη σε έναν βοηθό του ονομαζόμενο Ιωάννη

Λάσκαρη Καλόφερων. Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε πως ο γενικός επίτροπος είχε καταφέρει να εξασφαλίσει για τον εαυτό του τις καλύτερες από τις ηγεμονικές και βαρωνικές χώρες, μερικές από τις οποίες ήταν η Βοστίτζα, το Ποντικόκαστρο, το κάστρο των Σαιντομέρ, η Ανδρούσα, η Καλαμάτα καθώς και κάποια άλλα κάστρα. Παράλληλα ο Ασάνης Ζαχαρίας κατείχε κάποια σημαντικά κάστρα.

Ενώ από τη μια πλευρά οι Λατίνοι μηχανορραφούσαν ο ένας εναντίον του άλλου, από την άλλη πλευρά οι Τούρκοι απειλούσαν την ύπαρξη όλων. Έτσι λοιπόν το 1391 ο Εβρενός μπέης, ο Βρανέζης που είχε κληθεί για να βοηθήσει τους Ναβαρραίους στην επίθεση τους εναντίον του Δεσπότη του Μυστρά κατέλαβε το παλιό κάστρο της Ακοβας και την πόλη Λεοντάρι. Λίγο αργότερα ήρθε η σειρά της Βοιωτίας και της Αττικής. Η επιδρομή του Εβρενός εναντίον της Βοιωτίας είχε ως αποτέλεσμα να χαθεί η Λειβαδιά. Όμως το 1393 ο Βαγιαζίτ Ι αποφάσισε να προσαρτήσει ένα μεγάλο μέρος της Βόρειας Ελλάδος. Με τη βοήθεια του Δεσπότη Θεόδωρου κατέλαβε τα Φάρσαλα και τη Δομοκό. Ύστερα κατευθύνθηκε προς τη Λαμία. Η Νέα Πάτρα έπεσε και μερικά άλλα κάστρα παραδόθηκαν με όρους. Εκκλησιαστική προδοσία και διαφθορά σφράγισε τη μοίρα των Σαλώνων με τραγικές περιπέτειες που ένα σύγχρονο ελληνικό δράμα προσπάθησε να

αποθανατίσει¹². Η χήρα κόμισσα είχε επιτρέψει στον εραστή της έναν ιερέα να διοικεί στο όνομα της, αντίθετα αυτός έκανε κατάχρηση της εξουσίας του θέλοντας να παραπλανήσει την ωραία και πολύφερνη κόρη του Έλληνα επίσκοπου Σεραφείμ. Αποξενωμένος από το παιδί του και φοβούμενος για το χρυσό του ο επίσκοπος ξεσήκωσε το ποίμνιο του εναντίον του τέρατος και κάλεσε το Σουλτάνο να καταλάβει τη χώρα. Οι Τούρκοι δέχτηκαν την πρόσκληση. Ο ιερέας κλείστηκε στο οχυρό κάστρο, σκότωσε την κόρη του επίσκοπου και προσκόμισε το κεφάλι του στον Σουλτάνο. Η χήρα κόμισσα και η κόρη της μάταια αγωνίστηκαν να μαλακώσουν τον κατακτητή με δώρα. Ο Βαγιαζήτ έστειλε τη νεαρή κόμισσα στο χαρέμι του και παραχώρησε τη χώρα της σε έναν αξιωματικό τον Μουράτ μπέη. Ύστερα από λίγο καιρό και λόγω της αυθαδείας του παύτηκε και αποφυλακίστηκε από τον αυταρχικό μονάρχη. Πριν περάσει αρκετός καιρός μια άλλη τραγωδία συμπλήρωσε το κακό. Σύμφωνα με την παράδοση ο Σουλτάνος σκότωσε την νεαρή κόμισσα θεωρώντας την απόγονο της Αραγώνας και του Βυζαντίου ανάξια των εναγκαλισμών του. Το συμβάν αυτό είχε γίνει κοντά στην Αθήνα και προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση. Παράλληλα ο Νέριο έστειλε στον αδελφό του γράμμα πληροφορώντας τον πως ο Μεγάλος Τούρκος ήταν έτοιμος να προχωρήσει και ότι ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος. Τα

¹² Σ. Λάμπρου. Ο τελευταίος κόμης των Σαλώνων [εν 'Αθήναις 1870]

Τουρκικά στρατεύματα όμως άδειασαν πάλι τις κτήσεις του. Η Θεσσαλία έγινε τιμάριο, δηλαδή κληρονομική κτήση του Εβρενός μπέη. Μαθαίνοντας αυτά ο πολιτικάντης Φλωρεντίνος ομήρους μερικές γυναίκες και παιδιά και τους έστειλε στη Βοιωτία. Εκείνη τη στιγμή πίστεψε πως όταν θα έφευγαν οι Τούρκοι, οι Έλληνες κάτω από το βάρος της απελπισίας θα ξαναγίνονταν υπάκουοι. Έτσι με αυτή του την κίνηση ο Νέριο ξέφυγε προς στιγμήν τον κίνδυνο και αυτό διότι πλήρωσε φόρο στον Σουλτάνο. Ύστερα από αυτό έσπευσε να ζητήσει βοήθεια από τον πάπα και τον βασιλέα Λαδίσλαο της Νεάπολης εναντίον των απίστων που σκότωναν και βασάνιζαν τους χριστιανούς της Αχαΐας και της Αττικής. Την ίδια εποχή όπως όλοι οι σφετεριστές επιθυμούσε να στερεώσει τη θέση του στην Αθήνα με μια τυπική αναγνώριση από κάποια καθεστωτική αρχή.

Όμως δεν έζησε για πολύ ακόμα για να μπορέσει να πραγματοποιήσει τις φιλοδοξίες του. Έτσι λοιπόν στις 25 Σεπτεμβρίου 1394 ο πρώτος Φλωρεντίνος Δούκας της Αθήνας πέθανε. Γενική κληρονόμο άφησε την αγαπημένη του κόρη, τη Δούκισσα της Λευκάδας, γυναίκα του Κάρολο Ι Τόκκου. Στην άλλη του κόρη άφησε μόνο 9.700 δουκάτα, που τα χρώσταγε ο άντρας της ο Δεσπότης. Στον αδερφό του Δονάτο που θα διαδεχόταν την προσωνυμία του Δούκα της

Αθήνας άφησε τις φλωρεντινές κτήσεις καθώς και 250 δουκάτα. Φανερό βέβαια ήταν πως θα ξεσπούσε διαμάχη μεταξύ των γαμπρών του και αυτό διότι ο Νέριο είχε αποκληρώσει στην πράξη τη μεγαλύτερη κόρη του έναντι της μικρότερης. Ο Θεόδωρος Παλαιολόγος ισχυριζόταν πως η Κόρινθος του ανήκε. Έτσι λοιπόν μετά το θάνατο του πεθερού του προσπάθησε και τελικά κυρίευσε όλα τα κάστρα που ανήκαν στη βαρονία της Κορίνθου. Ο νόθος γιος του Νέριου, Αντώνιος και ο Μπερτρανέ Μότα, ο νικητής της Λειβαδιάς προσπάθησαν να βοηθήσουν με όλες τις δυνάμεις τους το Θεόδωρο. Από το άλλο μέρος ο Κάρολος Α΄ Τόκκος, ο Δούκας της Λευκάδας ζήτησε τις κτήσεις που είχαν κληροδοτηθεί στη γυναίκα του σύμφωνα με τη διαθήκη του πατέρα της. Για να φέρει εις πέρας την εκτέλεση της διαθήκης κάλεσε τους Τούρκους να τον βοηθήσουν. 4.000 στρατιώτες ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά του. Σε μια αιφνίδια νυχτερινή επίθεση εναντίον του Δεσπότη είχαν μια πλήρη επιτυχία. Η συντριβή ήταν ολοκληρωτική. 3.000 ιππείς του Θεόδωρου αιχμαλωτίστηκαν. Ο Κάρολος Ι Τόκκος τότε υπόγραψε ένα έγγραφο όπου υπόσχονταν πως μετά την κατάληψη της Κορίνθου θα εκτελούσε όλες τις διατάξεις της διαθήκης του Νέριου. Μη μπορώντας να κάνουν κάτι άλλο συμφώνησαν. Μάλιστα ο Κάρολος Ι Τόκκος ανέθεσε τη φρούρηση της Κορίνθου στον αδελφό του Λεονάρδο

Β'. Στα έγγραφα της εποχής αυτής ο Λεονάρδος Β' αναφέρεται ως *magnificus Leonardus, frater noster*¹³ ή *Leonardus de Cephalenia, filiusMagdalene, consiliarius*¹⁴. Έτσι μπήκε τελικά στην Κόρινθο, ενώ οι Τούρκοι χτυπούσαν τα στρατεύματα του Παλαιολόγου που πολιορκούσαν την πόλη (25 Φεβρουαρίου 1395). Στη συνέχεια ο Κάρολος έγινε κύριος των Μεγάρων που ήταν ήδη στην κατοχή της Φραγκίσκας. Ύστερα από αυτό έστρεψε τις βλέψεις του προς την Αθήνα, διεκδικώντας την κατοχή της πόλης σαν κληρονομικό δικαίωμα της συζύγου του.

Ενώ τα τουρκικά στρατεύματα είχαν καταλάβει την Αθήνα και πολιορκούσαν την Ακρόπολη ο εκεί Λατίνος φρούραρχος Ματθαίος de Montona ο οποίος ήταν ένας από τους εκτελεστές της διαθήκης του Νέριο, απευθύνθηκε στη βενετική διοίκηση της Εύβοιας και πρόσφερε την πόλη στους Βενετούς¹⁵. Με αυτό τον τρόπο εκτελούσε κατά γράμμα τους όρους της διαθήκης του Νέριο. Στις 18 Μαρτίου 1395 η βενετική σύγκλητος επικύρωσε τη σύμβαση που είχε συνάψει η διοίκηση της Εύβοιας με τον Ματθαίο de Montona, μεταβάλλοντας την Αθήνα σε βενετική κτήση. Αυτή η κίνηση όπως ήταν επόμενο ενόχλησε τον

¹³ Lunzi, *Condizione*, 146.

¹⁴ Minieri, *Notizie*, 67 –Γρηγορόβιος –Λάμπρος, Αθήναι, τ.3 114, όπου αναφέρεται ως «Lionardo fratre de lo duca». Chrysostomides, «Corinth», 101-107.

¹⁵ ΓΡΗΓΟΡΟΒΙΟΥ, Η πρώτη κατάληψις των Αθηνών, ο.π., σς 615 -616 –ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ. Ιστορία της πόλεως Αθηνών, ο.π., σς. 257-258.

Κάρολο που θεωρούσε ότι η Αθήνα ανήκε δικαιοματικά στη Φραγκίσκα¹⁶. Έτσι λοιπόν ο Κάρολος έστειλε πρεσβεία στη Βενετία προκειμένου να πάρει πίσω την Αθήνα. Παράλληλα χρησιμοποιώντας ομάδες Τούρκων και Αλβανών οργάνωσε ληστρικές επιδρομές στην Αθήνα και Αργολίδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αιχμαλωσία πολλών αγροτών και υπηκόων της Βενετίας, την αρπαγή μεγάλου αριθμού κτηνών και άλλων αγαθών καθώς και την πυρπόληση των σπαρτών. Έτσι η λεία μεταφέρθηκε στον Κάρολο.

Λίγο καιρό αργότερα η βενετική σύγκλητος δήλωσε στον Κάρολο πως αναγνώριζε τα δικαιώματα του στην Αθήνα αλλά επιπλέον τόνιζε ότι ο Κάρολος όφειλε να αποφεύγει μεθόδους που θα δυσχέραιναν τις σχέσεις του με τους Βενετούς. Βέβαια ούτε η Βενετία ήταν πρόθυμη να εγκαταλείψει την Αθήνα. Φοβούμενος ο Κάρολος για την κτήση του απευθύνθηκε στην βενετική διοίκηση της Εύβοιας προσφέροντας στη Βενετία, την Κόρινθο και τα Μέγαρα έναντι χρηματικού ποσού. Στις 15 Μαΐου του ίδιου έτους η Βενετία δέχτηκε τις δύο πόλεις επειδή η ανάγκη πίεζε τον Κάρολο να τις εγκαταλείψει με την προϋπόθεση ότι όπως είχε συμβεί και με την Αθήνα οι αρχές της Βενετίας θα ήταν ελεύθερες να αποφασίσουν για την τελική έγκριση ή απόρριψη της

¹⁶ THIRIET, ο.π. ,αριθ.874, σ. 206

αποδοχής. Η Βενετική σύγκλητος αντέδρασε έντονα όμως. Και αυτό διότι πίστευε πως ο Κάρολος ήθελε να παραχωρήσει στη Βενετία τις δύο πόλεις όχι επειδή διάκειται φιλικά προς αυτήν αλλά αντίθετα στόχος του ήταν να κρατά τους Βενετούς σε αδράνεια. Η σύγκλητος διέταξε την διοίκηση της Εύβοιας να μην ασχοληθεί άλλο με αυτό το θέμα χωρίς εντολή δική της. Αν πάλι ο Κάρολος επαναλάμβανε τις προτάσεις του τότε η διοίκηση της Εύβοιας όφειλε να φροντίσει να στείλει εκείνος στη Βενετία τον πληρεξούσιο του για να γίνουν οι σχετικές διαπραγματεύσεις.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η Βενετία ήθελε να έχει άμεση αντίληψη και πρόσβαση στα σχέδια του Καρόλου. Λίγες μέρες αργότερα το θέμα ξαναήρθε στο προσκήνιο. Αφού τονίστηκε η σπουδαιότητα της Κορίνθου καθώς και η σημασία που θα είχε για τους Βενετούς η κατοχή της, προτάθηκε να δοθεί εντολή στη βενετική διοίκηση της Εύβοιας να φροντίσει η ίδια να περιέλθουν στους Βενετούς η Κόρινθος και τα Μέγαρα αντί του μικρότερου δυνατού ποσού που θα μπορούσε να συμφωνηθεί με τον Κάρολο με την προϋπόθεση ότι σε περίπτωση που η βενετική σύγκλητος απέρριπτε την αποδοχή των δύο πόλεων ο Κάρολος θα επέστρεφε το ποσό που του είχε δοθεί. Λίγο καιρό αργότερα ο Κάρολος Α΄ Τόκκος επέστρεψε στην

Κεφαλονιά και προσπάθησε να αναθερμάνει τις σχέσεις του με τη Βενετία στέλνοντας μια πρεσβεία. Οι απεσταλμένοι «του Δούκα και της Δούκισσας της Κεφαλονιάς» έκαναν γνωστό στους Βενετούς την επιθυμία του Δούκα τους να είναι «τέκνο και δούλος» της Βενετίας καθώς και ότι ήταν διατεθειμένος να τους προσφέρει την Κόρινθο και τα Μέγαρα. Το τίμημα που ζητούσε ανερχόταν σε 40.000 δουκάτα. Η απάντηση της βενετικής συγκλήτου διατυπώθηκε στα ψηφίσματα της 20^{ης} και 26^{ης} Αυγούστου 1395¹⁷. Σύμφωνα με τα ψηφίσματα αυτά ο Κάρολος όφειλε να γνωρίζει ότι ο πατέρας του, Λεονάρδος ήταν Βενετός και διατηρούσε άριστες σχέσεις με τη Βενετία. Από την άλλη η Βενετία ήταν διατεθειμένη να αντιμετωπίζει τον Κάρολο σαν φίλο της. Σχετικά με την παραχώρηση των δύο πόλεων η Βενετική Σύγκλητος έκρινε ότι ήταν ασύμφορο να την αποδεχτεί· πρώτον διότι τα γειτονικά εδάφη της βρίσκονταν υπό την εξουσία του Θεόδωρου Παλαιολόγου και δεύτερον διότι το ποσό ήταν αρκετό μεγάλο.

Ενώ όλα κυλούσαν ήρεμα ξαφνικά ένα γεγονός ήρθε να αναταράξει τις σχέσεις του Καρόλου με τη Βενετία. Στις 26 Αυγούστου την ώρα που ο δόγης ετοιμαζόταν να δώσει την επίσημη απάντηση στους πρέσβεις του Καρόλου ήρθαν στην επιφάνεια τα γράμματα του

¹⁷ A.S.V., Senato, Mistri, reg. 43, φ 77 (π.α 78) Πρβλ. THIRIET, ο.π., αρ. 886, σ. 209.

Βενετού διοικητή του Άργους και του Ναυπλίου που αποκάλυπταν ότι ο Κάρολος ήταν αυτός που έφταιγε για τις λεηλασίες που είχαν γίνει στην Αργολίδα και στην Αθήνα. Μετά από αυτό το γεγονός η σύγκλητος άλλαξε την απόφαση της διαμηνύοντας ότι οι διαθέσεις του Καρόλου προς τη Βενετία δεν ήταν εκείνες που αυτός διακήρυττε και πως αυτή η στάση δεν διαπνεόταν από φιλία και ευγνωμοσύνη απέναντι στους Βενετούς. Η σύγκλητος ανέθεσε την διερεύνηση της υπόθεσης στους φρούραρχους της Μεθώνης και Κορώνης που θα συνεργάζονταν με τον εκεί ειδικό απεσταλμένο της Βενετίας Φαντίνο Ζορζι. Μέσα σε όλη αυτή την αναταραχή στις 2 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους συζητήθηκε πρόταση για τη λήψη μέτρων κατά του Καρόλου. Συγκεκριμένα προτάθηκε να ενημερωθεί ο διοικητής του βενετικού στόλου της Αδριατικής καθώς και να του σταλούν αντίγραφα των γραμμάτων του διοικητή του Άργους και του Ναυπλίου. Επιπλέον προτάθηκε να δοθεί εντολή στον βενετό στόλαρχο να πλεύσει στην Κορώνη και στη Μεθώνη, να συζητήσει με τους εκεί φρούραρχους για να πληροφορηθεί τα συμπεράσματα από τις έρευνες του. Αν μετά από όλα αυτά αποδεικνυόταν ότι ο Κάρολος ήταν υπεύθυνος και δεν συμμορφωνόταν με τις απαιτήσεις που είχαν οι Βενετοί για αποζημίωση ο διοικητής του στόλου είχε το δικαίωμα να ζητήσει αντίποινα αιχμαλωτίζοντας

κατοίκους ή και να μεταφέρει σε βενετοκρατούμενα εδάφη όσους ήθελαν να παραδοθούν εκούσια και να τους αφήσει εκεί ελεύθερους. Ύστερα από αρκετό καιρό ερευνών και συζητήσεων βρέθηκε ότι ο Κάρολος πράγματι ευθυνόταν για τις καταστροφές που είχαν γίνει τον προηγούμενο χρόνο στην Αργολίδα. Στις 21 Μαρτίου η σύγκλητος ανακοίνωσε την απάντηση προς τους απεσταλμένους του Καρόλου. Στο σχετικό ψήφισμα τονιζόταν ότι όπως ο Λεονάρδος Τόκκος σεβόταν τους Βενετούς και είχε ευνοϊκή μεταχείριση από αυτούς έτσι θα γινόταν και με τον Κάρολο αν ακολουθούσε τη γραμμή του πατέρα του. Ο Κάρολος όμως ακολουθούσε μια τακτική αντίθετη όπως αποδείχθηκε στην περίπτωση της Αργολίδας. Ακολούθησαν αλλεπάλληλης συσκέψεις των επιτροπών της βενετικής συγκλήτου και των απεσταλμένων του Καρόλου. Οι τελευταίοι ισχυρίζονταν ότι ο Κάρολος δεν ευθυνόταν για τα γεγονότα της Αργολίδας. Τώρα όσον αφορά το ζήτημα της αποζημίωσης των Βενετών ο Κάρολος ελπίζοντας ότι η Βενετία θα έδειχνε συγκατάθεση, ήταν πρόθυμος να καταβάλλει 20.000 υπέρπυρα.

Στις 27 Μαρτίου 1396¹⁸ δόθηκε η απάντηση της Συγκλήτου. Δηλώνοντας την πρόθεση τους να ακολουθήσουν οι Βενετοί την τακτική της επιείκειας δέχτηκαν σαν αποζημίωση από τον Κάρολο το ποσό των

¹⁸ A.S.V., Senato, Mistri, reg. 43, φ. 119ν (π.α.120ν). Πρβλ. THIRIET, ο.π.

5.000 δουκάτων σε δόσεις. Τα χρήματα αυτά θα δινόταν σε όσους είχαν ζημιωθεί σύμφωνα με τον τρόπο που θα έκρινε η Σύγκλητος. Έπειτα από αυτό οι κατάλληλες επιτροπές της συγκλήτου θα διαπραγματεύονταν με τους απεσταλμένους του Καρόλου τα σχετικά με τα δικά του αιτήματα. Για να γινόταν όμως αυτό ο Κάρολος Α΄ Τόκκος θα έπρεπε να απελευθερώσει οπωσδήποτε όλους εκείνους τους υπηκόους της Βενετίας που είχαν αιχμαλωτιστεί και παρέμειναν ακόμη αιχμάλωτοι στα εδάφη του. Από αυτή τη στιγμή και μετά ανοίχθηκε μια καινούργια περίοδος για τις σχέσεις του Καρόλου με την Βενετία. Η αδυναμία του Καρόλου να διατηρήσει τη θέση του στον κεντροελλαδικό χώρο και η ενίσχυση της βενετικής παρουσίας έκαναν αναγκαία τη συμφιλίωση. Από την άλλη πλευρά και η Βενετία ενδιαφερόταν για τη δέσμευση του Καρόλου κι αυτό διότι απάλλασσε την πολιτική της από περισπασμούς. Αυτός μάλιστα είναι και ο λόγος που έδειξε αυτή την υποχώρηση προς τον Κάρολο.

Στις 4 Σεπτεμβρίου 1396 ο Κάρολος Α΄ Τόκκος έστειλε τον εκπρόσωπο του Andrea Mano στο Λαδίσλαο της Νεάπολης για να ζητήσει την ανεξαρτητοποίηση του δουκάτου της Λευκάδας από το πριγκιπάτο της Αχαΐας · ένα αίτημα που ικανοποιήθηκε. Μάλιστα στη διάρκεια του ίδιου έτους ο Λαδίσλαος αναγνώρισε έναντι καταβολής

3.000 δουκάτων το Ναβαρραίο Petro de San Superano ως πρίγκιπα της Αχαΐας¹⁹. Για την καταβολή του ποσού αυτού εγγυήθηκε ο Λεονάρδος Β΄, ο αδελφός του Καρόλου Α΄, στον οποίο ο νέος πρίγκιπας υποσχέθηκε να καταβάλλει το ποσό αυτό. Όμως η πληρωμή καθυστερούσε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το 1398 ο Λαδίσλαος να στείλει το σύμβουλο του Guglielmo Tocco²⁰ για να απαιτήσει την εξόφληση της οφειλής. Τότε ο Λεονάρδος Β΄ ως εγγυητής κατέβαλε μέρος του ποσού αυτού, 350 δουκάτα και ο πρίγκιπας σε ένδειξη ευγνωμοσύνης του παραχώρησε φεουδαλικά αγαθά στο πριγκιπάτο της Αχαΐας²¹. Εκείνη την περίοδο ο Κάρολος Α΄ παραχωρούσε ως δούκας Λευκάδας και κόμης Κεφαλληνίας προνόμια σε υποτελείς του στη Λευκάδα. Τον αμέσως επόμενο χρόνο ο Κάρολος παρέδωσε στον Λεονάρδο Β΄ τη Ζάκυνθο και λίγους μήνες μετά την (1 Απριλίου 1400), ο Λαδίσλαος επικύρωνε αυτή την παραχώρηση με την πρόβλεψη ότι αν ο Λεονάρδος πέθανε άτεκνος το νησί θα επανασυνδεόταν με το δουκάτο της Λευκάδας. Κατά την ίδια μέρα ο βασιλιάς Λαδίσλαος ανανέωσε το προνόμιο ανεξαρτητοποίησης του δουκάτου της Λευκάδας από το

¹⁹ Rille-Smith, *Crusades*, 307. –Γρηγορόβιος –Λάμπρος, Αθήναι, τ. 2. 265

²⁰ Πρόκειται για το γιο του Pietro de Tocco, comitis Martine, αδελφού του Λεονάρδου Α΄ Τόκκου (Allocati, *Inventario*, 54, 57).

²¹ Πρόκειται για τα castrum turnis Nemoris, castrum Spalato και fendum de la Valta (Iorga, *Notes*, τ.2.98).

πριγκιπάτο της Αχαΐας²². Όπως αναφέραμε παραπάνω ο Κάρολος παραχώρησε στον Λεονάρδο Β' τη Ζάκυνθο.

Σε αυτή του όμως την κίνηση αντέδρασε η μητέρα του, Μαγδαληνή. Προφανώς ο Κάρολος προσπαθούσε με την ενέργεια του αυτή να εκπληρώσει όρο της πατρικής διαθήκης. Όμως σύμφωνα με τις συνήθειες της εποχής και το δίκαιο των Ασιζών της Ρωμανίας, ο Λεονάρδος Α' είχε ήδη παραχωρήσει στη σύζυγο του ως προγαμιαία δωρεά τη Ζάκυνθο. Η παραχώρηση λοιπόν της Ζακύνθου από τον Κάρολο Α' στον αδελφό του, ενώ ακόμη ζούσε η μητέρα τους και χωρίς τη θέληση της αποτελούσε πράξη παράνομη. Έτσι λοιπόν η Μαγδαληνή προσέφυγε στο βασιλιά της Νεάπολης, ο οποίος στις 2 Απριλίου 1400 διέταξε τον πρίγκιπα της Αχαΐας να αποφασίσει επί του ζητήματος *secondo le consuetudini di detto principato*²³. Όμως μετά το θάνατο της Μαγδαληνής που επήλθε κατά τα επόμενα χρόνια το πρόβλημα έπαψε να υφίσταται²⁴. Όσον αφορά το πλέγμα των επικυριαρχιών στο Νότιο Ιόνιο πολύ σοβαρότερο υπήρξε το πρόβλημα που αντιμετώπισε ο Κάρολος Α' το καλοκαίρι του 1401. Ο βασιλιάς Λαδίσλαος διεκδικούσε

²² Schlumberger, *Numismatique*, 391.- Την επομένη ο Λαδίσλαος επικύρωσε υπέρ της Φραγκίσκας την κατοχή των Μεγάρων (Iorga, *Notes*, τ. 2. 80-81).

²³ Barone, «Ladislao», *ASPN*, 13 (1888) 12, 2 Απριλίου 1400. – Την προηγούμενη ημέρα ο Λαδίσλαος είχε επικυρώσει την κατοχή ορισμένων αγαθών από τη Μαγδαληνή (Barone, *ό. π.*, 12). – *Reg. Toc.*, 185 (84).

²⁴ Crysostomides, «Women», 127, σημ. 60.- Nicol, *Despotate*, 168, σημ. 38.- Γρηγορόβιος – Λάμπρος, *Αθήναι*, τ. 2. 649.

ακόμη την Κέρκυρα και όπως ήταν φυσικό κάθε εμφάνιση των στόλων του στο νησί προκαλούσε συναγερμό στην Κέρκυρα. Επιπλέον την εποχή αυτή τρεις γαλέρες του βασιλιά της Νεάπολης εμφανίστηκαν στο Ιόνιο, γεγονός που ανησύχησε τους Βενετούς.

Ο Κάρολος Α΄ Τόκκος βρέθηκε σε ακόμη πιο δύσκολη θέση όταν ο βασιλιάς Λαδίσλαος τον διέταξε να ανεφοδιάσει τα πλοία του. Και αυτό διότι δεν ήθελε να βρεθεί αντιμέτωπος με τους Βενετούς ήθελε να τους έχει με το μέρος τους. Έτσι λοιπόν για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα και για να αποφύγει τη δυσαρέσκεια των Βενετών επέτρεψε στο βασιλιά Λαδίσλαο να σταθμεύουν τα πλοία του στο λιμάνι με την μόνη προϋπόθεση ότι δεν θα έβλαπταν τα βενετικά πλοία. Μάλιστα ενημέρωσε σχετικά με το θέμα και το βάλιλο του νησιού. Ο βάλιλος όμως αντέδρασε λέγοντας του ότι αν επιθυμούσε τη φιλία της Βενετίας δεν θα έπρεπε να δεχτεί κάτι τέτοιο. Όντας σε δύσκολη θέση ο Κάρολος και πιεζόμενος από την κατάσταση αναγκάστηκε να αποπέμψει τα πλοία του Λαδίσλαου. Όπως ήταν φυσικό ο βασιλιάς Λαδίσλαος ενοχλήθηκε από τη στάση του Καρόλου και για αυτό πήρε μέτρα εναντίον του. Την τελευταία όμως στιγμή παρενέβη ο ξάδελφος του Καρόλου Guglielmo και κατάφερε να ισορροπήσει την κατάσταση. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο βασιλιάς Λαδίσλαος θα μπορούσε σε αυτή την περίπτωση να

κηρύξει έκπτωτο τον Κάρολο. Δεν το έκανε όμως παρά μόνο αξίωσε από τον ίδιο να δέχεται και να ανεφοδιάζει στο εξής τα πλοία του στα λιμάνια του. Το καλοκαίρι του 1401 πρεσβεία του Καρόλου Τόκκου βρισκόταν στη Βενετία και ζητούσε τις βενετικές απόψεις επί του ζητήματος. Οι Βενετοί από την πλευρά τους απάντησαν ότι σε καμιά περίπτωση δεν ήθελαν ο Κάρολος να κηρυχτεί έκπτωτος. Απλά πίστευαν ότι μπορούσε να αντιμετωπίζει τέτοιου είδους διλλήματα χωρίς να βρεθεί σε δύσκολη θέση. Η απάντηση των Βενετών δεν ικανοποίησε τον Κάρολο αλλά ούτε λύθηκε το πρόβλημα του. Βέβαια το μόνο που ήθελε ο Κάρολος ήταν μια διευθέτηση των διαφορών μεταξύ του Λαδίσλαου και των Βενετών. Γεγονός είναι πάντως ότι αν και η παρουσία του στόλου του Λαδίσλαου στο Ιόνιο μαρτυρείται μέχρι το 1402²⁵ τελικά ούτε ο Κάρολος Α΄ Τόκκος κηρύχτηκε έκπτωτος, ούτε οι Βενετοί τον απείλησαν. Η διευθέτηση της αντιδικίας για το ζήτημα του λιμανιού της Κέρκυρας με την καταβολή από τους Βενετούς χρηματικής αποζημίωσης στο βασιλιά Λαδίσλαο ανακούφισε και έβγαλε από τη δύσκολη θέση τον Κάρολο.

²⁵ Με την αποστολή στόλων στο Ιόνιο ο Λαδίσλαος ασκούσε πιέσεις στους Βενετούς, ώστε να καταβάλουν αποζημίωση για την κατοχή της Κέρκυρας, ενώ παράλληλα πρόβαλλε κυριαρχικές αξιώσεις επί της Δαλματίας. Βλ. σχετικά AAV, τ. 3, έγγραφα υπ' αριθ. 811, 818, 898, 922, 968-970, 981. – Σάθας, *Μνημεία*, τ. 2. 87-88. – Lunzi, *Condizione*, 117-119, σημ. 1.

Τα προβλήματα όμως του Καρόλου δεν τελείωσαν εδώ. Κατά την εποχή αυτή πραγματοποιήθηκε μια τουλάχιστον αλβανική προσπάθεια για κατάληψη της Βόνιτσας. Την τελευταία όμως στιγμή το σχέδιο αποκαλύφθηκε και η επιχείρηση κατέληξε στον αποκεφαλισμό πολλών Αλβανών. Το πρόβλημα δεν λύθηκε έτσι απλά. Η αλβανική απειλή εξακολουθούσε να υφίσταται για αυτό ο Κάρολος εγκατέλειψε την Κεφαλονιά και κατευθύνθηκε προς τη Λευκάδα και τη Βόνιτσα όπου ασχολήθηκε προσωπικά με τη βελτίωση των παλαιών οχυρώσεων. Εν συνεχεία έχτισε νέες για να ενισχυθεί η άμυνα της Βόνιτσας και της Λευκάδας. Το σημαντικότερο πρόβλημα κατά της αποτελεσματικής δράσης, κατά των Αλβανών ήταν η ανεπάρκεια στρατιωτικών δυνάμεων. Οι περιορισμένες όμως οικονομικές δυνατότητες άφηναν ελάχιστα περιθώρια στον Τόκκο, για πλήρη επάνδρωση του τάγματος. Για να μπορέσει λοιπόν να αντιμετωπίσει τα πράγματα παραχώρησε κάποιες φεουδαλικές κτήσεις σε οπλαρχηγούς που ήταν πρόθυμοι να τον βοηθήσουν. Η Λευκάδα για παράδειγμα που είχε ταλαιπωρηθεί από τις αλβανικές επιδρομές προσφερόταν για το σκοπό αυτό. Με αυτό τον τρόπο ο Κάρολος κατάφερε να επανδρώσει χωρίς μεγάλες δαπάνες σημαντικό αριθμό ενόπλων και να μπορέσει να αναλάβει επιθετική δράση. Πρώτος στόχος του Καρόλου ήταν η εξασφάλιση του ελέγχου

από τη Βόνιτσα μέχρι τη Ζαβέρδα όπου ήταν εγκατεστημένοι αλβανικοί πληθυσμοί. Επικεφαλής αυτού του νεοσύστατου στρατεύματος όρισε το Γαλάζιο Πεκατόρο, ο οποίος άρχισε να επιδίδεται σε επιδρομές από ξηρά και θάλασσα στην περιοχή.

Παράλληλα εκπρόσωποι των αλβανικών πληθυσμών της εκεί υπαίθρου έσπευσαν στη Λευκάδα και δήλωσαν υποταγή, ενώ ο Τόκκος για να εξασφαλίσει τη νομιμοφροσύνη των τοπικών πληθυσμών κράτησε κάποιους ομήρους. Κατά τις επιχειρήσεις αυτές οι δυνάμεις του Καρόλου δεν συνάντησαν αξιόλογη αντίσταση καθώς η εκδήλωση τους συμπίπτει με το θάνατο του Αλβανού κυρίου της Άρτας Γκίνη Μπούα Σπάτα (29 Οκτωβρίου 1399). Ο αδελφός του νεκρού Γκίνη, ο Σγουρός ο οποίος τον διαδέχτηκε απομακρύνθηκε από την Άρτα όπου η εξουσία περιήλθε στο σερβοαλβανιτοβουλγαροβλάχο Νίνα Βογκόη, ο οποίος σύντομα ήρθε σε ρήξη με τους κατοίκους της τυραννικής διακυβέρνησης. Η παρέμβαση του Βογκόη είχε σαν συνέπεια τον περιορισμό της εξουσίας του Σγουρού στις περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας. Και ενώ ο εγγονός του Γκίνη Μπούα Σπάτα, ο

Μουρίκης Σπάτας²⁶ κατόρθωσε να απομακρύνει το Βογκόη από την εξουσία, ο Τόκκος προσπάθησε να επωφεληθεί από την αναταραχή.

Στόχος του ήταν πλέον τα Ακαρνανικά κάστρα των Αλβανών. Από αυτά το πλησιέστερο στη Λευκάδα ήταν εκείνο του Βάρνακα, στις Κανδήλες το οποίο κατείχε ο εξαδελφος του νεκρού Γκίνη Μπούα Σπάτα, ο γηραιός Γκίνης Σπάτας²⁷. Η κατάληψη του επιτεύχθηκε με νυχτερινή «κλεψίαν» όταν ένοπλοι του Τόκκου αναρριχήθηκαν στον πύργο. Ο Γκίνης Σπάτας αιχμαλωτίστηκε και το επόμενο πρωί ο Κάρολος με το στρατό του αποβιβάστηκε στις Κανδήλες και επάνδρωσε το κάστρο. Ο Γκίνης Σπάτας με την οικογένεια του οδηγήθηκαν στη Λευκάδα(περί το 1400²⁸) και δήλωσαν υποταγή στον Τόκκο ο οποίος και

²⁶ Ήταν γιος της Ειρήνης, θυγατέρας του Γκίνη Μπούα Σπάτα, από τον πρώτο της γάμο με άγνωστο πρόσωπο (Schiro, «Genealogia», 72-73, 76-77).

²⁷ Cronaca, στ. 788-790: Ἄνθρωπος μέγας, δυνατός, και ὠριζεν τον τόπον,
με τους υἱούς του ἀφέντευεν και ὄλες τες Κανδήλες
γέροντας ἄνθρωπος καλός, ὄνομα Γκίνης Σπάτας.

²⁸ Cronaca, στ. 775-803: Πῶς ἄρχισεν ἐβάλληκεν ο δούκας ὁ ἀφέντης
να ἐπάρη ἐκ τα κάστρη τους τον τόπον τῶν Σπαταίων.
Ὅλιγο μπρός ἀπέστειλεν πλησίον τες Κανδήλες,
Εἰς ἓνα κάστρο ὄχερό, λεγόμενον Βαρνάκο,
ἵνα καταπατήσουσιν το γύρωθεν του πύργου,
ἐάν βολέσῃ πούποτε, με σκάλες να τον κλέψουν.
Ἡύραν ἐκαταπάτησαν ὅτι βολεῖ εὐκόλως.
Και οὔτος ἐδιώρθωσεν ο δούκας ο ἀφέντης
ἀνθρώπους ἐπιδέξιους, δόκιμους εἰς το πρᾶγμα,
μέ σκάλες, μέ οικοδομήν εὐκόλα νά τό κλέψουν.
Διά θαλάσσου πάλι ἔστειλεν τα πλευτικά ὁμοίως
ἐκεῖσε να ἡστέκωνται σιμά εἰς τες Κανδήλες,
εἰς το κάστρο να ἡστέκεται ἐξάδελφος του Σπάτα.
Ἄνθρωπος μέγας, δυνατός, και ὠριζεν τον τόπον,
Με τους υἱούς του ἀφέντευεν και ὄλες τες Κανδήλες
γέροντας ἄνθρωπος καλός, ὄνομα Γκίνης Σπάτας.
Ἄτυχᾶ ἐφυλάγονταν τότε οι Αλβανῖται,
Φύλαξιν εἶχαν ὀλίγην και βίγλα οὐδέ ὄλως.
Οἱ Φράγκοι γάρ ἀπώσωσαν την νύχτα εἰς το κάστρο,

τους επέτρεψε να εγκατασταθούν στον νησί και τους παραχώρησε εισοδήματα. Από όλα τα παραπάνω συνάγουμε το συμπέρασμα ότι ο Κάρολος ήθελε να προσεταιρισθεί τους επίσημους Αλβανούς των περιοχών που καταλάμβανε ώστε και οι αλβανικοί πληθυσμοί να παραμείνουν στην περιοχή. Με την κατάληψη του Βαρνακα, ο Κάρολος απέκτησε σημαντικό ορμητήριο που θα του χρησίμευε για μελλοντικές επιχειρήσεις στην Ακαρνανία. Αρχηγός του κάστρου τοποθετήθηκε ο συνεργάτης και φίλος του Καρόλου, Μάνος Μελιαρέσης στον οποίο ανατέθηκε η πραγματοποίηση επιδρομών φθοράς κατά των Αλβανών στην περιοχή του Αετού, ανατολικά των Κανδήλων²⁹. Εν συνεχεία ο Κάρολος Α΄ Τόκκος αφού αγόρασε το κάστρο της Ρηνανίας στη παραλία του Ιονίου βόρεια της Λευκάδας προσπάθησε να αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τον νέο κύριο της Άρτας Μουρίκη Σπάτα αποβλέποντας στη

έκεϊ πλησίον ἔστειλαν τες σκάλες εἰς τον πύργον,
ἀνέβησαν, ἐσέβησαν, ηῆπῆραν και τον πύργον.
Το κάστρο ἐπεριώρισαν και ἐξωθεν και μέσα.
Τον Γκίνη Σπάταν ἐπιασαν με ὄλους τους ἐδικούς του
και με την φαμίλιαν του και με τα πραγματά του.
Ἀφού γαρ ἐξημέρωσεν, ἐπλάτυνεν η μέρα
ἀνέβησαν κ την θάλασσαν λουμπάρδες, τζακρατόρους
και συνταρχίαν και λαόν ἀπάνω εἰς το κάστρο
και ἐσυντάρχησαν καλά και ἐδυναμῶσαν το,
και καστελλάνον ἐβαλαν και φύλαξιν παντοίαν.

²⁹ Cronaca, στ. 954-961: Ἐκούρσευε, ἔτρεχεν συχνά και την καθὴν ἡμέραν
γύρωθεν τα περίγυρα του Αετοῦ τοῦ κάστρου
και κούρη ἐκαμνεν πολλά, ἐπίανεν και ἀνθρώπους.
Και πάντα ἀχαμνίζουσιν τον τόπον του τοῦ Σγούρου,
Και τοῦ δουκός οἰκειώνεται και δυναμώνει ὁ τόπος,
ὅτι τοῦ ἔρχετον πολλά εὐκόλα ἡ δουλεία
δια θαλάσσης και ο ξηρᾶς ἐβόλειεν να κουρσεύουν
ἦτον και θέλημα Θεοῦ καί εὐτήγηνεν τα πάντα.

διάσπαση των Αλβανών. Αρχικά λοιπόν απομόνωσε τον αρχηγό των Αλβανών Σγουρό Σπάτα από τους συγγενείς του της Άρτας. Εν συνεχεία προσπάθησε να καταλάβει τις κτήσεις του Σγουρού στην Αιτωλοακαρνανία. Για να απομονώσει τις περιοχές της Ακαρνανίας από την Αιτωλία όπου βρίσκονταν τα σημαντικότερα κάστρα του Σγουρού, δηλαδή το Αγγελόκαστρο και η Ναύπακτος ο Κάρολος κατανόησε ότι έπρεπε να γίνει κύριος του πύργου της Κατοχής , το οποίο έλεγχε το κυριότερο πέρασμα του Αχελώου στην περιοχή.

Την Κατοχή και τον πύργο της κατείχε ο Σγουρός Πέτρος. Για να μπορέσει λοιπόν ο Κάρολος να επιτύχει τον στόχο του αξιοποίησε τις δυνατότητες που παρείχε ο Αχελώος. Κυρίως όμως εκμεταλλεύτηκε τα αλβανικά ήθη και έθιμα. Παράλληλα πλησίασε έναν υποτελή του, τον Φίλιππο. Ο Φίλιππος που για καλή του τύχη Καρόλου διατηρούσε σχέσεις με τον κύριο του πύργου κατάφερε την ώρα που ο Πέτρος ήταν για κυνήγι να κρατήσει όμηρο και τη συζυγή του Αλβανού «κουμπάρου του». Από τον πύργο όπου βρίσκονταν ο Φίλιππος έδωσε το σύνθημα σε γαλεότα, ενώ αντίθετα ο Πέτρος υποχρεώθηκε να αποχωρήσει στο Αγγελόκαστρο, όπου βρίσκονταν ο Σγουρός. Μη μπορώντας να κάνουν κάτι άλλο οι κάτοικοι της περιοχής δήλωσαν υποταγή στον Κάρολο. Παράλληλα η γαλεότα αναχώρησε μεταφέροντας και τη σύζυγο του

Πέτρου στη Λευκάδα όπου κρατήθηκε μέχρι να καταβληθούν λύτρα για την απελευθέρωση τους. Ο Τόκκος ευχαρίστησε τον Φίλιππο για τη βοήθεια του και τον αντάμειψε με κρατήματα και προνοϊες. Από την άλλη πλευρά ο Σγουρός αντιμετώπιζε προβλήματα στην περιοχή της Ναυπάκτου. Η τουρκική πίεση στην περιοχή ήταν πολύ έντονη, ώστε υπήρχε ο φόβος ο Σγουρός να παραδώσει τη Ναύπακτο, κάτι βέβαια που ανησυχούσε έντονα τη Βενετία. Ακολούθησε πόλεμος φθοράς κατά των κτήσεων του Σγουρού με επιδρομές του Μάνου Μελιάρση από το Βάρνακα κατά της περιοχής του Αετού. Εν τω μεταξύ ο Κάρολος Α΄ Τόκκος έχοντας προσλάβει στην υπηρεσία του κουρσάρους υποχρέωσε τους πληθυσμούς των περιοχών να καταφεύγουν στα κάστρα λεηλατώντας τις παράκτιες κτήσεις του Σγουρού. Επόμενος στόχος του Τόκκου ήταν το κάστρο του Αετού το οποίο το κατείχαν οι Μαζαρακαίοι. Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε νύχτα. Τρεις άντρες του Τόκκου κατόρθωσαν να καταλάβουν το γουλά και να συλλάβουν τον κύριο του κάστρου Μαζαράκη ενώ το υπόλοιπο στρατιωτικό σώμα ακολούθησε. Η σύλληψη του Μαζαράκη εμπόδισε την αλβανική φρουρά να αντισταθεί. Έτσι λοιπόν το κάστρο παραδόθηκε. Εν συνεχεία οι άντρες του Καρόλου οργάνωσαν την άμυνα, έλαβαν ομήρους και επέστρεψαν στην Λευκάδα. Εκεί εξαιτίας της υβριστικής τους συμπεριφοράς αλλά και των

καταστροφών που είχαν προκαλέσει στο νησί ο Κάρολος τους φυλάκισε και τους υπέβαλε σε βασανιστήρια³⁰.

Επιπλέον το φρούριο της Ναυπάκτου, ένα από τα ονομαστότερα ονόματα στην ιστορία του χριστιανισμού βρίσκονταν ακόμη στην κατοχή της Αλβανικής οικογένειας του Μπούα Σπάτα. Όπως κυλούσαν όμως οι εξελίξεις φαινόταν πως δεν θα αργούσε να πέσει στα χέρια των Τούρκων. Μετά την Τούρκικη κατάκτηση των Σαλώνων και του περίφημου λιμανιού του Γαλαξιδιού πάρα πολύ συχνά κουρσάροι λεηλατούσαν Βενετσιάνους εμπόρους στον Κορινθιακό κόλπο και μάλιστα υπήρχε ο φόβος πως το Βενετσιανικό νησί της Κέρκυρας θα κινδύνευε αν οι Τούρκοι κατόρθωναν να κάνουν τη Ναύπακτο ένα «μικρό Αλγέρι». Από το να γίνει αυτό όμως αυτόν η Βενετία προτίμησε να καταλάβει την πόλη. Έτσι από το 1390 ένας Βενετσιάνος φρούραρχος ύψωσε τη σημαία του λιονταριού του Αγίου Μάρκου στα τείχη της.

Μετά το θάνατο του Γκίνη Μπούα Σπάτα Σγουρό ασκούσαν έντονες πιέσεις στο Σγουρό για την παράδοση του κάστρου και του λιμανιού της Ναυπάκτου. Στις 13 Φεβρουαρίου 1402 η Γερουσία ανέθεσε στο γαμπρό του Σγουρού, τον Φραγκίσκο Φόσκαρη, να

³⁰ Cronaca, στ.962-1021. – Για τους Μαζαρακαίους βλ. και PLP, τ. 7 (1985) 11-12 (16) , 113-116 (114). – Αργότερα ο Τόκκος παραχώρησε τον Αετό με την περιοχή του στο νόθο γιο του Μενούνο (Cronaca, στ. 3141-3145).

μεταπείσει τον Αλβανό πεθερό του από ενδεχόμενη πρόθεση του για παραχώρηση του κάστρου στους Τούρκους και να του προτείνει να το παραχωρήσει στη Βενετία. Ύστερα από λίγες μέρες η Γερουσία διέταξε από πλοιάρχους να συγκεντρώσουν πληροφορίες για την κατάσταση και τις οικονομικές δυνατότητες που επικρατούσε στη Ναύπακτο και στον Πατραϊκό. Δυο μήνες αργότερα πληροφορίες έφεραν τον Σγουρό να έχει ήδη συνάψει συμφωνία με τους Τούρκους καθώς και να δέχεται πλοία τους στη Ναύπακτο. Η Βενετία μαθαίνοντας όλα αυτά και διεκδικώντας και αυτή τη Ναύπακτο από το Σγουρό προσφέροντας του 3.000 δουκάτα. Τελικά μετά από αλλεπάλληλες προσπάθειες ούτε η Βενετία πέτυχε τον στόχο της αλλά ούτε και οι Τούρκοι κατέλαβαν τελικά το κάστρο καθώς ο Σγουρός διατήρησε την κυριαρχία στο κάστρο και την περιοχή μέχρι το θάνατο του που επήλθε το επόμενο έτος (27 Μαΐου 1407). Ο Σγουρός δεν φοβόταν μόνο τους Τούρκους και τους Βενετούς αλλά και τις επιτυχίες του Καρόλου Τόκκου. Από την περιοχή αυτή του είχε απομείνει μόνο το Δραγάμεστο, το οποίο είχε αποκοπεί από τις υπόλοιπες κτήσεις διότι οι Αλβανοί της υπόλοιπης Ακαρνανίας είχαν γίνει υποτελείς του Τόκκου³¹. Βλέποντας επομένως ο Σγουρός ότι οι επιτυχίες του Καρόλου οφειλόταν στις καλές σχέσεις του με τον

³¹ «Οί συγγενείς του ἐγένοντο, και μή θέλων τοῦ δοῦκα» (Cronaca, στ. 1025, σελ. 294-295). Η απόδοση του νοήματος αυτού από τον εκδότη του Χρονικού είναι ανακριβής. Ορθότερη φαίνεται η εξής απόδοση: οι συγγενείς του (του Σγουρού) έγιναν, παρά τη θέληση τους, υποτελείς του Τόκκου.

Μουρίκη της Άρτας, ο Σγουρός προσπάθησε να φέρει με το μέρος του τον Μουρίκη προτείνοντας του συμμαχία. Ο Μουρίκης αποδέχτηκε την πρόταση. Μαθαίνοντας αυτή την εξέλιξη ο Κάρολος Τόκκος προσπάθησε να δημιουργήσει αντιπερισπασμό στον κύριο της Άρτας. Για να το πετύχει αυτό ήρθε σε συνεννόηση με έναν Αλβανό οπλαρχηγό, το Μουρίκη Μπούα και τον αδελφό του και τους οποίους εγκατέστησε στη Ρινιάσα. Αυτοί είχαν ως αποστολή να απασχολούν τις δυνάμεις του Μουρίκη Σπάτα με επιχειρήσεις αντιπερισπασμού.

Από την άλλη μεριά ο Σγουρός και ο Μουρίκης Σπατας αποφάσισαν να συνενώσουν και να επιτεθούν κατά των φρουρών του Τόκκου στην Ακαρνανία. Το σχέδιο όμως δεν πέτυχε διότι μαθεύτηκε το σχέδιο και το δρομολόγιο που θα ακολουθούσε ο Σγουρός. Έτσι λοιπόν ένα επίλεκτο σώμα υπό τον Γαλάσσο Πεκατόρο τους έστησε ενέδρα στη Βρωμοπίδα³². Οι επίλεκτοι του Τόκκου διέλυσαν το στράτευμα του Σγουρού με ευκολία. Μέσα σε όλη αυτή την συμπλοκή ο Σγουρός τραυματίστηκε σοβαρά και αιχμαλωτίστηκε. Μαθαίνοντας όμως ο Μουρίκης τα τεκταινόμενα έσπευσε και επιτέθηκε κατά του Γαλάσσου και αφού τους νίκησε απελευθέρωσε τον Σγουρό και οδήγησε στην Άρτα τους αιχμαλώτους άρχοντες του Τόκκου. Εν συνεχεία ο Μουρίκης

³² Πιθανόν στην περιοχή Σπολάιτα.

συνεχίζοντας την επεκτατική πολιτική του στράφηκε κατά της Ρινιάσας. Ο επόμενος στόχος του κυρίου της Άρτας υπήρξε ο πύργος της Κατοχής τον οποίο και κατέλαβε.

Ο Κάρολος Α΄ Τόκκος φοβήθηκε για τις κτήσεις του. Ξαφνικά ο Μουρίκης άρχισε να κερδίζει έδαφος. Μεγάλο ρόλο σε αυτό το σημείο διαδραμάτισε και η Βενετία και αυτό διότι κατά την αντιπαράθεση του με τον Τόκκο ο Μουρίκης είχε την βενετική υποστήριξη. Οι Βενετοί κατά την εποχή αυτή ήταν δυσαρεστημένοι με τον Κάρολο Α΄ Τόκκο, ο οποίος το προηγούμενο έτος όχι μόνο δεν είχε αποδεχθεί την απόφαση των βενετικών δικαστηρίων σύμφωνα με την οποία ως σύζυγος της κληρονόμου του Νέριο όφειλε να καταβάλλει το ποσό των 36.814 δουκάτων σε Βενετό πιστωτή του πεθερού του αλλά επιπλέον είχε μεμφθεί τη βενετική διοίκηση προκαλώντας την αγανάκτηση της Γερουσίας. Εν τω μεταξύ ο Κάρολος διαμαρτυρόταν στη Γερουσία επειδή ο βάϊλος της Κέρκυρας είχε εφοδιάσει το Μουρίκη με όπλα παρά το γεγονός ότι ο Κάρολος ήταν Βενετός πολίτης. Η Γερουσία από τη μεριά της δεν παραδέχθηκε τις καταγγελίες. Μάλιστα θα λέγαμε ότι τον συμβούλεψε να συμφιλιωθεί με τον Μουρίκη προσφέροντας τις υπηρεσίες της.

Το καλοκαίρι του 1403 ο Σγουρός πέθανε και τον διαδέχτηκε ο γιος του Παύλος Σπάτα. Ο Παύλος είχε υπό τον έλεγχο του την Αιτωλία. Από την Ακαρνανία του είχε απομείνει το Δραγάμεστο και η Κατοχή πόλεις που τις είχε πάρει από τον Μουρίκη. Ο Παύλος άπειρος καθώς ήταν δυσκολευόταν να διατηρήσει τις κτήσεις του. Προσπάθησε κάποιες φορές να διατηρήσει καλές σχέσεις με τους Τούρκους χωρίς όμως ιδιαίτερο αποτέλεσμα. Αυτό είχε σαν συνέπεια να μην καταφέρει να αποτρέψει τη μετατροπή του λιμανιού της Ναυπάκτου σε ορμητήριο Τούρκων πειρατών που προκαλούσαν τεράστιες ζημιές. Παράλληλα η Βενετία ήταν ιδιαίτερος ανήσυχη διότι ο Παύλος είχε πάρει την απόφαση να παντρέψει μια από τις αδελφές του με έναν από τους γιους του Ασάν Ζαχαρία παραχωρώντας του τη Ναύπακτο ως προίκα. Ο Κεντυρίων Ασάν Ζαχαρίας, γιος του μεγάλου κοντόσταυλου του πριγκιπάτου της Αχαΐας Ανδρονίκου Ασάν Ζαχαρία εχθρός του Καρόλου Τόκκου. Ο πρίγκιπας Πέτρος είχε παραχωρήσει φέουδα όμως αυτά είχε αποσπάσει με τη βία από τον Κάρολο, ο Ζαχαρίας και σαν μην έφτανε αυτό είχε παραβιάσει τη συμφωνία τους συλλαμβάνοντας τους ανθρώπους του. Αφού ο Λεονάρδος Β΄ διαμαρτυρήθηκε στον βασιλιά Λαδίσλαο, ο Ζαχαρίας αναγκάστηκε να αποδώσει φέουδα στον Τόκκο ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη μεταξύ των υποτελών του³³.

³³ Lorga, Notes, τ.2.98 – Ζακυντινός, Despotat, τ.1. 162.- Είναι η εποχή κατά την οποία ο Λαδίσλαος

Επιπρόσθετα ο Ζαχαρίας θα έπρεπε να εξοφλήσει και το χρέος του νεαρού πρίγκιπα της Αχαΐας Πέτρου προς το θρόνο καταβάλλοντας το οφειλόμενο ποσό στο Λεονάρδο Β', που ο βασιλιάς Λαδίσλαος όμως δεν εμπιστευόταν τον Ζαχαρία για αυτό και απευθύνθηκε στον Κάρολο με σκοπό να τον αναγκάσει σε περίπτωση που αρνηθεί να δεσμεύσει αγαθά των υπηκόων του πριγκιπάτου που βρίσκονταν στις κτήσεις των Τόκκων.

Παρόλα αυτά ο Ζαχαρίας μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα κατάφερε να ανατρέψει το δυσμενές κλίμα για αυτόν από το βασιλιά Λαδίσλαο και να τον φέρει αντιμέτωπο με τον Τόκκο. Έτσι κι έγινε. Στις 20 Απριλίου 1404 ο βασιλιάς Λαδίσλαος παραχώρησε στον Ζαχαρία τον τίτλο του πρίγκιπα της Αχαΐας. Μάλιστα αποφάσισε ότι για την εξόφληση του χρέους θα έπρεπε να συνεννοηθεί ο Ζαχαρίας μέχρι τον Μάιο του 1404. Στην ουσία δηλαδή αυτό που ζητούσε από τον Λεονάρδο Β' ο βασιλιάς ήταν να καταβάλλει ως εγγυητής την οφειλή του νεκρού πρίγκιπα στον Ζαχαρία. Παράλληλα ο βασιλιάς ζητούσε και από τα δυο μέρη να σταματήσουν τις εχθροπραξίες. Προφανώς ο βασιλιάς Λαδίσλαος ενδιαφερόταν περισσότερο για την αύξηση των εσόδων του παρά για την παγίωση της ειρήνης μεταξύ των υποτελών

σταθεροποιεί τη θέση του στο βασίλειο της Νεάπολης. Βλ. σχετικά Nicholas, Εξέλιξη, 618.

του³⁴. Η αλλαγή της στάσης του βασιλιά Λαδίσλαο οφειλόταν στο γεγονός ότι κατηγορούσε τον Κάρολο πως είχε παραμελήσει την Κεφαλονιά όπου δρούσαν ανενόχλητοι ληστές και δολοφόνοι. Μάλιστα απαιτούσε από τον Κάρολο να αναθέσει τη διεξαγωγή ανακρίσεων και την τιμωρία αυτών των εγκληματικών ενεργειών στον Λεονάρδο Β΄. Την ίδια στιγμή που διαδραματιζόνταν αυτά τα γεγονότα ο Κάρολος είχε αναλάβει δράση κατά του Παύλου Σπάτα. Μετά την απελευθέρωση των αιχμαλώτων υποτελών του από το Μουρίκη, οι δυνάμεις του Τόκκου ενισχύθηκαν με νέες στρατολογίες κυρίως Αλβανών. Πρώτος στόχος του Καρόλου ήταν η Κατοχή τον οποίο και πέτυχε. Η περιοχή της Κατοχής του έδινε τη δυνατότητα να πραγματοποιεί επιδρομές στην περιοχή του Αγγελόκαστρου, όπου ήταν η έδρα του Παύλου. Εναντίον του Αγγελόκαστρου επιτέθηκε την άνοιξη του 1404 χωρίς όμως να καταφέρει να το καταλάβει. Μετά την αποτυχία του ο Τόκκος προσπάθησε να καταλάβει κάποια επιπλέον εδάφη από τους Αλβανούς.

Στην Ακαρνανία μόνο το Δραγάμεστο βρισκόταν υπό αλβανικό έλεγχο. Επικεφαλής του Δραγάμεστου ήταν ο άλλος γαμπρός του

³⁴ Φαίνεται ότι ο Ζαχαρίας υποσχέθηκε να καταβάλλει άμεσα χρήματα στο Λαδίσλαο, ώστε να του αναγνωρισθεί ο τίτλος του πρίγκιπα (Longnon, *Empire*, 348-349). Υποχρεώνοντας το Λεονάρδο Β΄ να εξοφλήσει το χρέος του νεκρού πρίγκιπα ο Λαδίσλαος εξασφάλιζε μεγαλύτερο ποσό από το αρχικά υπολογιζόμενο συνήθως καταβαλλόμενο στον επικυρίαρχο τίμημα για την περιβολή ανερχόταν στο ήμισυ των ετησίων εσόδων που απέδιδε το φέουδο. (Henrico, «*Feudalita*», 168).

Σγουρού, ο Λάνθης³⁵. Όπως και κατά τις προηγούμενες επιχειρήσεις ακολουθήθηκε η τακτική του νυχτερινού αιφνιδιασμού. Δυνάμεις από την Ακαρνανία και από τη Λευκάδα που αποβιβάστηκαν στον κόλπο του Δραγαμέστου συνενώθηκαν νύχτα κάτω από τα τείχη. Ο αιφνιδιασμός πέτυχε. Ο Λάνθης μη μπορώντας να κάνει κάτι άλλο το εγκατέλειψε. Οι άνδρες του Τόκκου νικητές καθώς ήταν επέστρεψαν στη Λευκάδα παίρνοντας μαζί τους και τη σύζυγο του Λάνθη, η οποία τέθηκε υπό περιορισμό μέχρι να δίνονταν τα λύτρα για την απελευθέρωση της. Υστέρα από λίγο καιρό ο Κάρολος άρχισε τις επιχειρήσεις κατά της περιοχής της Άρτας με τη συνεργασία του Αλβανού Μουρίκη Μπούα. Στις επιχειρήσεις έλαβε μέρος και ο αδελφός του Καρόλου, Λεονάρδος Β'.

Μετά την απώλεια του Δραγαμέστου και του Ανατολικού ο Παύλος Σπάτας περιήλθε σε δεινή οικονομική κατάσταση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η εξαγορά της αδελφής του να γίνει με δυσκολία. Για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τον Κάρολο στράφηκε στους Τούρκους της Θεσσαλίας οι οποίοι δέχτηκαν να τον βοηθήσουν. Ο στιχουργός του

³⁵ Cronaca, στ. 1115-1123: Ό Σγοῦρός Μπούας ως γλύτωσε με τον λαόν τον εἶχεν
εἰς το ὄσπίτιν του ἐστράφηκε. Κακά ἦτον λαβωμένος
το χέριν εἶχεν κονταριά ἀπάνω εἰς το ὄψάριν.
Και ἀπ' αὐτήν ἀπόθανεν, ἐπλήρωσεν το χρέος.
Και ὁ υἱός του ἔμεινεν πάλιν 'ς την αφεντίαν.
Παῦλον τον ὀνομάζουσιν ὁμορφος νέος ἦτον,
ἀνδρειωμένος ἔλεγαν, και ὁμορφον παλληκάρι
το γένος ὄλον των Σπαταίων κάλλιος δεν εὐρέθη.
Εἶχεν δε (αὐτός) και γαβρόν' το ὄνομα του Λάνθη.

Χρονικού των Τόκκων σχολιάζοντας τις συμμαχίες Χριστιανών με τους Τούρκους επισημαίνει ότι κατά κανόνα ήταν επιζήμιες για τους χριστιανούς. Και αυτό διότι ενώ οι Τούρκοι υπόσχονταν βοήθεια στον Παύλο στην πραγματικότητα απομυζούσαν τους πενιχρούς του πόρους. Οι τουρκικές ενισχύσεις ήταν αρκετές. Αρχηγός τους ήταν ο Γιουσουμπέη. Στην αρχή κινήθηκαν προς τον Αχελώο και τη Βόνιτσα όπου είχαν σημαντικές απώλειες. Εν συνεχεία όμως οι Τούρκοι διαπίστωσαν ότι με δυσκολία θα μπορούσαν να καταλάβουν τις περιοχές. Αυτό το γεγονός οδήγησε τον Γιουσουμπέη να συνδιαλλαγεί με τον Κάρολο. Δράττοντας την ευκαιρία αυτή ο Κάρολος ενέτεινε τις επιδρομές και τις λεηλασίες ερημώνοντας την περιοχή του Αγγελόκαστρου, με αποτέλεσμα να υποχρεωθεί ο Παύλος να μεταφέρει την έδρα του στη Ναύπακτο. Από την πλευρά του ο Κάρολος αντιλαμβανόταν ότι η κατάληψη του κάστρου ήταν ζήτημα χρόνου για αυτό και το παραχώρησε στον στρατηγό των Οθωμανών Βρανέζη, ο οποίος έτρεξε κατευθείαν και το παρέλαβε εγκαθιστώντας ολιγάριθμη φρουρά.

Η παρουσία οθωμανικής φρουράς στο Αγγελόκαστρο ανάγκασε τον Κάρολο να αλλάξει τακτική. Τη θέση των επιθέσεων κατά του Αγγελόκαστρου πήραν οι αποστολές δώρων στους αξιωματικούς της

φρουράς. Επιπρόσθετα ενίσχυσε την άμυνα των κτήσεων του στην Ακαρνανία. Κατά το στιχουργό του Χρονικού περίμενε την κατάλληλη ευκαιρία για να αναλάβει επιθετική δράση³⁶. Όταν η Γερουσία πληροφορήθηκε ότι ο Παύλος Σπάτας είχε παραχωρήσει το Αγγελόκαστρο στους Τούρκους άρχισε να ανησυχεί. Μάλιστα ο Παύλος είχε μεταβεί στην Τουρκία όπου υποσχέθηκε στους συνομιλητές του την παραχώρηση της Ναυπάκτου. Επειδή λοιπόν η προσπάθεια κατάκτησης της Ναυπάκτου μετά από συμφωνία με το Σγουρό απέτυχε η Γερουσία αποφάσισε την απόκτηση του κάστρου με οποιονδήποτε τρόπο. Ούτε οι Αλβανοί ήταν ευχαριστημένοι με την προοπτική οθωμανικής κυριαρχίας στη Ναύπακτο. Τις πληροφορίες για τις προθέσεις του ο Παύλου είχε διαβιβάσει στη Βενετία ένας έμπορος ο Andrea de Smaninis, ο οποίος βρισκόταν σε επαφή με κατοίκους της Ναυπάκτου. Όταν ο Βενετός Bartholomeo de Anselmis μετέφερε την επιστολή του de Smaninis στη Γερουσία προτεινόταν σχέδιο με το οποίο θα ήταν δυνατόν να

³⁶ Cronaca, στ. 507-517: Ὁ δούκας πάλε, ὡς φρόνιμος καὶ πρακτικὸς
εἰς ὄλα, ἐσέβη με κανίσχια τάχα να δώση
δῶρα. Αὐτοί, ὡς εἶναι λείζουροι, τὰ
πράγματα ἀγαπούσιν, καὶ ἔχουν καὶ τὴν
δύναμιν, οὐδέν το διηγούνται, ἀγάπην
τον ἐποίησαν, εἴ τι κρατεῖ να ἔχη
εἰρηνικά, ἀνενόχλητα μετ' αὐτούς να διαβάζη.
Καὶ ἐκόπασεν, ἐμούλωσεν ὡς ὄφις εἰς τὴν
τρύπα, ὅταν δε εὔρη τον καιρόν
να ἐξέβῃ ἐκ τὴν τρύπα· ὡς ὄφις
δάκνει, θάνατοῖ ἔχθρους τους ἐδικούς των.
Κτίζει δε τὰ καστέλλια του, πάντα τὰ
δυναμώνει· φοβᾶται καὶ τρομάζει τους
πολλά τους Μουσουλμάνους.

περιέλθει το κάστρο στους Βενετούς με ελάχιστη δαπάνη. Μη χάνοντας χρόνο η Γερουσία έστειλε τον ναύαρχο Fantin Michiel στη Ναύπακτο όπου σε συνεργασία με τους παραπάνω θα επιχειρούσε να γίνει κύριος του κάστρου. Επιπλέον οι βενετικές διοικήσεις Κέρκυρας, Κορώνης και Μεθώνης έλαβαν οδηγίες για να τον βοηθήσουν στην κατάληψη. Το σχέδιο όμως δεν εφαρμόστηκε. Όταν λοιπόν ο Fantin Michiel έφθασε στη Ναύπακτο έστειλε απόσπασμα υπό τον πλοίαρχο Bertuci Diedo που επιτέθηκε αιφνιδιαστικά στο κάστρο και πυρπόλησε το borgo. Ο ίδιος ο Dieto τραυματίστηκε ελαφρά. Ο Παύλος Σπάτας μην κατανοώντας την αιτία της επίθεσης έστειλε δυο άντρες του να διαμαρτυρηθούν. Ο Fantin Michiel απάντησε στον Παύλο ότι θα του εξηγούσε προσωπικά. Για αυτό τον κάλεσε έξω από το κάστρο εφοδιάζοντας τον με έγγραφο ελεύθερης επικοινωνίας εγγυώμενος για την ασφάλεια του. Όταν ο Παύλος βρέθηκε έξω από το κάστρο ο ναύαρχος του ανακοίνωσε πως η Βενετία θα καταλάβει τη Ναύπακτο και του συνέστησε να το παραδώσει έναντι 1.500 δουκάτων. Ο Παύλος αρνήθηκε. Ο ναύαρχος θέλοντας να τον εκφοβίσει τον απείλησε με αποκεφαλισμό. Μη μπορώντας να κάνει κάτι άλλο αναγκάστηκε να υποχωρήσει και να υπογράψει παραχωρητήριο της Ναυπάκτου στη Βενετία το οποίο αφού θα ήταν επικυρωμένο από το χέρι του θα μπορούσαν οι Βενετοί να το

χρησιμοποιήσουν για να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους επί της Ναυπάκτου. Τελικά η Ναύπακτος καταλήφθηκε από τους Βενετούς το 1407. Καθώς όμως οι Τούρκοι δεν αποδέχονταν την κατάσταση, η Γερουσία έστειλε επείγοντως στις 15 Ιουλίου 1407 φρουρά από 30 βαλισταρίους για να βρίσκονται σε συνεχή επιφυλακή.

Μετά την κατάληψη της Ναυπάκτου από τους Βενετούς, η Γερουσία διέταξε το ναύαρχο του Κόλπου Fantin Michiel να μεριμνήσει για την προστασία των κτήσεων των Τόκκων. Παράλληλα ο Κάρολος είχε ζητήσει από τη Βενετία να παρέμβει ώστε να υποχρεωθεί ο πρίγκιπας να τον αποζημιώσει για τις καταστροφές που είχαν προκληθεί στις κτήσεις του. Ο πρίγκιπας δεν δέχθηκε να αποζημιώσει τον Τόκκο. Τότε ο Κάρολος ζήτησε από τη Βενετία να διευθετηθούν οι διαφορές του με τον πρίγκιπα. Εν τω μεταξύ ο Λεονάρδος Β΄ σε μια επιχείρηση αντιποίνων κατά της Κλαρέντσας επωφελήθηκε της απουσίας του πρίγκιπα και κατόρθωσε να την καταλάβει. Η εξέλιξη μετέβαλε άρδην την κατάσταση καθώς πλέον ο Ζαχαρίας ήταν αυτός που ζητούσε τη βοήθεια της Βενετίας ώστε να του αποδώσει το κάστρο ο Λεονάρδος Β΄ ο οποίος αναφέρεται ως comes Leonardus Zefalonie³⁷. Ο Κάρολος μη μπορώντας να κάνει κάτι διαφορετικό και επιθυμώντας

³⁷ AAV, τ. 5. 99 (1321) 6 Φεβρουαρίου 1408.

να μην αντιταχθεί κατά της Γαληνότατης ανταποκρίθηκε στη βενετική έκκληση. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο Κάρολος Α΄ Τόκκος δεν του επέτρεψαν να αρνηθεί την παράδοση του Ανατολικού στο Βενετό ναύαρχο ύστερα από την κατάληψη της Ναυπάκτου. Παρόλα αυτά η παράδοση έγινε υπό τον όρο ότι θα ήταν προσωρινή μέχρι έως ότου να αποφασιστεί το μελλοντικό καθεστώς κυριαρχίας και εκμετάλλευσης του. Για το σκοπό αυτό ο Τόκκος έστειλε μια πρεσβεία στη Βενετία. Επειδή όμως οι πρέσβεις δεν ήταν εξουσιοδοτημένοι να υπογράψουν συμφωνία, η Γερουσία τους ανέθεσε να μεταφέρουν κάποιες προτάσεις στον εντολέα τους. Αυτές οι προτάσεις ήταν οι εξής : 1) Να διατηρήσει ο Τόκκος το Ανατολικό και να στέλνει κάθε χρόνο δύο κεριά βάρους 25 λιβρών στο ναό του Αγίου Μάρκου σε αναγνώριση της βενετικής επικυριαρχίας 2) Από τα ετήσια έσοδα του Ανατολικού 2.000 δουκάτα να περιέρχονται στη Βενετία για την κάλυψη των αμυντικών δαπανών της Ναυπάκτου και 400 στον Τόκκο για τις αμυντικές δαπάνες του Ανατολικού 3) Από τα λοιπά έσοδα να καλύπτονται τα έξοδα λειτουργίας των ιχθυοτροφείων τα οποία ο Τόκκος θα είχε την υποχρέωση να εφοδιάζει με καλάμια 4) Τα υπόλοιπα έσοδα να διανέμονται εξίσου στα δυο μέρη και 5) Τη διαχείριση να έχει ο

διοικητής Ναυπάκτου και κάθε χρόνο να γίνεται εκκαθάριση του λογαριασμού.

Τρεις μήνες μετά την αναχώρηση τους οι πρέσβεις έπρεπε να μεταβούν στην Κέρκυρα με κατάλληλη εξουσιοδότηση για την υπογραφή της συμφωνίας. Την συμφωνία θα την υπέγραφε ο τοπικός βάϊλος. Η Γερουσία τον πληροφόρησε ότι είχε αγοράσει μαζί με την Ναύπακτο και το Ανατολικό. Ο Κάροκος Α΄ Τόκκος δεν είχε δικαιώματα στο Ανατολικό διότι το είχε αποσπάσει βίαια από τον Παύλο Σπάτα. Σε περίπτωση που ο Τόκκος δεν δεχόταν τις παραπάνω βενετικές προτάσεις ο βάϊλος έπρεπε να στείλει φρουρά οχτώ βαλισταρίων στο Ανατολικό μέχρι να αποφασιζόταν οριστικά αυτό το ζήτημα. Επιπλέον θα έπρεπε να σταλεί από την Κέρκυρα ένας εμπειρογνώμονας με τον Bartholomeo de Anselmis οι οποίοι θα φρόντιζαν για την κατά το δυνατόν αποδοτικότερη λειτουργία των ιχθυοτροφείων. Η Γερουσία ήταν σχεδόν βέβαιη για την απόρριψη των προτάσεων της από τον Τόκκο. Την επομένη για να λήξει το θέμα ευνοϊκά, οι Βενετοί δέχθηκαν ότι οι πρέσβεις του Τόκκου είχαν επαρκή εξουσιοδότηση ώστε να υπογράψουν τη συμφωνία. Η προβλεπόμενη για τη φρούρηση του Ανατολικού δαπάνη αυξήθηκε σε 500 δουκάτα, ενώ στην ιεράρχηση

των δαπανών προηγήθηκαν τα λειτουργικά έξοδα των ιχθυοτροφείων. Οι πρέσβεις όμως αρνήθηκαν να υπογράψουν (Σεπτέμβριος 1407).

Από όλα τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι η Βενετία είχε το πάνω χέρι στα πράγματα και προσπαθούσε με κάθε τρόπο να εκμεταλλευτεί τη δυσμενή θέση στην οποία βρισκόταν ο Τόκκος. Οι πρέσβεις του Τόκκου παράλληλα με το αίτημα για μεσολάβηση της Βενετίας για τη διευθέτηση των διαφορών είχαν ζητήσει επιπλέον τη βενετική συγκατάθεση ώστε να επιχειρήσει ο κύριος τους να καταλάβει το κατεχόμενο από τουρκική φρουρά Αγγελόκαστρο αν δεν επιθυμούσε να το αποκτήσει η Γαληνοτάτη. Η Βενετία δεν ενδιαφερόταν για το Αγγελόκαστρο και δεν την ενοχλούσε η κατάληψη της από τον Τόκκο. Η άποψη αυτή διατυπώθηκε στη Γερουσία αλλά δεν ανακοινώθηκε στους απεσταλμένους του Τόκκου. Αυτό έγινε διότι η Βενετία ήθελε να διαθέτει ένα μέσο πίεσης ώστε να επιτύχουν ευνοϊκή λύση για το ζήτημα του Ανατολικού. Έτσι οι πρέσβεις του Τόκκου έλαβαν την απάντηση ότι ο κύριος τους θα έπρεπε πρώτα να απαντήσει στις βενετικές προτάσεις για το Ανατολικό σε διάστημα τριών μηνών οπότε και θα του γίνονταν γνωστές οι βενετικές απόψεις για το Αγγελόκαστρο. Ο εκβιασμός αυτός δεν προβλημάτισε τον Κάρολο Τόκκο. Λίγο καιρό μετά έγινε κύριος της Κλαρέντσας. Βέβαια είναι άγνωστο το πώς

αντέδρασε ο Ζαχαρίας όταν έμαθε αυτή την εξέλιξη. Προφανώς η εκτίμηση του για τον Τόκκο αυξήθηκε αφού την ίδια εποχή έστειλε πρεσβεία στη Βενετία για να υποστηρίξει τα δικαιώματα του υποτελούς του επί του Ανατολικού.

Στις 23 Μαρτίου 1408 η Βενετία, απέρριψε τις αξιώσεις του Καρόλου και του θρόνου της Νεάπολης και επέμενε ότι είχε αγοράσει το Ανατολικό από το Σπάτα. Επιπλέον υποστήριζε ότι αν οι Βενετοί δεν καταλάμβαναν τη Ναύπακτο και το Ανατολικό αυτά θα περιέρχονταν στους Τούρκους, ενώ η κατοχή τους από τη Βενετία εξασφάλιζε την προστασία και των λοιπών κτήσεων του Τόκκου. Ενώ η Βενετία διατύπωνε αυτές τις θέσεις σχετικά με το Ανατολικό, ο Τόκκος χωρίς να πάρει τη βενετική έγκριση επιτέθηκε κατά της τουρκικής φρουράς του Αγγελόκαστρου και το κατέλαβε. Τους Βενετούς προβλημάτιζε και οι διεκδικήσεις των Τούρκων. Στις αρχές του 1408 τουρκικά στρατεύματα αποτελούσαν διαρκή απειλή για τα βενετικά εμπορικά πλοία στον Πατραϊκό. Τα προβλήματα με τους Τούρκους ήταν τόσο έντονα, ώστε το καλοκαίρι του ίδιου έτους η Γερουσία σκεφτόταν να αποδώσει τη Ναύπακτο στον Παύλο Σπάτα. Τελικά όμως η Γερουσία απέρριψε τη σχετική εισήγηση και αποφασίστηκε ότι η Ναύπακτος έπρεπε να διατηρηθεί οπωσδήποτε υπό βενετικό έλεγχο.

Οι Οθωμανοί από την πλευρά τους κατηγορούσαν τους Βενετούς ως συνυπεύθυνος με τον Τόκκο για την κατάληψη του Αγγελοκάστρου. Ανήσυχη λοιπόν η Γερουσία ανάθεσε στον πρεσβευτή της να διαβεβαιώσει την οθωμανική ηγεσία ότι η Γαληνοτάτη δεν είχε σχέση με το γεγονός για το οποίο εξέφραζε τη λύπη της. Διαβεβαίωνε επίσης ότι σε περίπτωση που οι Οθωμανοί θα επιχειρούσαν να τιμωρήσουν τον Τόκκο για την ενέργεια του, η Βενετία δεν θα παρενέβαλλε εμπόδια, ούτε θα ενίσχυε τον Τόκκο. Η κατοχή του Αγγελόκαστρου έδωσε τη δυνατότητα στον Τόκκο να αντιδράσει στο σφετερισμό του Ανατολικού από τους Βενετούς με αποτέλεσμα οι άνθρωποι του να επιδίδονται σε δολιοφθορές στα ιχθυοτροφεία. Μαθαίνοντας αυτές τις ενέργειες η Γερουσία, αντέδρασε ζητώντας από τον Κάρολο να μην ενθαρρύνει τέτοιου είδους ενέργειες. Στις 16 Νοεμβρίου 1408 μετά από αναφορά του διοικητή της Ναυπάκτου για νέες ζημιές, η Γαληνοτάτη απείλησε τον Κάρολο ότι αν δεν διορθωνόταν θα έπαιρνε μέτρα εναντίον του. Μάλιστα η Γαληνοτάτη αποφάσισε να ενοικιαστούν τα ιχθυοτροφεία σε ιδιώτες από τη διοίκηση της Κέρκυρας. Η απόφαση αυτή εξόργισε τον Κάρολο Τόκκο, ο οποίος στράφηκε στην προστασία των Οθωμανών.

Στις 26 Μαρτίου 1409 η Βενετία ανέθεσε στο βάιλο της να διαπραγματευθεί το ζήτημα της Ναυπάκτου με τους Οθωμανούς

προτείνοντας τους την εφ' άπαξ καταβολή 1.500 δουκάτων το χρόνο. Ο βάιλος θα τους εξηγούσε επίσης ότι η Βενετία είχε απλά μισθώσει την Πάτρα από τον Αρχιεπίσκοπο της για περιορισμένο χρόνο και θα επαναλάμβανε τη διαβεβαίωση ότι η Γαληνοτάτη ήταν τελείως αμέτοχη στην κατάληψη του Αγγελοκάστρου από τον Τόκκο. Τελικά οι Οθωμανοί αποδέχτηκαν μόνο την πρόταση για την καταβολή ετήσιας εισφοράς.

Επιπλέον η κατάλυση της Αλβανικής κυριαρχίας στην Αιτωλοακαρνανία ανησυχούσε τον Μουρίκη Σπάτα, Αλβανό κύριο της Άρτας, που περίμενε στροφή της επιθετικής δραστηριότητας του Καρόλου εναντίον του. Η επικράτεια του Μουρίκη γειτνιάζε με αυτή του Ησαῦ Buodelmonti, ηγεμόνα των Ιωαννίνων από το 1835, υποτελούς των Οθωμανών. Οι Οθωμανοί ήταν προφανώς εκείνοι υποχρέωσαν τον Ησαῦ να συνεργαστεί με τον Μουρίκη εναντίον του Τόκκου. Η συμμαχία έγινε ακόμη πιο δυνατή με τη μνηστεία του γιου του Ησαῦ με την κόρη του Μουρίκη. Επιπρόσθετα οι δυνάμεις τους ενισχύθηκαν με 300 Τούρκους από τη Θεσσαλία³⁸. Στόχοι της επιχείρησης ήταν η Βόνιτσα και η Λευκάδα από τις οποίες η πρώτη θα περιερχόταν στο Μουρίκη και

³⁸ Cronaca, στ. 741-743: Έκεῖ γὰρ ἐσυνάχθησαν οἱ πάντες εἰς τὴν Ἄρταν. Καὶ ἐπεμψαν εἰς τὴν Βλαχίαν, εἰς Τούρκους κεφαλαῖδες δωρήματα, κανίσκια, φουσσᾶτο νὰ τοὺς δώσουν. Καὶ ἐπεψαν τοὺς βοήθειαν ἕως τριακοσίους.-

Εἶναι πολὺ πιθανόν ὅτι ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ησαῦ στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ ἀνιψιοῦ τοῦ νὰ ἐγίνε ἀκούσια, με ἐντολὴ τοῦ σουλτάνου, τοῦ ὁποῖο ὁ Ησαῦ ἦταν υποτελής, σε ἀντίποινα γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ Αγγελοκάστρου ἀπὸ τὸν Τόκκο.

η δεύτερη στον Ησαϋ. Μόλις ο Κάρολος πληροφορήθηκε την επικείμενη εισβολή κάλεσε τον αδελφό του Λεονάρδο Β΄ και αποφάσισαν να αναμείνουν την επίθεση στη Βόνιτσα. Το στράτευμα με αρχηγό τον Μουρίκη κινήθηκε κατά μήκος της νότιας ακτής του Αμβρακικού. Ο Τόκκος απέφυγε την κατά μέτωπο επίθεση και οχυρώθηκε στη Βόνιτσα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να πούμε ότι οι Τόκκοι δραστηριοποιούνταν περισσότερο στη θάλασσα από ότι στην ξηρά. Για αυτό λοιπόν το λόγο ο Λεονάρδος Β΄ λεηλάτησε τις παράλιες κτήσεις του Μουρίκη συλλαμβάνοντας υπηκόους του, τους οποίους πουλούσε σε Καταλανούς. Κατ' αυτό τον τρόπο στις αρχές του 1410 οι όροι του πολέμου αντιστράφηκαν και ο Μουρίκης σταμάτησε τις εχθροπραξίες.

Παράλληλα οι Τόκκοι συνέχισαν τις εχθροπραξίες τους φέρνοντας σε ακόμη πιο δύσκολη θέση τον Μουρίκη ο οποίος αναγκάστηκε να ζητήσει βοήθεια από την Βενετία ώστε να συναφθεί ειρήνη με τον Τόκκο. Η Γαληνοτάτη δέχτηκε να τον βοηθήσει και έδωσε εντολή στον βάιλο της Κέρκυρας να μεσολαβήσει αλλά και να προειδοποιήσει τους Τόκκους που συνέχιζαν ανενόχλητοι τις θαλάσσιες επιδρομές ότι δεν θα ανεχόταν ζημίες σε βάρος των υπηκόων της. Παράλληλα η Γερουσία αποδέχθηκε το αίτημα του Μουρίκη να στρατολογήσει βαλισταρίους στην Κέρκυρα, τη Μεθώνη και τη Κορώνη και να προμηθεύεται οπλισμό

από τις βενετικές αυτές κτήσεις. Η Βενετία όμως αρνήθηκε να θέσει υπό βενετική επικυριαρχία το κάστρο της Ρινιάσας³⁹ με τη δικαιολογία ότι δεν έπρεπε να προκαλεί τους Τούρκους. Ο βάιλος της Κέρκυρας πέτυχε την αποστολή του και την άνοιξη του 1410 οι Τόκκοι σταμάτησαν τις θαλάσσιες επιδρομές. Παρόλο που ο Τόκκος απείχε από κάθε εχθροπραξία το καλοκαίρι του ίδιου έτους ο Μουρίκης επανέλαβε τις επιδρομές στην περιοχή της Βόνιτσας. Όταν επενέβη ο βάιλος και του ζήτησε να διατηρήσει την ειρήνη με τον Τόκκο ο Μουρίκης απάντησε ότι μόνο κατά θάλασσαν είχε το δικαίωμα να συνάψει ειρήνη με τον Τόκκο ενώ για να ειρηνεύσει στην ξηρά, έπρεπε να λάβει άδεια από τους Οθωμανούς.

Οι σχέσεις του Μουρίκη με τους Οθωμανούς ανησυχούσαν ιδιαίτερος την Βενετία. Ο νέος βάιλος που θα πήγαινε στην Κέρκυρα έλαβε οδηγίες να εκφράσει την απορία της Βενετίας για τη στάση του Μουρίκη⁴⁰ και τις σχέσεις του με τους Οθωμανούς καθώς και να του υποδείξει ότι αν δεν μπορούσε να δεσμευθεί θα έπρεπε να δεχθεί μια μικρή ανακωχή. Όμως ο λοιμός που επικρατούσε τότε στις περιοχές του Ιονίου καθυστέρησαν την άφιξη του νέου βαίλου στο νησί. Όταν τελικά

³⁹ Το κάστρο αυτό, που το είχε αγοράσει ο Τόκκος από τους Πικερναίους, το κατείχε τότε ο Μουρίκης, αλλά φαίνεται ότι ο Τόκκος επεδίωκε κατά την εποχή αυτή την ανάκτηση του.

⁴⁰ ΑΑΥ, τ. 6. 87 (1600) 27 Σεπτεμβρίου 1410.

έφτασε⁴¹ η κατάσταση είχε μεταβληθεί. Χωρίς τη μεσολάβηση των Βενετών ο Μουρίκης και ο Τόκκος κατέληξαν σε ειρήνη. Μάλιστα ο Μουρίκης παρέδωσε στον Κάρολο τα «ψευδοκάτιργα» που είχε στην Άρτα και τα οποία οδηγήθηκαν στη Λευκάδα ώστε να αποφευχθεί ενδεχόμενη χρησιμοποίησή τους από τους Τούρκους για απόβαση στο νησί.

Οι επιτυχίες του Τόκκου κατά των Αλβανών δεν ήταν άγνωστες στους κατοίκους των Ιωαννίνων. Όταν πέθανε ο Ησαῦ (6 Φεβρουαρίου 1411), δύο από τους συνεργάτες του, ο Συμεών Στρατηγόπουλος και ο Φλωρεντίνος Matteo Libardi πήγαν στη Λευκάδα για να συναντήσουν τον Τόκκο για το θέμα της διερεύνησης των διαθέσεων του απέναντι στα Ιωάννινα. Ύστερα από λίγο καιρό οι κάτοικοι ομόφωνα αποφάσισαν να καλέσουν τον Τόκκο να αναλάβει την εξουσία στα Ιωάννινα. Εκείνο το διάστημα οι σχέσεις του Καρόλου με το Μουρίκη αναζωπυρώθηκαν. Αναχωρώντας από τη Λευκάδα ο Κάρολος Α΄ ζήτησε από τον Λεονάρδο Β΄ να είναι έτοιμος να επιτεθεί σε περίπτωση που ο Μουρίκης κινείτο εναντίον των Ιωαννίνων.

⁴¹ Ο βάλιος της Κέρκυρας Michiel Maripetro πέθανε την 1 Σεπτεμβρίου 1410. Ο αντικαταστάτης του, Roberto Mauroceno, καθυστέρησε να μεταβεί στην έδρα του λόγω του λοιμού που έπληττε το νησί. (Σάθας, Μνημεία, τ. 252, 254, 260.- Iorga, *Notes*, τ.1.189).- Σ. Ασωνίτης – Ι. Λασκαράτος, «Νεότερες ειδήσεις για την υγειονομική και νοσολογική κατάσταση της Κέρκυρας κατά την πρώιμη Βενετοκρατία», Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος 30 (1987) 11-13.

Είχε γίνει πλέον φανερό στον Τόκκο ότι η εγκαθίδρυση της αρχής του στα Ιωάννινα απαιτούσε νέα στάση έναντι των Οθωμανών, ανάλογη με αυτή των προκατόχων του. Δεν μας είναι γνωστό το πότε ακριβώς βελτιώθηκαν οι σχέσεις του Καρόλου με τους Οθωμανούς. Το πιθανότερο είναι όταν παντρεύτηκε η κόρη του Καρόλου τον εμίρη Μουσά το 1412 ή αρχές του 1413⁴². Έτσι λοιπόν στις 7 Σεπτεμβρίου 1411 η Βενετία υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με το Μουσά κατά την οποία ο εμίρης αναγνώριζε την κατοχή της Ναυπάκτου χωρίς την ενδοχώρα της από την Βενετία έναντι καταβολής 100 δουκάτων το χρόνο. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι η ενδοχώρα της Ναυπάκτου υπαγόταν στη δικαιοδοσία των Οθωμανών. Μερικούς μήνες μετά ο πρεσβευτής του Τόκκου στη Βενετία ζητούσε την παραχώρηση της Ναυπάκτου στο Λεονάρδο Β΄ υπό φεουδαλική σχέση. Οι Βενετοί αρνήθηκαν. Βέβαια ο Τόκκος επανήλθε στο ζήτημα αυτό μετά από αρκετό διάστημα ζητώντας τους να αγοράσει τη Βενετία αλλά το αίτημα του και πάλι απορρίφθηκε. Η εμμονή αυτή του Τόκκου να αποκτήσει την Ναυπάκτο της οποίας την ενδοχώρα οι Οθωμανοί θεωρούσαν ως

⁴² Nicol, *Despotate*, 181.- Οι στίχοι 1905-1906 του Χρονικού των Τόκκων, που αναφέρονται σε προβληματικές σχέσεις του Καρόλου Α΄ με τους Οθωμανούς, αποδίδονται από τον εκδότη του Χρονικού στα πρώτα χρόνια της αρχής του Τόκκου στα Ιωάννινα (Cronaca, 61). Κατά την άποψη μας, οι στ. 1897-1906 αναφέρονται σε γεγονότα του καλοκαιριού 1413, ενώ ειδικότερα οι στ. 1905-1906 επισημαίνουν τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ο Τόκκος μετά το θάνατο του Μουσά (βλ. και Cronaca, στ. 2373-2375). Οι επόμενοι στίχοι (1907- 1933) αναφέρονται αναδρομικά στα γεγονότα μετά τη μάχη της Κρανέας, πάλι σε σχέση με τους Τούρκους.

χώρο της δικαιοδοσίας τους δεν θα είχε νόημα αν αυτοί ήταν εχθροί του.

Καθώς η ανάληψη της εξουσίας από τον Τόκκο στα Ιωάννινα διατάρασσε τις ισορροπίες στον δυτικό ελλαδικό χώρο εύλογα οδήγησε σε συνεργασία τους Αλβανούς κυρίους της Άρτας και του Αργυρόκαστρου που επισφραγίστηκε με το γάμο του γιου του σεβαστοκράτορα του Αργυροκάστρου Γκίνη Ζενεβίση με τη θυγατέρα του Μουρίκη. Από την πλευρά του ο Τόκκος θεώρησε σκόπιμο να αναλάβει αυτός την επιθετική πρωτοβουλία. Η αποφασιστική σύγκρουση έγινε στην Κρανέα το καλοκαίρι του 1412. Τα στρατεύματα του Τόκκου ηττήθηκαν από τις μεγαλύτερες αλβανικές δυνάμεις. Βλέποντας αυτή την εξέλιξη ο Μουρίκης έσπευσε να επωφεληθεί από την κατάσταση κάνοντας συμμαχία με τον πρίγκιπα Ασάν Ζαχαρία. Η κατάσταση έγινε πολύ κρίσιμη όταν το καλοκαίρι του 1413 ο Μουσά εξοντώθηκε από τον αδελφό του Μωάμεθ Α΄ και οι Οθωμανοί έδειχναν πάλι επιθετικές διαθέσεις εναντίον του. Για να αντιμετωπίσει την κατάσταση ο Κάρολος έστειλε δυνάμεις στα νησιά. Ο Λεονάρδος Β΄ που βρισκόταν τότε στη Ζάκυνθο ανέλαβε να αντιμετωπίσει τον εχθρικό στόλο. Επικεφαλής των δυνάμεων της Αιτωλοακαρνανίας είχε ήδη

τοποθετηθεί ο μεγαλύτερος από τους νόθους γιους του Καρόλου Α΄ Ερκούλιος (καλοκαίρι 1413)⁴³.

Τα μέτρα όμως δεν ήταν αποτελεσματικά. Βρισκόμενος σε δύσκολη θέση ο Κάρολος πρότεινε στη Βενετία να θέσει τις κτήσεις του επί την επικυριαρχία της και να διοριστεί σε αυτές Βενετός διοικητής. Από την πλευρά τους όμως οι Βενετοί δεν ήταν διατεθειμένοι να διαταράξουν τις σχέσεις με κανέναν από τους εμπόλεμους. Μάλιστα αυτή την εποχή έληγε ο χρόνος μίσθωσης των Πατρών και οι Βενετοί δεν επιθυμούσαν να διαταράξουν τις σχέσεις με τον πρίγκιπα της Αχαΐας. Για τους λόγους αυτούς εισήγησε στη βενετική Γερουσία να σταλεί ο ναύαρχος του Κόλπου στην Κεφαλληνία και τις άλλες νησιωτικές κτήσεις των Τόκκων και να υπερασπισθεί σε περίπτωση εχθρικής επίθεσης συνάντησε αντιδράσεις. Μετά από δυο εβδομάδες η πρόταση εγκρίθηκε τροποποιημένη, σύμφωνα με την οποία ο ναύαρχος που θα μετέβαινε στην Κεφαλληνία έπρεπε να ενημερώσει τους πλοιάρχους της Χίου και της Μυτιλήνης ότι η εκεί παρουσία του αποσκοπούσε στην άμυνα της κομητείας και να τους πείσει να μην επιχειρήσουν να προσβάλλουν τις κτήσεις του Τόκκου.

⁴³ Cronaca, στ. 2368-2372.- Το ότι ο Κάρολος Α΄ αναφέρεται δεσπότης (στ. 2370) δεν πρέπει να οδηγήσει σε χρονολόγηση μετά το έτος 1415, αφού τα γεγονότα των στ. 2368-2430 παρουσιάζονται στο Χρονικό αναδρομικά. Ήδη στους στ. 1959-1972 αναφέρθηκε η συμφιλίωση του Τόκκου με τον Μωάμεθ Α΄, ενώ στους στ. 2368-2430 οι Οθωμανοί και ο Τόκκος θεωρούνται ακόμη εχθροί.

Οι Βενετία απάντησε στον πρεσβευτή των Τόκκων ότι δεν αποδέχονταν την προσφορά των νησιών. Και αυτό διότι πίστευαν ότι οι Τόκκοι μπορούσαν και μόνοι τους να αντιμετωπίσουν τον πρίγκιπα. Επιπλέον η Βενετία έθεσε στη διάθεση των Τόκκων μια γολέττα που μαζί μ' ένα brigantino των Τόκκων θα φρουρούσαν τα νησιά. Κατά την ναυμαχία που ακολούθησε την επιθετική πρωτοβουλία είχε ο Λεονάρδος Β αδελφός του Καρόλου. Από τη Ζάκυνθο ο Λεονάρδος έπλευσε στην Κεφαλονιά όπου λίγο αργότερα κινήθηκε κατά του στόλου του πρίγκιπα.

Η σύγκρουση έγινε στα ανοιχτά της Κλαρέντσας και έληξε με πλήρη επικράτηση του Τόκκου στην οποία πιθανότατα συνετέλεσε και η παρουσία του βενετικού στόλου(φθινόπωρο 1413)⁴⁴. Λίγο αργότερα τουρκικό στράτευμα εισέβαλε στην Αιτωλία και λεηλάτησε την περιοχή του Αγγελοκάστρου. Ο γιος του Καρόλου, Ερκούλιος επιτέθηκε κατά των Τούρκων στην περιοχή του Τρικόρφου. Αν και διέθετε λιγότερες δυνάμεις έτρεψε σε φυγή αρκετούς, ενώ όσοι αιχμαλωτίστηκαν οδηγήθηκαν στη Λευκάδα και στην Κεφαλονιά. Ύστερα από αυτό το γεγονός οι σχέσεις του Τόκκου με τους Οθωμανούς βελτιώθηκαν μάλλον σε αυτό συνετέλεσε και ο γάμος μιας κόρης του Τόκκου με

⁴⁴ Cronaca, στ. 1865- 1896, και στ. 63.- Είναι δύσκολο να συμπεράνει κανείς αν οι Βενετοί έλαβαν μέρος στη σύγκρουση. Πιθανότερο είναι η παρουσία τους να αποθάρρυνε τα πληρώματα του στόλου του πρίγκιπα. Βλ. και Schiro, «Ducato», 371, σημ. 62.

έναν Τούρκο. Μετά από αυτή τη νίκη οι εμπόλεμοι έκλεισαν τριετούς ανακωχής με τη μεσολάβηση των βενετών φρουράρχων Μεθώνης και Κορώνης, στους οποίους παρέδωσαν ομήρους ως εγγύηση για την τήρηση της συμφωνίας.

Παρά την ανακωχή ο Κάρολος Α΄ Τόκκος φαινόταν να ανησυχεί για τις νησιωτικές κτήσεις του και προσπάθησε να εξασφαλίσει τη βενετική υποστήριξη σε ενδεχόμενη νέα επίθεση. Για να είναι εξασφαλισμένος πρότεινε στη Βενετία την καταβολή 300 δουκάτων το χρόνο με σκοπό να την προστατέψει. Επιπρόσθετα ζητούσε να αναλάβει ο ναύαρχος του Κόλπου την προστασία των νησιών του και μετά την λήξη της περιπολίας του να αφήνει στην κομητεία μια από τις γαλέρες της Κρήτης για την ασφάλεια των νησιών. Η Γερουσία όμως απάντησε στον Κάρολο ότι δεν θεωρούσε απαραίτητη μια τέτοιου είδους συνθήκη. Διαμήνυσε όμως στον Κάρολο ότι σε περίπτωση απειλής⁴⁵ θα τον βοηθούσε.

⁴⁵ AAV, τ.7. 127-128 (1886) 12 Ιουλίου 1414.- Thiriet, Senat, τ. 2. (1536).

5.ΟΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΓΕΙΟ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ

α) Οι φιλοδοξίες και το απογείο των *Τοκκων*

Στην αρχή του 1415 ο Αυτοκράτορας Μανουήλ ΙΙ έκανε μια αξιομνημόνευτη επίσκεψη στην Πελοπόννησο. Σκοπός του ήταν να εγκαταστήσει το γιο του Θεόδωρο στη διοίκηση του Μυστρά, να λάβει κάθε μέτρο για την άμυνα της χώρας μιας και τα τελευταία τμήματα είχαν καταστραφεί αρκετά από τους Τούρκους κατακτητές, καθώς και να εκφωνήσει επιμνημόσυνο λόγο για τον μακαρίτη αδελφό του. Οι Βενετσιάνοι τον υποδέχτηκαν με μεγαλοπρέπεια. Από την Εύβοια ο Αυτοκράτορας Μανουήλ κατευθύνθηκε στις Κεχρεές, όπου δέχτηκε το προσκύνημα του ηγεμόνα της Αχαΐας. Ύστερα τους υποχρέωσε να εργαστούν για το ξανακτίσιμο του μεγάλου τείχους του Ισθμού που ο αδελφός του είχε μελετήσει. Κάτω από την επίβλεψη του Αυτοκράτορα Μανουήλ οι εργάτες εργάστηκαν τόσο εντατικά, ώστε σε 25 μέρες ένα τείχος 42 σταδίων μήκους οχυρωμένο με 153 πύργους και τάφρο που τελείωνε σε κάστρο χτίστηκε από θάλασσα σε θάλασσα. Ο

Αυτοκράτορας έχτισε το τείχος στη θέση εκείνου που οι Πελοποννήσιοι είχαν αναγείρει όταν πλησίαζε απειλητικά ο Ξέρξης.

Πριν φύγει γνωστοποίησε την αποπεράτωση του έργου στο Δόγη που έστειλε τα συγχαρητήρια του και διέταξε τους διοικητές των Βενετσιάνικων αποικιών του Μοριά να βοηθήσουν στην άμυνα του. Όταν όμως τους ζητήθηκε να πάρουν μέρος στα έξοδα της συντήρησης, οι Βενετσιάνοι αρνήθηκαν με πρόφαση πως ξόδευαν πολλά για να υπερασπίζονται άλλα μέρη της Ελλάδας εναντίον των Τούρκων. Από όλα τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι ο φόρος ήταν τόσο αντιδημοτικός που επιβλήθηκε στους Έλληνες για τη συντήρηση του Εξαμιλίου, ώστε πολλοί δουλοπάροικοι κατέφυγαν στις Βενετσιάνικες αποικίες για να τον αποφύγουν και μερικά χρόνια αργότερα ο Δεσπότης Θεόδωρος II ρητά πρότεινε να μεταβιβάσει τη φύλαξη του μεγάλου τείχους στη Δημοκρατία. Οι Βενετσιάνοι θα αποδέχονταν κάτι τέτοιο μόνο αν έπαιρναν κι αυτοί επίσης ένα ή δύο μίλια γης εντός του τείχους κι αν ο Θεόδωρος θα δεχόταν να αναλάβει τα μισά έξοδα της συντήρησης.

Επιπλέον ο Αυτοκράτορας Μανουήλ το 1416 τίμησε με την αξία του δεσπότη τον Κάρολο Α΄ Τόκκο, ο οποίος εν συνεχεία ολοκλήρωσε την κατάκτηση των εδαφών του κεντρικού τμήματος του παλαιού

δεσποτάτου της Ηπείρου με την κατάληψη της Άρτας. Μετά το θάνατο του Μουρίκη Σπάτα, τα στρατεύματα του Καρόλου μπήκαν στην πόλη στις 4 Οκτωβρίου 1416. Αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της «μονεφαντίας»⁴⁶, ο ηπειρωτικός χώρος δεν προσφερόταν για περαιτέρω επεκτάσεις. Αντίθετα στην Πελοπόννησο επικρατούσε έντονη ρευστότητα. Υπήρχε μεγάλη αναταραχή διότι στο χώρο της ανταγωνιζόταν δυνάμεις όπως η Βενετία και το ελληνικό δεσποτάτο του Μορέως. Παρόλα αυτά ο Τόκκος δεν δίστασε να στρέψει τις φιλοδοξίες του προς την κατεύθυνση αυτή.

Το 1419 πέθανε στη Ζάκυνθο ο Λεονάρδος Β΄, όπου είχε μεταβεί για να ξεκουραστεί κοντά στην οικογένεια του. Ο Λεονάρδος Β΄ κατείχε την Ζάκυνθο, αν και κάποιες φορές αναφέρεται και ως κόμητος Κεφαλληνίας⁴⁷. Μάλιστα ο Κάρολος Α΄ το 1414 του είχε αναθέσει τη διακυβέρνηση της Αιτωλοακαρνανίας.

Ο Κάρολος δεν είχε γνήσιους γιους. Είχε όμως τέσσερις νόθους γιους τους Ερκούλιο, Τόρνο, Μενούνο και Τριάνο. Πριν ακόμη πεθάνει ο Λεονάρδος Β΄, ο Κάρολος Α΄ είχε υιοθετήσει τον γιο του Κάρολο Β΄ και

⁴⁶ Πρέκα, «Εθνικότητα», 303-304.

⁴⁷ Сrоnаса, 31.- ААV, τ. 7. 69 (1821).- Ο Λεονάρδος Β΄ είχε τιμηθεί από το Μανουήλ Β΄ με την αξία του μεγάλου κοντόσταυλου (Сrоnаса, στ. 2138-2154).

τον είχε ορίσει διάδοχο του⁴⁸. Από τους υπόλοιπους συγγενείς στρατιωτική βοήθεια επίσης προσέφεραν και οι γιοι του εξαδέλφου του Guglielmo de Tocco, Τζιάσας, και Λεονάρδος δε Τόκκο οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί στις κτήσεις του μετά την εξουσία του πατέρα τους από τη Νεάπολη το 1408. Ο Κάρολος προαισθανόταν τη διαμάχη που θα ξεσπούσε μεταξύ τους μετά το θάνατο του, γι' αυτό και ήθελε να εξασφαλίσει τη σύζυγο του Φραγκίσκα παραχωρώντας της την κτήση στη Λευκάδα. Προφανώς να ήταν και αυτός ένας από τους λόγους πέρα από την ακόρεστη φιλοδοξία του που τον οδήγησαν μετά την ολοκλήρωση της Ηπείρου να επιδιώξει νέα επέκταση της αρχής του. Οι νεαροί και φιλόδοξοι βλαστοί της τρίτης γενιάς των Τόκκων εξασφάλιζαν στον Κάρολο τους κατάλληλους στρατιωτικούς ηγέτες για νέες επιχειρήσεις.

Παράλληλα η επέκταση των Οθωμανών το 1416 δεν άφηνε περιθώρια για νέες κατακτήσεις στην Ήπειρο και στην Κεντρική Ελλάδα⁴⁹. Αντίθετα η Πελοπόννησος αποτελούσε προσφορότερο πεδίο για τις επεκτατικές φιλοδοξίες του Καρόλου. Η διεκδίκηση της

⁴⁸ Cronaca, στ. 3469-3483.- Φυσικά, αν ο Κάρολος Α' πέθανε πριν από τον Λεονάρδο Β', ο τελευταίος θα τον διαδεχόταν (AAV, τ.7. 129-130 (1886) 12 Ιουλίου 1414).

⁴⁹ Λίγο μετά την κατάληψη της Άρτας από τον Τόκκο (4 Οκτωβρίου 1416) (Cronaca, 118) οι Τούρκοι θα προωθηθούν στις περιοχές του Αυλώνα και του Αργυρόκαστρου, ενώ θα απειλήσουν και τη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα, όπου κατέφυγαν ορισμένοι Αλβανοί άρχοντες (AAV, τ. 8, έγγραφα υπ' αριθ. 2182, 2191, τ. 10, έγγραφα υπ' αριθ. 2253-2254.-Ljubic', MSM, τ. 7. 263.- Thiriet, *Senat*, τ. 2, έγγραφο υπ' αριθ. 1741).- Κατά την εποχή αυτή οι Αλβανοί της περιοχής Αργυροκάστρου μετανάστευσαν στην Πελοπόννησο (Cronaca, στ. 3292-3299).

Πελοποννήσου δεν ήταν μόνο στρατιωτική υπόθεση αλλά και διπλωματική αφού για την κατοχή των εδαφών της ίσχυαν έγγραφα, συνθήκες και επικυριαρχικές σχέσεις μεταξύ των τοπικών κυριάρχων και των δυνάμεων που αυτοί εκπροσωπούσαν (Βενετία, Νεάπολη). Ήδη από το 1407 ο Λεονάρδος Β΄ είχε γίνει κύριος της Κλαρέντσας αλλά λίγο αργότερα υποχρεώθηκε να παραδώσει την πόλη καθώς δεν διέθετε τις απαραίτητες δυνάμεις για να αντιταχθεί στους Βενετούς.

Λίγο μετά την επιτυχή έκβαση της ναυμαχίας στα ανοιχτά της Κλαρέντσας (1413) σύναψαν τριετή ανακωχή με τον πρίγκιπα της Αχαΐας, Ζαχαρία ύστερα από μεσολάβηση της Βενετίας. Θα πρέπει να τονίσουμε σε αυτό το σημείο ότι είχαν γίνει σημαντικές αλλαγές στο συσχετισμό δυνάμεων. Η θέση των Τόκκων είχε ενισχυθεί σημαντικά μετά την κατάληψη της Αλβανικής κυριαρχίας στην Ήπειρο. Αντίθετα ο Ζαχαρίας αποτελούσε παράγοντα αστάθειας στην περιοχή με τις παλινωδίες του. Αρχικά είχε δηλώσει υποταγή στο βυζαντινό αυτοκράτορα ενώ στη συνέχεια στράφηκε στους Γενουάτες, στους οποίους σκόπευε να παραχωρήσει θέσεις στην Πελοπόννησο. Η προοπτική αυτή προκάλεσε την αντίδραση της Βενετίας αλλά και την επίθεση των βυζαντινών κατά του Ζαχαρία. Αυτή του η κίνηση είχε σαν αποτέλεσμα να χαθεί μεγάλο μέρος των κτήσεων του.

Εν συνεχεία ένας Ιταλός τυχοδιώκτης ονομαζόμενος Oliverio Franco κατέλαβε μετά από αρκετή προσπάθεια το σπουδαίο πόρτο της Γλαρέντζας, με αποτέλεσμα ο ηγεμόνας της Αχαΐας μη μπορώντας να κάνει κάτι άλλο αναγκάστηκε να του το παραχωρήσει. Καθώς λοιπόν η κατοχή της πόλης από τον Oliviero και η παρουσία ελληνικών στρατευμάτων στην περιοχή συνιστούσαν απειλή για την εκκλησιαστική κτήση της Πάτρας γινόταν φανερό ότι ο πρίγκιπας της Αχαΐας δεν ήταν σε θέση να υπερασπιστεί τα συμφέροντα του θρόνου της Νεάπολης και της Αγίας Έδρας στην περιοχή αλλά ούτε και τα δικά του.

Μέσα σε αυτά που προσπάθησε να αποκτήσει ο Κάρολος για την επέκταση της εξουσίας του στην Πελοπόννησο ήταν η Αγία Έδρα. Το 1417 έληξε το Μέγα σχίσμα στους κόλπους της Δυτικής Εκκλησίας με την ανάρρηση στον παπικό θρόνο του Μαρτίνου Ε΄ (1417-1431). Ο νέος πάπας αναγνωρίστηκε το 1418 από την Ιωάννα Β΄ της Νεάπολης, η οποία του υποσχέθηκε την απόδοση όλων των φρουρίων που είχε αποσπάσει από την Εκκλησία κατά το παρελθόν ο αδελφός της Λαδίσλαος. Σε αντάλλαγμα ο νέος πάπας έδωσε τη συγκατάθεση του για τη στέψη της κάτι που είχε αρνηθεί στο παρελθόν ο προκάτοχος του. Στις 24 Μαΐου 1418 ο Κάρολος Α΄ ως δεσπότης Ρωμανίας έστειλε πρεσβεία στον πάπα και ζητούσε συστατική επιστολή της Βενετίας

προς αυτόν η οποία και του χορηγήθηκε. Ο πρεσβευτής του Τόκκου προφανώς παρουσίασε στον ποντίφικα τη ζοφερή εικόνα της Πελοποννήσου, όπου η εκκλησιαστική κτήση της Πάτρας υφίστατο τις συνέπειες της επιθετικής δραστηριότητας των Ελλήνων⁵⁰ με τους οποίους είχε συμμαχήσει ο Ζαχαρίας. Η συνεργασία του Ζαχαρία με τους Παλαιολόγους κατά του Oliviero Franco για την ανάκτηση της Κλαρέντσας δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αυτό είχε σαν συνέπεια ο Κάρολος Α΄ να τον αναγκάσει να του πουλήσει την πόλη και να αποχωρήσει(1421-1422)⁵¹.

Την ίδια εποχή μάλιστα ο πάπας ζητούσε από τον Κάρολο να συνδράμει τον Αρχιεπίσκοπο Πατρών επειδή οι κτήσεις του απειλούνταν από τον Θεόδωρο Β΄ Παλαιολόγο. Λίγο αργότερα αξίωσε από το Ζαχαρία να απέχει από ενέργειες που έβλαπταν τις εκκλησιαστικές κτήσεις της επισκοπής Μεθώνης και να μεριμνήσει για την προάσπιση τους κατά των Ελλήνων και των Αλβανών.

Από όλα αυτά καταλαβαίνουμε ότι ο ποντίφικας θεωρούσε τον Κάρολο σημαντικό πολιτικό παράγοντα της Πελοποννήσου και

⁵⁰ Zakynthinos, *Despotat*, τ.1. 184-185.- Κατά την εποχή αυτή ο αρχιεπίσκοπος Πατρών Στέφανος Ζαχαρίας διαπραγματευόταν την παραχώρηση της πόλης στους Βενετούς, αλλά συνάντησε την αντίδραση του πάπα. Το 1422 προσπάθησε να έλθει σε συνεννόηση με τους Ιωαννίτες ιππότες, αλλά οι προτάσεις του δεν έγιναν αποδεκτές (Gerland, *Quellen*, 62-63, 171-173).

⁵¹ Ο στόλος του Τόκκου απέκλεισε την Κλαρέντσα (1421-1422) και ο Oliviero Franco υποχρεώθηκε να τη μεταβιβάσει στον Τόκκο έναντι πληρωμής (Cronaca, 90-91).

υπερασπιστή των συμφερόντων της Εκκλησίας στην περιοχή. Και ενώ μέσω των επαφών του με τον πάπα, ο Κάρολος ενίσχυε τη θέση του στην Πελοπόννησο προτίμησε να στραφεί στην αυλή της Νεάπολης, όπου οι επιτυχίες του στην Ήπειρο ήταν γνωστές και έβρισκαν ουσιαστικότερη ανταπόκριση. Επιπρόσθετα η αντικατάσταση του Ζαχαρία από τον Κάρολο Α΄ ως πρίγκιπα της Αχαΐας ήταν για τη βασίλισσα Ιωάννα Β΄ μια οξυδερκής πρωτοβουλία αφού της παρείχε τη δυνατότητα να διατηρήσει την επικυριαρχία της χωρίς πολεμικές δαπάνες εκμεταλλευόμενη απλά τις φιλοδοξίες του Τόκκου.

Σημαντικό ρόλο στην προώθηση των συμφερόντων του Καρόλου Α΄ Τόκκου διαδραμάτισαν και οι συγγενείς του. Ο εξάδελφος του Καρόλου, Γουλιέλμος είχε αρχικά την εύνοια του Λαδίσλαου, ο οποίος τον είχε επιλέξει για να συνοδέψει από την Κύπρο στη Νεάπολη την σύζυγο του. Στη διάρκεια του ταξιδιού ο Γουλιέλμος είχε την ευκαιρία να επισκεφτεί και τους ξαδέλφια του στο Ιόνιο. Μερικά χρόνια αργότερα ο Γουλιέλμος είχε περιπέσει σε δυσμένεια και είχε εξοριστεί με την κατηγορία της ανυπακοής στον Λαδίσλαο. Ύστερα από λίγο καιρό πέθανε στη Manfredonia.

Ο Γουλιέλμος είχε τρεις γιους τους Pietro, Algisio και Leonardo καθώς και μια θυγατέρα την Cobella στους οποίους κληροδότησε την

περιουσία του. Ο Algasio και ο Leonado έφτασαν στην Ελλάδα και εντάχθηκαν στις δυνάμεις του Καρόλου. Το 1418 ο Algasio επέστρεψε στη Νεάπολη. Το κλίμα τότε στην αυλή της Νεάπολης είχε καλύτερέψει και η βασίλισσα Ιωάννα Β΄ ανταποκρινόμενη στα αιτήματα του Καρόλου στέρησε από τον Ζαχαρία τον τίτλο του πρίγκιπα της Αχαΐας και το παρέδωσε στον Κάρολο Β΄, ανιψιό και διάδοχο του Καρόλου Α΄⁵².

Η παραχώρηση του τίτλου του πρίγκιπα της Αχαΐας στο διάδοχο του από ότι στον ίδιο τον Κάρολο εξυπηρετούσε καλύτερα τα συμφέροντα των Τόκκων και του θρόνου της Νεάπολης. Και αυτό διότι παρείχε τη δυνατότητα ανάπτυξης μιας μακροπρόθεσμης πελοποννησιακής πολιτικής, ενίσχυε την προοπτική συσπείρωσης των μελών της οικογένειας γύρω από τον αναγνωρισμένο από τη βασίλισσα ηγεμόνα και αποτελούσε τη μικρότερη δυνατή πρόκληση για τους υπόλοιπους διεκδικητές των εδαφών του πριγκιπάτου. Ο Ζαχαρίας ήταν ο πρώτος που αναγνώρισε την επελθούσα μεταβολή. Γι΄ αυτό και εγκατέλειψε τη συνεργασία με τους Παλαιολόγους και στράφηκε στον παλαιό του εχθρό, τον Κάρολο Α΄.

⁵² Η παραχώρηση του τίτλου έγινε στις 30 Ιουνίου 1422. Βλ. έγγραφο υπ΄ αριθ. 16.- Ασωνίτης, «Αχαΐα», 66.- Βλ. επίσης Miller, *Φραγκοκρατία*, τ. 2.227, όπου η τίτλωση «πρίγκιπας Αχαΐας» των νεότερων Τόκκων ερμηνεύεται εσφαλμένα. Κατά την ίδια εποχή ο υιοθετημένος από την Ιωάννα Β΄ Αλφόνσος της Αραγόνας, πρόβαλλε ως δούκα της Αθήνας έναν από τους Καταλανούς συνεργάτες του. Βλ. Ryder, *Alfonso*, 302.

Από την άλλη πλευρά ο δεσπότης Θεόδωρος Β΄ Παλαιολόγος δεν μπορούσε να αποδεχθεί την εγκαθίδρυση ηγεμονίας των Τόκκων στις περιοχές του πριγκιπάτου τις οποίες ο ίδιος διεκδικούσε. Ο Κάρολος ήταν προετοιμασμένος για αυτή την αντίδραση και δύο από τους νόθους γιους του, ο Ερκούλιος και ο Τόρνος μαζί με τον Matheo de Landulfo άρχισαν αμέσως επιχειρήσεις κατά των οχυρών της Πελοποννήσου. Με μεγάλη ανησυχία αντιμετώπισε τις νέες φιλοδοξίες του Τόκκου η Βενετία. Διαφωτιστικές για τις αντιδράσεις της Γαληνοτάτης στην παραχώρηση του τίτλου του πρίγκιπα της Αχαΐας στον οίκο των Τόκκων ήταν οι οδηγίες που εστάλησαν στις 22 Ιουλίου 1422 στον πρεσβευτή της στην Πελοπόννησο Delphino Venerio. Ο Venerio θα απαιτούσε από τον Θεόδωρο Β΄ Παλαιολόγο τις περιοχές που αυτός είχε αποσπάσει από το πριγκιπάτο της Αχαΐας κατά την περίοδο κυριαρχίας των Ναβαρραίων ιδιαίτερα την περιοχή γύρω από την Πάτρα.

Από τον Ζαχαρία ο Venerio θα αξίωνε την παροχή όρκου υποτέλειας στη Βενετία, η οποία του επέτρεπε να διατηρήσει ως απλός βαρόνος τις κληρονομικές του κτήσεις. Επιπλέον ο Ζαχαρίας όφειλε να παραιτηθεί από τον τίτλο του πρίγκιπα της Αχαΐας υπέρ της Βενετίας και να παραδώσει τα φρούρια που κατείχε. Αν ο Ζαχαρίας δεν δεχόταν

τους προνομιακούς όρους, ο Venerio θα του εξέφραζε τη δυσαρέσκεια αλλά και την έμμεση απειλή της Βενετίας. Ο Venerio όμως δεν αξίωνε μόνο από τον Ζαχαρία κτήσεις αλλά και από τον Κάρολο Τόκκο να παραδώσει στους Βενετούς την Κλαρέντσα και όλες τις περιοχές της Αχαΐας που κατείχε έναντι 3.000 ή 4.000 δουκάτων. Αν ο Τόκκος δεχόταν την πρόταση αυτό αυτομάτως σήμαινε ότι θα μπορούσε να κρατήσει τις κτήσεις του στην Αχαΐα αλλά ως βαρονία αφού θα είχε δώσει όρκο πίστης στη Βενετία. Ο Κάρολος βρέθηκε σε δύσκολη θέση διότι σε περίπτωση που αρνιόταν θα αντιμετώπιζε άμεσα την οργή της Γαληνοτάτης.

Στόχος της Βενετίας από την άλλη ήταν να συνενώσει υπό την εξουσία της τα εδάφη τα οποία ανήκαν στο πριγκιπάτο της Αχαΐας. Είναι προφανές ότι οι οδηγίες στον πρεσβευτή Delphino Venerio αποτελούσαν τη βενετική απάντηση στην πρόσφατη παραχώρηση της Αχαΐας στους Τόκκους. Και αυτό διότι λίγο νωρίτερα η Βενετία είχε παραχωρήσει στον Τόκκο δύο σημαντικά κάστρα το Χλομούτσι και το Ποντικόκαστρο, ενώ τώρα του ζητούσε παραίτηση από κάθε κυριαρχικό δικαίωμα στην Πελοπόννησο. Εξάλλου η υπόμνηση στο Ζαχαρία να παραμείνει απλός βαρόνος αποτελούσε προνομιακή μεταχείριση και επιπλέον δείχνει ότι οι Βενετοί γνώριζαν την έκπτωση του από το

αξίωμα του πρίγκιπα της Αχαΐας. Η αξίωση τους να παραιτηθεί από το αξίωμα του πρίγκιπα υπέρ της Γαληνοτάτης ήταν βέβαια αβάσιμη καθώς ο τίτλος του πρίγκιπα Αχαΐας ήταν υπόθεση του θρόνου της Νεάπολης.

Αυτό που προσπαθούσε να κάνει η Βενετία με μια υφαρπαγή παραίτησης του ήδη έκπτωτου πρίγκιπα ήταν να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα σε πολιτικό επίπεδο τις διεκδικήσεις του Καρόλου, δεδομένου ότι η στρατιωτική υπεροχή της και η ικανότητα πίεσης που διέθετε προδίκιζαν το αποτέλεσμα μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης. Η Γαληνοτάτη είχε βοηθήσει αρκετές φορές τον Κάρολο σε δύσκολες ώρες αλλά τώρα η επιτυχία και οι φιλοδοξίες του Καρόλου την ανησυχούσαν.

Οι πιέσεις και οι απειλές αυτές της Βενετίας είχαν ως αποτέλεσμα να ζητήσουν ο Κάρολος και ο Ζαχαρίας την συνδρομή του σουλτάνου. Ο σουλτάνος δέχτηκε να τους βοηθήσει. Γι' αυτό έστειλε στρατιωτικές δυνάμεις τις οποίες ανέλαβε να μεταφέρει με πλοία του ο Τόκκος στην περιοχή της Πάτρας από την Αιτωλία. Προφανώς ο Κάρολος περίμενε κάποια μέτρια στρατιωτική βοήθεια. Διαπιστώνοντας όμως το μέγεθος του στρατεύματος που σκόπευε να στείλει ο σουλτάνος, κατανόησε ότι δεν θα είχε τον έλεγχο της κατάστασης ο ίδιος αλλά οι Οθωμανοί. Χωρίς να χάσει χρόνο ενημέρωσε την Βενετία. Μάλιστα ο ίδιος πρότεινε στον

βάλιο της Κέρκυρας να πυρποληθεί από τους Βενετούς ο στόλος του, ώστε να ματαιωθεί η διάβαση των Τούρκων χωρίς όμως να θεωρηθεί ο ίδιος υπεύθυνος⁵³. Το μόνο βέβαιο είναι ότι κατά την τουρκική εισβολή που πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαΐου 1423 ο Κάρολος συνεργάστηκε με τους Τούρκους.

Μετά την τουρκική εισβολή ο Ζαχαρίας εγκατέλειψε τον Τόκκο και στράφηκε πάλι στους Παλαιολόγους. Τόσο η Βενετία όσο και οι Παλαιολόγοι εξακολουθούσαν να επιδιώκουν την κατάληψη των εδαφών του πριγκιπάτου αλλά χωρίς σημαντικές επιτυχίες⁵⁴. Οι Παλαιολόγοι είχαν βγει νικητές. Όμως παρά την υπεροχή τους, τον Ιούλιο του 1427 η Βενετία συνέχιζε να παρακολουθεί με μεγάλο ενδιαφέρον τις ενέργειες του Τόκκου στην περιοχή.

Η ναυμαχία των Εχινάδων όπου συγκρούστηκαν ο στόλος του Τόκκου υπό τον γιο του Τόρνο με το βυζαντινό ναύαρχο Λεοντάριο έθεσε τέρμα στις πελοποννησιακές φιλοδοξίες των Τόκκων. Επιπλέον ο γάμος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου με την αδελφή του Καρόλου Β΄

⁵³ AAV, τ. 11. 224-225 (2712) Απριλίου 1423.- Lunzi, *Condizione*, 151-152, σημ. 1.- Ο Schiro («Ducato», 375-376) υποστηρίζει ότι στην περίπτωση αυτή ο Τόκκος δεν ήταν ειλικρινής προς τους Βενετούς.

⁵⁴ Zakunthinos, *Despotat*, τ. 1. 209.- Ανωνύμου Πανηγυρικός, 196-197.- Το 1420 ο Ζαχαρίας είχε παραχωρήσει στον Egidio de Leonessa το φέουδο Στρώ στην περιοχή των Πατρών. Στις 30 Αυγούστου 1425 ο Κάρολος Α΄ Τόκκος επικύρωσε την παραχώρηση αυτή. Βλ. σχετικά Gerland, *Quellen*, 83.- F. Patetta, «Argirobullā di Tomaso Pateologo», NAV 8 (1894) 264-267.- Για τον Egidio de Leonessa βλ. PLP, τ. 6 (1983) 160 (14), 664.

Μαγδαληνή που συνοδεύτηκε από την παραχώρηση της Κλαρέντσας⁵⁵ σήμανε την παραίτηση του Καρόλου Α΄ από την προσπάθεια του να κατακτήσει το χώρο του πριγκιπάτου της Αχαΐας. Παρόλα αυτά οι Τόκκοι κατάφεραν να διατηρήσουν τον τίτλο του πρίγκιπα της Αχαΐας μέχρι τα μέσα του 15^{ου} αι. .Ο ανταγωνισμός της Βενετίας προς τον Τόκκο για το ποιος θα κυριαρχούσε στην Αχαΐα δημιουργούσε συχνά προϋποθέσεις έντασης στις σχέσεις τους. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η πολιτική που ακολουθούσαν οι Τόκκοι κατά κάποιον τρόπο διευκόλυνε την Βενετία αφού ήδη από το 1419 η διοίκηση της Κέρκυρας διέθετε εκτενή κατάλογο με όλες τις βλάβες που είχαν προξενήσει οι Τόκκοι στους Βενετούς στο Ιόνιο και κυρίως στα ιχθυοτροφεία και τις αλυκές στο Ανατολικό.

Στις 6 Νοεμβρίου 1419 ο Bertucci Dieto, *bailus Constantinopolis*, που είχε συμμετάσχει στη βενετική επιχείρηση κατά της Ναυπάκτου το 1407 υπέγραψε ως εκπρόσωπος της Βενετίας μια συνθήκη με τους Οθωμανούς. Στη συνθήκη αυτή τονιζόταν η συμφωνία για την καταβολή 100 δουκάτων από τους Βενετούς για τη διατήρηση της Ναυπάκτου. Την ίδια μάλιστα εποχή η Γαληνοτάτη κατηγορούσε τον Κάρολο επειδή

⁵⁵ Zakunthinos, Despotat, τ. 1. 205, 211.- Scheiner, Kleinchronicen, τ. 1. 266, 34, & 3, τ. 2. 435-436.- Η πρώτη σύζυγος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και ανεψιά του Καρόλου Α΄ Μαγδαληνή, που μετονομάστηκε σε Θεοδώρα, πέθανε το Νοέμβριο 1429. Τότε ο Ιωάννης Ευγενικός απηυθυνε στον Παλαιολόγο παρηγορητική επιστολή. Βλ. σχετικά Hunger, Λογοτεχνία, τ. 1. 224.- Βλ. και Travara- G

ο γιος του Ερκούλιος, που ήταν κύριος του Αγγελόκαστρου είχε προκαλέσει ζημιές στις αλυκές της Ναυπάκτου.

Ο Κάρολος Α΄ από την πλευρά του υποστήριζε ότι οι κακές σχέσεις οφειλόταν στην μη διευθέτηση των συνόρων. Έτσι κατά το επόμενο έτος ο ίδιος ζήτησε από τους Βενετούς να λύσουν το θέμα των συνόρων ώστε να εκλείψουν οι μεταξύ τους διαμάχες. Η Βενετία αποδέχθηκε την πρόταση ζητώντας όμως επιπλέον να διευθετηθεί και η ανωμαλία που υφίστατο στο Ανατολικό με την πιστή εφαρμογή της συμφωνίας του 1409, την οποία είχαν παραβιάσει και οι δυο πλευρές. Με αυτό τον τρόπο λύθηκαν τα προβλήματα που για πάρα πολύ καιρό τους ταλάνιζαν. Παρά την λύση όμως των προβλημάτων θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι Βενετοί είχαν έτοιμο νέο πρόσχημα για την άσκηση πιέσεων.

Όπως αναφέραμε παραπάνω ο Σγουρός Μπούας Σπάτας το 1386 παραχώρησε το Δραγάμεστο στο Βενετό γαμπρό του Φραγκίσκο Φόσκαρη. Από την εποχή της κατάληψης του Δραγαμέστου από τον Κάρολο Α΄ μέχρι το 1424 ο Φόσκαρης δεν διεκδίκησε το κάστρο από αυτόν, παρά το γεγονός ότι η οικογένεια του είχε κύρος στη Βενετία και ο ίδιος είχε προσφέρει υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση των βενετικών συμφερόντων στην περιοχή της Αιτωλίας. Ο Φραγκίσκος Φόσκαρης

άρχισε να διεκδικεί τις κτήσεις του από τη εποχή που τα προβλήματα μεταξύ των Τόκκων και της Βενετίας στο Ανατολικό και τη Ναύπακτο διευθετήθηκαν, ενώ συμπίπτουν χρονικά και με την εκλογή του ομώνυμου ανεψιού στο αξίωμα του δόγη⁵⁶.

Μη θέλοντας να χάσει χρόνο στις 3 Σεπτεμβρίου ανέθεσε στο βάιλο της Κέρκυρας Marco Miani να εκδικάσει τη διαφορά για το Δραγάμεστο, αφού ερχόταν πρώτα σε συνεννόηση με τον Τόκκο ακούγοντας τις απόψεις του. Η συνάντηση μεταξύ τους πραγματοποιήθηκε στη Λευκάδα. Εκεί αρνήθηκε να αναγνωρίσει στο βάιλο αρμοδιότητα για εκδίκαση της υπόθεσης λέγοντας ότι υπήρχαν άλλοι αρμοδιότεροι κριτές για μια τέτοια διαφορά, όπως η βασίλισσα της Νεάπολης. Επιπλέον υποστήριξε ότι το Δραγάμεστο ανήκε στον πατέρα του Λεονάρδο Α΄. Ο βάιλος ενημέρωσε το δόγη για τις απόψεις του Τόκκου.

Στις 9 Φεβρουαρίου 1425 ο δόγης έστειλε επιστολή στον βάιλο Κέρκυρας, ότι καθώς ο Φόσκαρης είχε πεθάνει οι κληρονόμοι του ήταν πρόθυμοι να αναλάβουν τη δαπάνη που συνεπαγόταν η διεξαγωγή της σχετικής με το Δραγάμεστο δίκης στη Ρώμη. Ο βάιλος ενημέρωσε τον

⁵⁶ Μαλτέζου, «Προσωπογραφικά», τ. 7.- Ο Φραγκίσκος Φόσκαρης ήταν αδελφός του Νικολάου, πατέρα του δόγη (ASV, Rosario, δέσμη 29, Processo XIV, φ. 4r). Προφανώς πίστευε ότι με την προσωπική παρέμβαση του δόγη ο Τόκκος θα ενέδιδε εύκολα στις αξιώσεις του.

Τόκκο ώστε να συντονιστεί η μετάβαση των αντιδίκων μέσα στους επόμενους έξι μήνες αλλά ο Κάρολος αρνήθηκε. Η άρνηση του Καρόλου είχε σαν αποτέλεσμα να εκνευριστεί ο δόγης ο οποίος με επιστολή στις 2 Ιουνίου 1425 τον κατηγορούσε ότι δεν αποδεχόταν διαδικασία που ο ίδιος είχε προτείνει και ότι αρνούμενος την επιδιαιτησία του πάπα αποδείκνυε ότι είχε άδικο. Με το ίδιο πνεύμα συντάχθηκε και η επιστολή των κληρονόμων του Φόσκαρη προς τον Τόκκο. Ο Κάρολος Α΄ από την πλευρά του υποστήριξε ότι όσα είχε απαντήσει ο δόγης ήταν απλά θεωρητικοί συλλογισμοί και όχι προτάσεις. Τέλος δήλωνε ότι ο μοναδικός δικαστής του οποίου θα αποδεχόταν την απόφαση ήταν η *sacra conora Neapolis* και ότι όποιος είχε διαφορές μαζί του έπρεπε να προσφύγει σε αυτήν⁵⁷. Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε και μετά από δύο χρόνια όταν ο δόγης κάλεσε και πάλι τον Κάρολο Α΄ να δεχθεί την επιδιαιτησία του πάπα. Όπως ήταν φυσικό ο Κάρολος απάντησε ότι ως υποτελής της Ιωάννας Β΄ θα αποδεχόταν μόνο τη δική της κρίση⁵⁸.

⁵⁷ Μέρτζιος, «Επιστολή», 556-559.- Η στάση αυτή του Τόκκου δεν φαίνεται να μετέβαλε ριζικά τη γενικότερη πολιτική της Βενετίας απέναντι του και στις 3 Σεπτεμβρίου 1425 οι Βενετοί τον πρότειναν ως επιδιαιτητή σε διαφορά που είχαν με ηγεμόνα της Δαλματίας: AAV, τ. 12. 195 (3003) 3 Σεπτεμβρίου 1425.

⁵⁸ Mertzios, «Lettres», 352-353.-Μαλτέζου, «Προσωπογραφικά», 7.- Σάθας, *Μνημεία*, τ. 3. 334.- Thiriet, Senat, τ.2. 250, αριθ.2092.- Από τις 8 Ιανουαρίου 1429 ο Φίλιππος, γιος του Φραγκίσκου Φόσκαρη και της Στερίνας, είχε λάβει πληρεξούσιο από τον αδελφό του Πολύδωρο για τη διεκδίκηση του Δραγαμέστου. Ο Πολύδωρος αναφέρεται ως *pater dominus Polidorus Foscarini... primicerius Sancti Marci* (ASV, Rosario, Processo XI, φ. 1r, 2v, 17r, 25r.).

Βλέποντας αυτή την επιμονή του Καρόλου, ο δόγης τον απείλησε πως αν δεν συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του θα δέσμευε περιουσιακά του στοιχεία με σκοπό να αποζημιώσει τους κληρονόμους του Φραγκίσκου Φόσκαρη. Η απειλή τάραξε τον Κάρολο ο οποίος έστειλε στη Βενετία τον Ιάκωβο Russo για να προσφέρει στον Φίλιππο 1.000 δουκάτα ώστε να πάψει να διεκδικεί το Δραγάμεστο. Ο Φίλιππος όμως αρνήθηκε. Ύστερα από αυτό, ο Κάρολος μη θέλοντας να χάσει χρόνο έστειλε μια επιστολή στον Φραγκίσκο Lauredano ζητώντας του να τον ενημερώσει για τις απαιτήσεις του Φιλίππου και να προσπαθήσει να πάρει μια λογική παράταση της προθεσμίας που είχε θέσει ο δόγης για τη λήξη της διαφοράς του Φόσκαρη και του γιου του Ερκούλιου που κατείχε το Δραγάμεστο.

Παράλληλα η υγεία του Καρόλου Α΄ χειροτέρευε όλο και πιο πολύ. Το 1429, ο Κάρολος τελείωσε την μακρόχρονη και πετυχημένη βασιλεία του στην πρωτεύουσα του, τα Γιάννενα χωρίς να κατορθώσει να εξοφλήσει τον Φόσκαρη μεταθέτοντας αυτή την εκκρεμότητα στους κληρονόμους του. Με τη συνεχή καθυστέρηση είχε κατορθώσει να ανταπεξέλθει στις επίμονες πιέσεις του δόγη δείχνοντας τον πανούργο εαυτό του. Στη διάρκεια της μακράς και πολυτάραχης σταδιοδρομίας του ο Κάρολος κατάφερε όχι μόνο να διατηρήσει αλώβητη την πατρική

κληρονομιά του αλλά και να την επεκτείνει. «Στη στρατιωτική και διοικητική ικανότητα» ήταν όπως μας διηγείται ο Χαλκοκονδύλης «ισάξιος των συγχρόνων του» και με αυτόν η δυναστεία των Παλατινών κομήτων της Κεφαλληνίας έφτασε στην ακμή της.

Μην έχοντας νόμιμους κληρονόμους άφησε το νησί της Αγίας Μαύρας(Λευκάδα) και το ισχυρό φρούριο της Βόνιτσας στον Αμβρακικό κόλπο, στην χήρα του Δούκισσα Φραγκίσκα. Το υπόλοιπο των κτήσεων του το άφησε στον ανιψιό του Κάρολο Β΄(γιος Λεονάρδου Τόκκου). Βέβαια ο διάδοχος του δεν είχε τα προτερήματα του και παρά τις προσπάθειες του Καρόλου Α΄ να του εξασφαλίσει την υπεροχή και την αναγνώριση από τους συγγενείς του η παρακμή άρχισε από την επόμενη κιόλας μέρα. Επιπλέον μοίρασε στους πέντε νόθους γιους του την Ακαρνανία. Μια τέτοια διανομή ήταν βέβαιο πως θα οδηγούσε σε ρήξη μεταξύ τους καθώς και στην τελική κατάλυση της αρχής των Τόκκων στο χώρο του Ιονίου.

β) Η διοίκηση των κτήσεις από του Τόκκου

Τα νησιά της κομητείας ήταν προσαρμοσμένα στα ανδηγαυικά πρότυπα από την περίοδο της ενσωμάτωσης των νησιών στο πριγκιπάτο της Αχαΐας. Το σύστημα αυτό ήταν οικείο στους Τόκκους γι' αυτό και διατηρήθηκε από τον ίδιο και τους διαδόχους του. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η διοίκηση του Καρόλου Α΄ παρουσιάζει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με εκείνη του Καρόλου Α΄ Ανδηγαυού κατά την περίοδο της επέκτασης της αρχής του στη Νότια Ιταλία.

Όπως και ο Ανδηγαυός βασιλιάς έτσι και ο Κάρολος Α΄ μετακινείται συνεχώς με σκοπό να επεκτείνει τις κτήσεις του. Κατά τις μετακινήσεις αυτές ο Κάρολος πάντοτε συνοδευόταν από συμβούλους και έναν νοτάριο. Σύμφωνα με το πρότυπο των βασιλέων της Νεάπολης περιβαλλόταν από ακολουθία που την αποτελούσαν *consilarii et familiares*, πρόσωπα αφοσιωμένα στον κύριο τους, όπως ήταν ο *Ciccrelus Juvenis de Neapoli, ligius, consiliarius et familiaris*⁵⁹. Μεταξύ

⁵⁹ AAV, τ. 7. 6 (761 bis) 16 Αυγούστου 1399.- Το Μάρτη του 1388 ο Φλωρεντίνος *Andreas Compagni ligius et familiaris* της Μαγδαληνής *Buondelmonti*, μετέβαινε ως απεσταλμένος της στη Φλωρεντία για τη διεκπεραίωση υποθέσεων της (Γρηγορόβιος – Λάμπρος, Αθήναι, τ. 3.117). Όταν ο Κάρολος Α΄ επικύρωσε τη συνθήκη με τη Γένουα στις 7 Οκτωβρίου 1390, παρευρίσκονταν ως μάρτυρες οι «... *ligii*

αυτών των προσώπων αναφέρονται και Έλληνες, όπως ο Ιωάννης και Λέων Αβάσταγος, προερχόμενοι από την παλαιά αριστοκρατία γαιοκτημόνων της Κεφαλληνίας⁶⁰. Ανάλογο περιβάλλον είχαν και οι διάδοχοι του.

Όταν ο Λεονάρδος Γ΄ ήταν ακόμη ενήλικος κάποια μέλη του ηγεμονικού συμβουλίου που τον επιτρόπευαν ήταν οι Jacopo Rosso, Marino Miliareς καθώς και πολλοί άλλοι. Ο Κάρολος Α΄ χρησιμοποιούσε αποκλειστικά Ιταλούς ως διπλωματικούς αντιπροσώπους σε αντίθεση με κάποιους από τους Ορσίνι που χρησιμοποιούσαν και Έλληνες. Ιταλούς χρησιμοποιούσαν και οι τελευταίοι Τόκκοι όπως ήταν οι Georgius de Pesaro, Antonellus Catallanus και άλλοι.

Επιπλέον και οι αξιωματούχοι των νησιωτικών κτήσεων ήταν Ιταλοί. Για παράδειγμα το 1395 ο Ciccarelus Juvenis de Neapoli υπηρετούσε ως vicarius castri Sancte Maure. Ακόμη στο κάστρο του

et habitantes in castro Sancti Georgii Cicarellus Juvenis, Johannes Paliano de Brundusio, Crosillus Romanus de Neapoli, ser Jane Scondito de Neapoli, Odoardo Capissa de Neapoli» (Gasparis, «Patto», 256).- μετά το θάνατο του πεθερού του ο Κάρολος Α΄ Τόκκος, που βρίσκεται στην Κόρινθο, «... si recomanda lo rezimento de la terra a uno so fameyo chi a nome Pipo...»(Chrysostomides, «Corinth», 109).- Για τους *familiares* βλ. και H. Schadek, «Die Familiaren der sizilischen und aragonesischen Konige im 12. Und 13. Jahrhundert», *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spanniens* 26 (1971) 201 κ.ε.- Βλ. και Ασωνίτης, «Καγκελαρίες», 115, σημ. 40.

⁶⁰ Εγγραφα υπ' αριθ.6, 8 Μαΐου 1418, και 7, 21 Ιουνίου 1418.- Βλ. και Ζαπάντη, *Κεφαλονιά*, 349, έγγραφο 5, 13 Ιουνίου 1504, όπου ο *Janni Avastago* αναφέρεται να εκπροσωπεί τους κατοίκους του χωριού ContoJanata.- Κλάδος των Αβάσταγων απαντάται το 1478 και στη Ζάκυνθο, όπου αναφέρεται μεταξύ των ευγενών από το 1588. Βλ. σχετικά Ι. Τυπάλδος – Λασκαράτος, «Οικόσημα της Ζακύνθου από τον κώδικα 17 της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος», *ΔΙΕΕΕ* 31 (1988) 148.- Πρβλ. το επώνυμο *Αβάστακτος* (?) στο Ahrweiler, *Byzance et la Mer*, 83, σημ. 2.

Αγίου Στεφάνου καστροφύλακας⁶¹ ήταν ο Fancilio Pelegano. Παρατηρούμε ότι γενικά η οικογένεια των Τόκκων έδιναν μεγάλη σημασία στη διοίκηση των περιοχών τους. Μάλιστα οι αξιωματούχοι των Τόκκων διέθεταν τίτλους προερχόμενους από την ανδηγαυική ιεραρχία όπως εμφανίζονται και στα ελληνόγλωσσα έγγραφα του 15^{ου} αι. Παρεμφερείς τίτλοι αναφέρονται αργότερα και στη Ζάκυνθο. Τέλος στα χωριά υπηρετούσαν οι contestabili villarum⁶².

6. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ ΚΑΙ Η ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

*α) Η αδυναμία των Τόκκων να
επικρατήσουν στις κτήσεις του. Τα πρώτα
προβλήματα.*

Μετά το θάνατο του Καρόλου Α΄ οι διάδοχοι του δεν ήταν σε θέση να αναλάβουν πολιτικές πρωτοβουλίες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η επικράτεια που είχαν κληρονομήσει στον ηπειρωτικό χώρο να αρχίσει να μειώνεται από τους Οθωμανούς που άρχισαν να παρελαύνουν

⁶¹ Χιώτης, Απομνημονεύματα, τ.2. 227-228.

⁶² Ζαπάντη, Κεφαλονιά, 348.

ανενόχλητοι στο Ιόνιο. Στις αρχές του 1430 έφτασε η είδηση στη Βενετία ότι οι νόθοι γιοι του Καρόλου Α΄ (Ερκούλιος, Μενούνος) είχαν συλλάβει τον Κάρολο Β΄ και τον κρατούσαν αιχμάλωτο εξαιτίας της δυσαρέσκειας τους από τους κληρους.

Αυτή η είδηση όπως ήταν φυσικό ανησύχησε πάρα πολύ την Βενετία. Στις 3 Μαρτίου η Γερουσία έστειλε τον *capitaneum generalem maris Silvestro Mauroceno* να μεταβεί στην Κέρκυρα προκειμένου να μάθει τι συμβαίνει. Αν ο Κάρολος Β΄ είχε απελευθερωθεί, ο Mauroceno θα γύριζε πίσω. Αν όμως ο Κάρολος Β΄ βρισκόταν υπό κράτηση ο Mauroceno έπρεπε να μεταβεί στην Αγία Μαύρα όπου ο Κάρολος Β΄ διατηρούσε στολίσκο ο οποίος κινδύνευε να περιέλθει στους Οθωμανούς. Εν συνεχεία ο Mauroceno θα πήγαινε στην Κεφαλονιά και στη Ζάκυνθο, όπου θα διαπραγματευόταν με τους εκεί αξιωματούχους με σκοπό να περιέλθουν τα νησιά στη Γαληνοτάτη. Μάλιστα η Κέρκυρα θα εφοδίαζε τον Mauroceno με άντρες και πλοία ώστε να επιτύχει στην αποστολή του και στη συνέχεια να στείλει το κατάλληλο πρόσωπο το οποίο θα αναλάμβανε τη διοίκηση των νησιών⁶³.

Από την άλλη οι Οθωμανοί είχαν αρχίσει να γίνονται απειλητικοί καθώς είχαν κάνει σαφή την πρόθεση τους να γίνουν κύριοι των

⁶³ Nicol, *Despotate*, 199.

Ιωαννίνων. Η απουσία του Καρόλου Α΄ σήμαινε απώλεια για τη Βενετία διότι ο Κάρολος διέθετε την ικανότητα να αντιμετωπίζει με ευφυείς τρόπους τις παρεμβάσεις και απειλές των Οθωμανών. Σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής το πιθανότερο είναι οι νόθοι γιοι του Καρόλου Α΄, να αποφυλάκισαν τον Κάρολο Β΄ ο οποίος είχε και την υποστήριξη της Φραγκίσκας. Μάλιστα ζητήθηκε και η διαμεσολάβηση του δεσπότη του Μορέως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου για το ζήτημα αυτό. Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος θέλοντας να βοηθήσει έστειλε στην Αγία Μαύρα(Λευκάδα) τον Γεώργιο Φραντζή. Αυτός όμως συνελήφθηκε και η αποστολή δεν εκτελέστηκε. Στα τέλη Μαρτίου η διαμάχη συνέχιζε να υφίσταται καθώς οι Οθωμανοί επιβουλεύονταν τα Ιωάννινα . Τότε ο Ερκούλιος αντιλήφθηκε ότι δεν είχε να κερδίσει τίποτε από την προώθηση τους στην περιοχή και οι εξελίξεις υπαγόρευαν κάποιο είδος συνδιαλλαγής⁶⁴.

Στα τέλη της άνοιξης του 1430 οι Τούρκοι λεηλάτησαν τη Λευκάδα και οδήγησαν στην αιχμαλωσία πολλούς κατοίκους. Το ενδεχόμενο κατάληψης της Λευκάδας από τους Οθωμανούς ανησύχησε τη Γαληνοτάτη η οποία κυριαρχούσε μέχρι τότε στο Ιόνιο. Όταν έφυγαν

⁶⁴ Από τους νόθους, κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια, ο Ερκούλιος αναφέρεται ως κύριος του Αγγελόκαστρου, ενώ άλλοι από αυτούς τέθηκαν στην υπηρεσία του σουλτάνου. Το 1433 ο Μενούνος ζήτησε και έλαβε από το Σιγισμούνδο της Ουγγαρίας τον τίτλο του *δεσπότη των Ιωαννίνων και της Άρτας*. Ο Τόρνος έγινε κύριος της Ρινιάσας. Βλ. σχετικά, Nicol, *Despotate*. 204-205, σημ. 21.

οι Τούρκοι από το νησί τον Ιούνιο του 1430 ο βάιλος της Κέρκυρας έλαβε εντολή να στείλει εκπροσώπους του στη λεηλατημένη Λευκάδα και να ζητήσει από τη Φραγκίσκα την παραχώρηση του νησιού εκτός κι αν ο Κάρολος Β΄ διευθετούσε τις διαφορές με τους αντιπάλους του οπότε θα έπρεπε να ενθαρρυνθεί να διατηρήσει τις κτήσεις του.

Η Φραγκίσκα μη μπορώντας να κάνει κάτι άλλο δέχθηκε να διαπραγματευτεί με τους Βενετούς θέτοντας όμως κάποιους όρους. Οι όροι αυτοί ήταν οι εξής: 1) Να της χορηγηθεί άδεια ασφαλούς μετάβασης και διαμονής στις βενετικές κτήσεις, 2) Να παραγραφούν από τη Γαληνιοτάτη τα χρέη του συζύγου της και του πατέρα της Nerio Acciaiuoli⁶⁵, 3) Η Βενετία να συντρέχει τον ανιψιό της Κάρολο Β΄ στις λοιπές νησιωτικές του κτήσεις όταν αυτές απειλούνται, 4) Αν πέθανε ο

⁶⁵ Πριν από το 1391 ο Nerio de Acciaiuoli όφειλε στο Βενετό Iohannem Crimolissi ποσό 35.844 δουκάτων, το οποίο μέχρι το θάνατο του δεν εξοφλήθηκε. Τότε ο πιστωτής προσέφυγε στις βενετικές αρχές και ζήτησε να καταβληθεί το ποσό αυτό από τον Κάρολο Α Τόκκο, σύζυγο της κληρονόμου του Nerio Φραγκίσκος, ως αποδέκτη την κληρονομία του Nerio. Ο δόγης έστειλε σχετική επιστολή στον Τόκκο και τη σύζυγο του (AAV, τ. 7. 3-6 (722 bis, 722 ter, 747 bis, 747 ter, 747 quarter, 747 quinquies, 757 bis) 1398-1399, (757 ter) 9 Ιουλίου 1399) οι οποίοι, μέσω του απεσταλμένου τους Ciccarelì Junenis είχαν αρνηθεί την οφειλή, ισχυριζόμενοι ότι δεν είχαν κληρονομήσει ουσιαστικά τίποτε (AAV, τ. 7. 6-7 (76 bis et ter) 16 Αυγούστου 1399). Καθώς ο πιστωτής επέμενε, επιφορτίστηκαν Βενετοί αξιωματούχοι να λάβουν επίσημες καταθέσεις του Τόκκου και της Φραγκίσκας για το θέμα (AAV, τ. 17. 2-3 (714 ter) προ 12 Νοεμβρίου 1398), ενώ παράλληλα ζητήθηκαν μέσω του Commune της Φλωρεντίας καταθέσεις από τη Sismonda, αδελφή του Nerio και το Donato de Azaiolis, για την τύχη και την αξία της κληρονομιάς του Nerio (AAV, τ. 17. 4 (714 quarter) προ 12 Νοεμβρίου 1398). Τον Ιούνιο 1399 ο Τόκκος εξέφραζε την απορία του για την εμπλοκή του στο θέμα, δεδομένου ότι όπως ισχυριζόταν, δεν κατείχε τίποτε από την κληρονομιά του πεθερού του (AAV, τ. 17. 5 (757 bis) 13 Ιουνίου 1399). Όμως ο δόγης επιφόρτισε το βάιλο της Κέρκυρας λάβει επίσημες καταθέσεις και εστίαση τότε στη Λευκάδα για το σκοπό αυτό ο νοτάριος Antonio Rubino (AAV, τ. 17. 8 (849 ter) 31 Δεκεμβρίου 1400, τ. 7. 15-16 (849 bis). Καθώς όμως οι ισχυρισμοί του Τόκκου και της Φραγκίσκας (AAV, τ. 3. 303-305 (947) 13 Απριλίου 1402), όμως αυτοί ουδέποτε κατέλαβαν το οφειλόμενο ποσό. Για την δικαστική διαμάχη Crimolissi βλ. και J. Chrysostomides, *Monumenta Peloponnese in the 14th and 15th centuries*, Αθήνα 1995, κυρίως τα έγγραφα υπ' αριθ. 190, 201, 203, 205, 208-209, 212, 216-221, 225-228, 236-241.

Κάρολος Β΄ η κομητεία να περιέλθει στην ίδια και μετά το θάνατο της στη Βενετία, 5) Να χορηγείται ετήσιο επίδομα 600 δουκάτων τόσο στην ίδια όσο και στον ανιψιό της, 6) Η Βόνιτσα να παραμείνει υπό την εξουσία της, μετά το θάνατο της και να περιέλθει στον Κάρολο Β΄ και τους απογόνους του και μόνο αν εξέλειπε ο οίκος του Κάρουλο Β΄ να περιέλθει στη Βενετία, 7) Όλοι οι αστοί και οι φεουδάρχες της Λευκάδας να διατηρήσουν τις έγγειες κτήσεις τους υπό βενετική κυριαρχία. Οι προτάσεις της Φραγκίσκας εν τέλει δεν έγιναν γνωστές επειδή θεωρήθηκαν παράλογες.

Ο βάλιος της Κέρκυρας της σύστησε να διατηρήσει τις κτήσεις της. Μάλιστα η Γαληνοτάτη είχε την διάθεση να της επιτρέψει να εγκατασταθεί στις βενετικές κτήσεις όταν αυτή θα το αποφάσιζε. Αν όμως επιθυμούσε να παραχωρήσει τις κτήσεις τις στη Βενετία τότε ο βάλιος της Κέρκυρας θα τις παραλάμβανε αλλά χωρίς όρους και οικονομικά ανταλλάγματα.

Η Φραγκίσκα θέλοντας να εξασφαλίσει τη θέση της και να βγει από την οικονομική δυσπραγία στρατολόγησε Καταλανούς οι οποίοι ανέπτυξαν έντονη πειρατική δραστηριότητα στην περιοχή. Καθώς όμως στο στόχαστρο της βρέθηκαν και βενετικά πλοία, οι σχέσεις με τη Γαληνοτάτη άρχισαν να οξύνονται πάλι. Μάλιστα η Γερουσία έλαβε

αυστηρά μέτρα εναντίον των πειρατών και απαίτησε από την Φραγκίσκα να απελευθερώσει τον da Canal που τον είχε συλλάβει. Η φράση ότι η Βενετία δεν ανέχεται τέτοιες ενέργειες *in aquis et locis nostris* είναι ενδεικτική της ηγεμονικής νοοτροπίας της Βενετίας στο χώρο του Ιονίου.

Τις ζημιές από τις πειρατικές επιδρομές της Φραγκίσκας υφίσταντο και οι Βενετοί έμποροι της περιοχής της Ναυπάκτου, όπου και ο μισθωτής των ιχθυοτροφείων του Ανατολικού αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις παραγωγικές του δραστηριότητες λόγω των καταστροφών που είχαν προκαλέσει οι *maiae societates Catelanorum cum mercatoribus*.

Από την πλευρά του ο Κάρολος Β΄ προσπαθούσε να κρατήσει τις ισορροπίες με τις μείζονες δυνάμεις της περιοχής. Εξάλλου είχε χάσει τα Ιωάννινα από τους Οθωμανούς και ήταν φόρου υποτελής του σουλτάνου οπότε δεν είχε τη δυνατότητα για μεγάλους ελιγμούς. Απειλητικοί όμως άρχισαν να διάκινται και οι Γενουάτες. Το 1432 ο γενουατικός στόλος από 25 πλοία με αρχηγό τους Pietro και Zacharia Spriola κινήθηκε προς το Ιόνιο. Εν συνεχεία οι Γενουάτες κατευθύνθηκαν προς το Βορρά. Στις 2 Ιουλίου 1432 οι Γενουάτες

πολιορκησαν την ακρόπολη της Κέρκυρας και το borgo προκαλώντας μεγάλες καταστροφές.

Καθώς οι εχθρικοί προς τη Βενετία στόλοι συνεργάζονταν με τον Αλφόνσο της Αραγώνας οι σχέσεις του Τόκκου με τους Βενετούς βρίσκονταν σε καλή πορεία. Διαπιστώνοντας ο Κάρολος Β΄ ότι οι σχέσεις του με την Βενετία καλυτέρευαν και ότι οι διαπραγματεύσεις της Φραγκίσκας με τη Γαληνοτάτη δεν είχαν ευοδωθεί προσπάθησε να εξασφαλίσει τη βενετική προστασία και υποστήριξη.

Παράλληλα ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε το ζήτημα του Δραγαμέστου ο Κάρολος Β΄ δείχνει την δεξιοτεχνία που του είχε εμφυσήσει ο Κάρολος Α΄. Κατά το 1431 ο Ερκούλιος που κατείχε ήδη το Δραγάμεστο δεν τα πήγαινε καλά με τον Κάρολο Β΄. Τότε ο τελευταίος έστειλε το Georgio de Pesaro στη Βενετία για να διαπραγματευθεί το θέμα του Δραγαμέστου με το Φίλιππο Φόσκαρη. Εν συνεχεία ο Ερκούλιος για να αποκτήσει την εύνοια του Φόσκαρη αλλά και για να αναγνωριστεί από τη Γαληνότατη η ανεξαρτησία του από τον Κάρολο Β΄ έστειλε εκπροσώπους στη Βενετία. Αυτοί υποσχέθηκαν στον Ερκούλιο την απόδοση του Δραγαμέστου. Ο Κάρολος Β΄ όμως αντέδρασε για αυτό και έστειλε ξανά τον Georgio de Pesaro στην Βενετία με σκοπό να

ματαιώσει οποιαδήποτε διαπραγμάτευση μεταξύ του Φόσκαρη και του Ερκούλιου.

Ο απεσταλμένος του Τόκκου κατάφερε και έπεισε τον Φόσκαρη να μην δεχτεί καμιά διαπραγμάτευση με τον Ερκούλιο διότι ήταν στασιαστής. Ο Φόσκαρης πείστηκε να εκχωρήσει με έγγραφο εικονικά τα επί του Δραγάμεστου δικαιώματα του στον Κάρολο Β΄ έναντι 1.700 δουκάτων ποσό το οποίο θα του καταβαλλόταν σε τρεις δόσεις. Από την πλευρά του ο Κάρολος Β΄ υποσχέθηκε ότι μόλις θα αποσπούσε το Δραγάμεστο από τον Ερκούλιο θα το παρέδιδε σε αυτόν. Ο Φόσκαρης με τη σειρά του θα του επέδιδε τα χρήματα. Παράλληλα ο Κάρολος Β΄ του ζητούσε τη μεσολάβηση ώστε να υποστηριχθεί από τον αδελφό του πριμικάριο του Αγίου Μάρκου, Πολύδωρο να του παραχωρήσει τη βενετική υπηκοότητα.

Στις αρχές του 1433 ο Georgius de Pesaro έφτασε στη Βενετία με σκοπό την αναβάθμιση των σχέσεων του με αυτήν. Στις 15 Μαρτίου η Γερουσία αφού έλαβε υπόψη την κατάληψη των Ιωαννίνων και την προώθηση των Οθωμανών στην Ήπειρο τον εξέλεξε μέλος του *Maggior Consiglio* και *civem Venetiarum*. Ύστερα από λίγους μήνες αργότερα υπογράφηκε και η συμφωνία του Τόκκου με τον Φίλιππο Φόσκαρη. Σύμφωνα με αυτή την συμφωνία τα επί του Δραγαμέστου δικαιώματα

περιέρχονταν στον Κάρολο Β΄ (7 Σεπτεμβρίου 1433)⁶⁶. Με αυτό τον τρόπο ο Κάρολος Β΄ θεωρούνταν Βενετός πολίτης. Παράλληλα όμως ο βασιλιάς της Νεάπολης εξακολουθούσε να τον θεωρεί υποτελή του, ως πρίγκιπα της Αχαΐας και κόμητα της Κεφαλληνίας. Λίγο αργότερα έγινε και ο γάμος του με την Ramondina, θυγατέρα του μαρκίωνα του Geraci Iohannis de Vigintimilis.

Όταν πραγματοποιήθηκε η ενωτική σύνοδος της Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439), ο βυζαντινός αυτοκράτορας ζήτησε βοήθεια από τον ποντίφικα εναντίον των Οθωμανών. Ο πάπας Ευγένιος Δ΄ (1431-1447) άρχισε να ασχολείται με την οργάνωση της σταυροφορίας, της οποίας η επίσημη κήρυξη έγινε το 1442. Όμως οι εκκλήσεις του ποντίφικα δεν βρήκαν ανταπόκριση στη Δύση. Παράλληλα στην κεντροελλαδική Ευρώπη κινητοποιήθηκαν οι Ούγγροι, οι Σέρβοι καθώς και πολλοί άλλοι. Εν τω μεταξύ το καλοκαίρι του 1443 τα χριστιανικά στρατεύματα νίκησαν τα οθωμανικά στη Ναισσο, κατάλαβαν τη Σόφια και προωθήθηκαν στη Θράκη.

Από την άλλη πλευρά ο Κάρολος Β΄ δεν έμεινε άπραγος ως προς τις πολεμικές προπαρασκευές. Τον Μάιο του 1443 επισκεύαζε μια

⁶⁶ ASV, Rosario, Processo X, φ. 29r, 7 Σεπτεμβρίου 1433.- Το 1433 ο Φίλιππος Φόσκαρης υπέβαλε υπόμνημα στο νεοεκλεγέντα βάλιο της Κέρκυρας Homobon Gritti, στον οποίο θα κατέβαλλε ο Τόκκος τα υπόλοιπα χρήματα για το Δραγάμεστο μέχρι το 1435.: ASV, Rosario, Processo X, φ. 29r, 32r, 7 Σεπτεμβρίου 1433.

βομβάρδα στη Ραγούσα ενώ προμηθεύτηκε και μια καινούργια. Παράλληλα βρισκόταν σε επαφή με τον Αλφόνσο της Νεάπολης ο οποίος φάνηκε πρόθυμος να τον βοηθήσει στην επέκταση της αντιοθωμανικής δράσης στο χώρο της Ηπείρου. Και η Βενετία δεν έμεινε αδρανής. Το 1443 ο Βενετός βάλιος της Κέρκυρας έδωσε την άδεια στο Σίμωνα Ζενεβίση, γιο του Αλβανού κυρίου του Αργυροκάστρου Γκίνη, να χτίσει κάστρο στο Στροβίλι, μια περιοχή απέναντι από την πόλη της Κέρκυρας.

Σκοπός των Βενετών ήταν να χρησιμοποιηθεί το κάστρο ως βάση για επέκταση της κυριαρχίας τους στην βορειοηπειρωτική ενδοχώρα. Το επόμενο έτος οι κάτοικοι του χωριού Larochari το παρέδωσαν στη βενετική διοίκηση Ναυπάκτου. Μάλιστα την ίδια εποχή ο Τούρκος κάτοχος της Βιτρινίτσας παρέδωσε τον τόπο αυτό στο διοικητή της Ναυπάκτου, ο οποίος και εγκατέστησε εκεί μικρή βενετική φρουρά⁶⁷. Οι Οθωμανοί άρχισαν να χάνουν έδαφος. Και ενώ οι Βενετοί επεδίωκαν να εκμεταλλευτούν τη διαφαινόμενη αυτή αποχώρηση των Οθωμανών ένα γεγονός έμελε να ταραξεί τα νερά. Οι Βενετοί ανήσυχια πληροφορήθηκαν ότι καταλανικά πλοία του Αλφόνσου της Νεάπολης είχαν αγκυροβολήσει στην Άρτα και ότι προορισμός τους ήταν η

⁶⁷ AAV, τ. 19. 54-55 (5089, 5090) 20 Απριλίου 1445.

Αδριατική όπου περιπολούσαν τότε μόνο τρεις βενετικές γαλέρες καθώς τα υπόλοιπα πλοία είχαν ενταχθεί στον υπό την ηγεσία του πάπα στόλο.

Η ανησυχία των Βενετών ήταν εύλογη από την εξέλιξη αυτή αφού η παρουσία στο Ιόνιο των πλοίων του Αλφόνσου θα μπορούσε να εξελιχθεί σε αντιπερισπασμό των αντιπάλων της Γαληνοτάτης. Έτσι λοιπόν ο βάλιος της Κέρκυρας διατάχθηκε να διερευνήσει τις προθέσεις του στόλου της Νεάπολης και να ενημερώσει το ναύαρχο του Κόλπου. Οι πληροφορίες ήταν καθησυχαστικές. Επικεφαλής των πλοίων που είχαν αγκυροβολήσει στην Άρτα ήταν ο πεθερός του Καρόλου Β΄ Ιωάννης de Vigintimillis μαρκίωνας του Geraci⁶⁸, ο οποίος είχε σπεύσει για να ενισχύσει το γαμπρό του στον αγώνα του κατά των Οθωμανών και τα πληρώματα του στόλου του είχαν εντολή να μη βλάπτουν τους Βενετούς. Ζήτησε μάλιστα την ενίσχυση της Γαληνοτάτης προκειμένου να ανταπεξέλθει αποτελεσματικότερα στις ανάγκες του επικείμενου αγώνα. Η Γερουσία δέχθηκε τις εξηγήσεις αυτές και σε επίδειξη καλής θέλησης διέθεσε στον Ιωάννη δύο από τις γαλέρες του στόλου του Κόλπου.

⁶⁸ Σε έγγραφο του Αλφόνσου της 27 Νοεμβρίου 1444 ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καλείται να σεβαστεί τα δικαιώματα του βασιλιά της Νεάπολης επί των Αθηνών και να παραδώσει την περιοχή στον Ιωάννη de Vigintimillis. Βλ. σχετικά Setton, *Athens*, 214.

Ύστερα από τη συντριβή των χριστιανικών δυνάμεων στον Βάρνα, οι Οθωμανοί άρχισαν να ασκούν πιέσεις σε όσους υποτελείς τους είχαν ευνοήσει τη σταυροφορική κίνηση. Για αυτό το λόγο η Γαληνοτάτη υποχρεώθηκε να αναθεωρήσει τα επεκτατικά της σχέδια στον ελλαδικό χώρο. Κύριο μέλημα της βενετικής πολιτικής, ήταν πλέον η εξασφάλιση των κτήσεων της και η αποφυγή πολεμικών εμπλοκών που θα προκαλούσαν την επέμβαση του σουλτάνου.

Τον Απρίλιο του 1445 ο ναύαρχος του Κόλπου έλαβε οδηγίες να πληροφορηθεί για την κατάσταση που επικρατούσε στη Ναύπακτο και επιπλέον σε περίπτωση απειλής να σπεύσει από την Κέρκυρα και να μεριμνήσει με ειρηνικό τρόπο να ασφαλίσει τις βενετικές κτήσεις διατηρώντας ειρηνικές σχέσεις με τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Η Γαληνοτάτη όμως ανησυχούσε επειδή ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος είχε αρχίσει να επεκτείνει τις κτήσεις του. Πριν λίγο καιρόν είχε καταλάβει την Βιτρινίτσα από την βενετική φρουρά. Για αυτό το λόγο του ζητούσε την απόδοση του τόπου και την απελευθέρωση της φρουράς. Βέβαια η κατοχή της Βιτρινίτσας δεν απασχολούσε τόσο πολύ τη Βενετία. Μάλιστα είχε δώσει οδηγίες στον διοικητή της Ναυπάκτου σε περίπτωση απόδοσης της, να αποφύγει οποιαδήποτε οχυρωματική δαπάνη στην περιοχή καθώς δεν έπρεπε να προκαλούνται οι Τούρκοι.

Στις 25 Φεβρουαρίου 1446 υπογράφηκε συνθήκη ειρήνης μεταξύ της Βενετίας και του σουλτάνου ο οποίος δέχτηκε να διατηρήσουν οι Βενετοί τη Ναύπακτο καταβάλλοντας ετήσιο φόρο 100 δουκάτων. Ο χώρος όμως του Ιονίου εξακολουθούσε να είναι εξαιρετικά επικίνδυνος⁶⁹. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τα βενετικά πλοία κατά το έτος 1446 να απειλούνται τόσο από τις τουρκικές επιθέσεις όσο και από εκείνες των υπηκόων του Καρόλου Β΄, ο οποίος εξακολουθούσε να μην λαμβάνει μέτρα για την πάταξη των δραστηριοτήτων αυτών.

Η Γαληνοτάτη προσπάθησε να τον συμμορφώσει μέσω οικονομικών πιέσεων για αυτό το 1446 η διοίκηση της Κέρκυρας διατάχθηκε να δεσμεύσει αγαθά του στο νησί διότι ο Κάρολος Β΄ αδιαφορούσε να εξοφλήσει το χρέος των 5.000 δουκάτων στο Βενετό Francesco Lauredano. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι δεν ήταν η πρώτη φορά που η διοίκηση της Κέρκυρας έπαιρνε μέτρα εναντίον του Καρόλου Β΄. Η οικονομική του δυσπραγία τον είχε οδηγήσει και άλλες φορές να δανειστεί από τους Βενετούς και τότε είχαν εφαρμοστεί ανάλογες διαδικασίες. Λίγο αργότερα ο βάλιος της Κέρκυρας εξετέλεσε την διαταγή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να τεθούν υπό μεσεγγύηση ορισμένα αγαθά του Καρόλου Β΄. Δεν γνωρίζουμε τελικά αν ο Κάρολος

⁶⁹ AAV, τ. 19. 153-156 (5197) 25 Φεβρουαρίου 1446. Κατά την ίδια εποχή ο πληθυσμός της Ναυπάκτου πυκνώνεται με τους πρόσφυγες που προκάλεσε η τουρκική επιδρομή στην Πελοπόννησο. Βλ. Σαββίδης, «Ναύπακτος», 66.

Β' κατάφερε τελικά να εξοφλήσει το χρέος του αφού ένα χρόνο αργότερα πέθανε (30 Σεπτεμβρίου 1447).

Στις 16 Ιουνίου η Γερουσία ειδοποίησε τον υποναύαρχο του στόλου που βρισκόταν στις δυτικές ακτές της Πελοποννήσου, ότι ο επικυρίαρχος των Τόκκων, Αλφόνσος της Νεάπολης είχε κηρύξει τον πόλεμο εναντίον της και ότι έπρεπε να κατευθυνθεί προς το στενό της Κέρκυρας, Οτραντο παίρνοντας και όσα χρήματα ήταν διαθέσιμα στη Ναύπακτο προκειμένου να επιτηρεί τις κινήσεις των Καταλανών. Στις 29 Μαρτίου 1449 οι Οθωμανοί έγιναν κύριοι της Άρτας⁷⁰. Η επικράτεια των Τόκκων περιορίζονταν πλέον κυρίως στις νησιωτικές τους κτήσεις ενώ από τον ηπειρωτικό χώρο διατηρούσαν με την ανοχή των Οθωμανών και καταβάλλοντας φόρο υποτελείας, τα κάστρα της Βόνιτσας, του Βάρνακα, των Κανδήλων, του Δραγάμεστου και του Αγγελόκαστρου.

Η κατάσταση στην Αιτωλοακαρνανία κατά την εποχή αυτή εμφανίζεται ρευστή. Η προώθηση των Οθωμανών αλλά και οι άστοχες φορολογικές επιβαρύνσεις του υπό βενετική κυριαρχία πληθυσμού είχαν οδηγήσει σε αποχώρηση πολλών αγροτών από το χώρο της Αιτωλίας. Η περιοχή της Ναυπάκτου μαστιζόταν τότε από τουρκικές

⁷⁰ Κατά την ίδια εποχή οι Οθωμανοί πραγματοποίησαν επίθεση στην Πελοπόννησο. Βλ. Δούκας, 432-433.

επιδρομές και ανεξέλεγκτες δραστηριότητες ληστών και δολοφόνων. Στο μεταξύ ο μεγαλύτερος από τους γιους του Καρόλου Β΄, Λεονάρδος είχε επιστρέψει στα νησιά.

Παράλληλα οι Βενετοί φοβήθηκαν από την επέκταση των Οθωμανών καθώς την θεώρησαν προάγγελο περαιτέρω προώθησης τους στο Νότιο Ιόνιο. Υπό τη ζοφερή αυτή προοπτική, η κυριαρχία στα νησιά του Νότιου Ιονίου θα αποτελούσε σημαντική επιτυχία για τη Βενετία.

Εν τω μεταξύ η Βενετία αντιμετώπιζε προβλήματα γονιμότητας με τους ηγεμόνες των νησιών του Ιονίου, αφού οι Τόκκοι είχαν βέβαια λάβει τιμητικά την ιδιότητα του Βενετού πολίτη, η οποία όμως δεν αναιρούσε τα επ' αυτών επικυριαρχικά δικαιώματα του θρόνου της Νεάπολης· δικαιώματα που επιβεβαιώνονταν περιοδικά. Η Γαληνοτάτη σε αυτή τη φάση χρειαζόταν μια ουσιαστικότερη σχέση με τους ηγεμόνες των νησιών προκειμένου να αναλάβει ανοιχτά και επίσημα το ρόλο του εγγυητή της ανεξαρτησίας τους έναντι των Οθωμανών.

Μια λύση στο πρόβλημα θα ήταν αν οι διοικούντες των νησιών των Τόκκων τα παρέδιδαν εκούσια στη Γαληνοτάτη. Ανάλογες διαδικασίες είχε εφαρμόσει με επιτυχία η Γαληνοτάτη και στις περιπτώσεις της *deditionis* της Κέρκυρας και της Πάργας. Η εμπειρία

έδειχνε ότι ήταν εύκολο στη συνέχεια να μετατρέψει μια de facto κατάσταση σε de jure. Την κατάσταση ανέλαβε ο βάιλος της Κέρκυρας.

Αμέσως μετά την κατάληψη της Άρτας από τους Οθωμανούς, ο βάιλος της Κέρκυρας έστειλε στη Λευκάδα έναν έμπειρο στα φεουδαλικά ζητήματα βαρόνο, το φεουδαλικό κύριο των Παξών Adam de S. Ippolito. Ο τελευταίος θα προσπαθούσε να πείσει το Iacopo Rosso να παραδώσει το νησί στους Βενετούς. Η απάντηση του Rosso υπήρξε ενθαρρυντική. Η Γερουσία από την πλευρά της επαινούσε το βάιλο για τη βοήθεια του και του ανέθεσε να παραλάβει από το Rosso τη Λευκάδα στο όνομα της Γαληνοτάτης με τους πιο συμφέροντες βέβαια για αυτούς όρους. Επιπρόσθετα θα έπρεπε να έρθει σε επαφή με τους αξιωματικούς της Κεφαλονιάς και Ζακύνθου, υποσχόμενες σε αυτές ετήσιες επιχορηγήσεις ώστε και τα νησιά αυτά να περιέλθουν υπο άμεσο βενετικό έλεγχο. Στη συνέχεια ο βάιλος και ο ναύαρχος του Κόλπου θα έπρεπε να μεριμνήσουν για την άμυνα των νέων βενετικών κτήσεων, ώστε να μη περιέλθουν στους αντιπάλους της Βενετίας⁷¹.

⁷¹ Από τους υπολογισμούς επί των δαπανών φρούρησης και λοιπών αμοιβών η Γερουσία θεωρούσε ότι θα είχε πλεόνασμα από τα νησιά. Βλ. AAV, τ. 20. 111-112 (5469) 26 Απριλίου 1449.- Thiriet, *Senat*, τ. 3. 150 (2797).- Iorga, *Notes*, τ.3. 241.- Nicol, *Despotate*, 209.- Λίγο αργότερα η Γερουσία διέταξε να μεσεγγυηθεί αγαθά των υπηκόων Τόκκων αξίας 190 δουκάτων υπέρ του πιστωτή του νεκρού Καρόλου Β Paolo Foscarini. Το επόμενο έτος ειδοποιήθηκαν οι γιοι του νεκρού δεσπότη για τη μεσεγγύηση και κλήθηκαν να καταθέσουν τις ενδεχόμενες αντιρρήσεις τους: AAV, τ. 20. 117 (5473) 16 Μαΐου 1449, 213-214 (5569) 4 Ιουλίου 1450.

Εκτός από τον Οθωμανικό επεκτατισμό υπήρχαν και άλλοι λόγοι που η Γαληνοτάτη ήθελε να αποκτήσει τα νησιά των Τόκκων. Όπως είδαμε παραπάνω, η Βενετία βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με τον Αλφόνσο της Νεάπολης και ανησυχούσε μήπως περιέλθουν υπό την άμεση εξουσία του τα νησιά καθώς αυτός πραγματοποιούσε αυτή την εποχή αντιοθωμανικά ανοίγματα συνεργαζόμενος με τον Σκερδέμπεη στην Αλβανία. Μάλιστα υπήρχαν πληροφορίες ότι κάτοικοι της Λευκάδας βρίσκονταν σε επαφή με το σύμβουλο του Αλφόνσου, το μαρκίωνα του Geraci. Μαθαίνοντας το αυτό η Βενετία κατάλαβε ότι το θέμα έπρεπε να αντιμετωπιστεί δυναμικά και αποτελεσματικά από την ίδια. Ο ναύαρχος του Κόλπου υποστήριξε ότι ο Rosso δεν επρόκειτο να αναλάβει την πρωτοβουλία να παραδώσει τα νησιά ενώ αν αποβιβάζονταν εκεί ο βενετικός στόλος δεν θα προέβαλλε αντίσταση.

Έτσι λοιπόν αποφασίστηκε να σταλεί πάλι ο Adam de S. Ippolito στο Iacobo Rosso. Η Βενετία δεν ήθελε με κανένα τρόπο να περιέλθουν τα νησιά στα χέρια των εχθρών τους. Τα ανήλικα παιδιά του Καρόλου Β΄ δεν έπρεπε να ανησυχούν διότι η Βενετία θα αναλάμβανε τη διαφύλαξη των κτήσεων τους μέχρι να φτάσουν στην ηλικία των 20 ετών. Η Γαληνοτάτη μάλιστα τους υποσχέθηκε ότι θα τους απέδιδε κατά το χρόνο της ενηλικίωσης τους όλα τα εισοδήματα από τα νησιά

αφαιρώντας τα έξοδα για τη φρούρηση τους. Επιπλέον η διοίκηση της Κέρκυρας θα αναλάμβανε τη κηδεμονία των νεαρών Τόκκων μέχρι να ενηλικιωθούν. Λίγες μέρες αργότερα η Βενετία πληροφορήθηκε ότι στόλος του Αλφόνσου κατευθυνόταν προς το Ιόνιο.

Κατά την ίδια εποχή ο Λεονάρδος Β΄ είχε στείλει στη Βενετία τον επίσκοπο Κεφαλληνίας Giovanni Iacobo del Pesaro ο οποίος δήλωσε ότι ο εντολέας του δεν συμμεριζόταν τις βενετικές ανησυχίες για τις προθέσεις του Αλφόνσου. Αντίθετα ανησυχούσε για πιθανή οθωμανική επίθεση και ζητούσε τη βοήθεια του στόλου του Κόλπου. Ο επίσκοπος περιέγραψε στη Γερουσία τη συμπεριφορά των Τούρκων προς το Λεονάρδο Γ΄ κατά την περίοδο της ομηρίας του για την οποία το σώμα εξέφρασε τη συμπάθεια του. Το αίτημα του Τόκκου για βοήθεια θεωρήθηκε μοναδική ευκαιρία με σκοπό να αντιμετωπιστεί το ενδεχόμενο κατάληψης των νησιών του Ιονίου από τον Αλφόνσο. Η Γερουσία λοιπόν απάντησε στον επίσκοπο, ότι θα τις δινόταν η βοήθεια μόνο αν ο Λεονάρδος υπέγραφε συνθήκη συμμαχίας με τη Γαληνοτάτη και μόνο αν ο ηγεμόνας της κομητείας θα ενεργούσε σύμφωνα με τις υποχρεώσεις του ως προστατευόμενος της Γαληνοτάτης, μη παρέχοντας υπηρεσίες στους εχθρούς της. Υπό την προϋπόθεση αυτή η Βενετία ήταν διατεθειμένη να ανταποκριθεί στο αίτημα του.

Ο επίσκοπος απάντησε ότι δεν είχε εξουσιοδότηση για την ανάληψη μιας τέτοιας δέσμευσης. Αντιλαμβανόμενος εξ άλλου ότι η Βενετία επιθυμούσε να απομακρύνει το Λεονάρδο Γ΄ από τον επικυρίαρχο του Αλφόνσο, δήλωσε ότι ο εντολέας του επιθυμούσε να παραμείνει ουδέτερος στη διένεξη Βενετίας – Νεάπολης. Έτσι η Γερουσία με εισήγηση και του επισκόπου αποφάσισε να συναντήσει εκπρόσωπος της το Λεονάρδο Γ΄ ώστε να συνυπογράψουν συμμαχία που θα του εξασφάλιζε τη βενετική προστασία. Επιπλέον η Γερουσία ζητούσε από τη διοίκηση της Κέρκυρας σχετικές πληροφορίες για τις επαφές με το Rosso οποίος τότε ήταν ένας από τους κυβερνήτες της Κεφαλονιάς και Ζακύνθου. Ο βάλιος επιφορτίστηκε να συζητήσει με τον επίσκοπο και στη συνέχεια να στείλει ένα έμπιστο πρόσωπο προκειμένου να πείσει το Λεονάρδο Γ΄ να δεχθεί την βενετική πρόταση. Ο βάλιος της Κέρκυρας επέλεξε τον Leo de Delfino Veniero τον οποίο έστειλε στη Λευκάδα⁷².

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1449 στη Λευκάδα υπογράφηκε η συνθήκη που επιδίωκε η Βενετία. Παρόντες στην υπογραφή της ήταν ο εκπρόσωπος της Γαληνοτάτης Leo de Delfino Veniero και οι εκπρόσωποι

⁷² Ο Leo de Delfino Veniero ήταν πιθανότατα γιος του Βενετού διαπραγματευτή για τις πελοποννησιακές υποθέσεις, που είχε υπαγορεύσει στον Κάρολο Α και τον Παλαιολόγο τις απαιτήσεις της Βενετίας το 1423, όταν είχε παραχωρηθεί ο τίτλος του πρίγκιπα Αχαΐας στον Κάρολο Β Τόκκο. Βλ. σχετικά Ασωνίτης, «Αχαΐα», 67-70.

του Τόκκου Iacopo Rosso, Andrea de Guido de Strione, Galeazzo da Santa Colomba και Marino Meliaresi. Επιπλέον ως μάρτυρας παρίστατο ο επίσκοπος της Κεφαλονιάς, Giovanni Iacobo del Pesaro. Το κείμενο της συνθήκης συνετάχθη από τον καγκελάριο της βενετικής διοίκησης της Κέρκυρας Marcus Scrivanus. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, ο Λεονάρδος Γ΄, οι αδελφοί του και οι κληρονόμοι τους αποδέχονταν τη βενετική προστασία και γίνονταν φίλοι των εχθρών της Γαληνοτάτης. Τη συνθήκη υπέγραψαν όλοι οι παρόντες εκτός του Galeazzo de Santa Colomba, ο οποίος διαφωνούσε κάθετα.

Η συνθήκη αυτή ασφαλώς μείωνε το κύρος του βασιλιά της Νεάπολης με τον οποίο φαίνεται ότι βρισκόταν σε επαφή ο Galeazzo de Santa Colomba. Ο Αλφόνσο καταλαβαίνουμε ότι δεν θα αποδεχόταν τετελεσμένα γεγονότα εις βάρος του. Εξάλλου κατά την διάρκεια υπογραφής της συνθήκης ο στόλος του Αλφόνσου κατευθυνόταν στο Ιόνιο και η Γερουσία διέταζε τον *procuratorem ecclesie Sancti Marci* να συνεργαστεί με το ναύαρχο του Κόλπου για την αντιμετώπιση των Αραγωνίων σε περίπτωση που αυτοί επιχειρούσαν να διεισδύσουν στην Αδριατική. Παρά την υπογραφή της συνθήκης, οι κυβερνήτες των νησιών δεν αρνήθηκαν την παροχή λιμενικών διευκολύνσεων στο στόλο

του Αλφόνσου. Γίνεται λοιπόν προφανές ότι η συνθήκη με την Βενετία δεν είχε βρει πολλούς υποστηρικτές στα νησιά.

Το Δεκέμβριο του 1449 ο *procurator S. Marci Ludovicus Lauredano* πληροφορούσε τη Γερουσία ότι οι κυβερνήτες της Ζακύνθου και της Κεφαλονιάς δεν τηρούσαν τις υποχρεώσεις της συνθήκης. Η αγανάκτηση των Γερουσιαστών ήταν μεγάλη. Μάλιστα ορισμένοι πρότειναν να σταλεί στην Κεφαλονιά και τη Ζάκυνθο ο ναύαρχος του Κόλπου για να καταλάβει τα κάστρα τους και να παραμείνουν μέχρι να ενηλικιωθούν. Η πρόταση όμως δεν έγινε αποδεκτή.

Στις 2 Σεπτεμβρίου 1450 ο *primicerius Sancti Marci* ο οποίος ήταν επικεφαλής του βενετικού στόλου στην περιοχή του Ιονίου, ειδοποιήθηκε ότι είχε υπογραφεί στη Φερράρα συνθήκη ειρήνης μεταξύ Βενετίας και Αλφόνσου⁷³. Εκείνη την περίοδο ισχυρός σεισμός κατέστρεψε σημαντικό μέρος των οχυρώσεων της Ναυπάκτου, το θαλάσσιο πύργο και το οχυρό Πεντεμόδι. Οι κάτοικοι της Ναυπάκτου άρχισαν να φεύγουν καθώς αισθάνονταν έντονα την τουρκική απειλή υποχρεώνοντας τη Βενετία να επισπεύσει τις επισκευές για να τους συγκρατήσει. Επιπλέον την ανασφάλεια των κατοίκων ενίσχυε και το γεγονός ότι κατά το προηγούμενο έτος είχαν γίνει περικοπές των

⁷³ AAV, τ. 20. 215-216 (5571) 4 Ιουλίου 1450, 220 (5573-5574) 8 Ιουλίου 1450.

δαπανών για τη φρούρηση της περιοχής. Τέλος στη συντήρηση της ανησυχίας συνέβαλε και η ανάληψη της εξουσίας από το νέο σουλτάνο Μωάμεθ Β΄.

Αυτή την εποχή ο Αλφόνσος της Νεάπολης έδειχνε έντονο ενδιαφέρον για τις υποθέσεις της Βαλκανικής και η επικυριαρχία του επί των Τόκκων αποτελούσε σημαντικό έρεισμα για την άσκηση της ανατολικής του πολιτικής. Στις αρχές του 1451 ο Atanasio Lesgini ανέλαβε ενεργά τη διακυβέρνηση των πατρικών κτήσεων για αυτό και επέστρεψε από τη Νεάπολη στην Ελλάδα⁷⁴. Παράλληλα η Βενετία παρακολουθούσε με ενδιαφέρον τις κινήσεις στα νησιά και ο Βενετός πρεσβευτής στη Νεάπολη ανέφερε ότι ο Lesgini είχε παρουσιάσει στον Αλφόνσο κάποιες προτάσεις του Τόκκου που αφορούσαν στην Πελοπόννησο. Καθώς όμως οι σχετικές πληροφορίες ήταν ασαφείς, η Γερουσία ζήτησε μια πιο πλήρη εικόνα.

Καλό θα ήταν να τονίσουμε ότι οι επαφές του Τόκκου με την αυλή της Νεάπολης αποσκοπούσαν στο να επικυρώσει ο Αλφόνσος το προνόμιο με το οποίο ο Κάρολος Β΄ είχε αναγνωριστεί ως πρίγκιπας της Αχαΐας. Πράγματι στις 16 Φεβρουαρίου 1452 ο Αλφόνσος προχώρησε στην επικύρωση αυτή. Στο σχετικό έγγραφο παρουσιάζεται το ιστορικό

⁷⁴Με την ευκαιρία ο βασιλιάς του πρόσφερε χρήματα για την αγορά πολεμικού ίππου: Iorga, *Notes*, τ. 2, 47, 17 Φεβρουαρίου 1451.

της αρχικής παραχώρησης του προνομίου στον πατέρα του και η υποχρέωση του Τόκκου να υπερασπίζεται την κομητεία και τη Λευκάδα εναντίον των Οθωμανών και λοιπών αλλόδοξων. Επιπλέον υπογραμμίζεται ότι η νέα παραχώρηση οφειλόταν στη μεσολάβηση του παππού του Λεονάρδου Γ' μαρκίωνα του Geraci, Iohannis de Vigintimilis⁷⁵. Η έκδοση του προνομίου αυτού θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η απάντηση του βασιλιά της Νεάπολης στην προσπάθεια της Βενετίας να θέσει υπό την προστασία της το Λεονάρδο Γ'.

Η επικύρωση του κενού τίτλου του πρίγκιπα της Αχαΐας δεν επηρέασε άμεσα τις σχέσεις της Βενετίας με το νεαρό Λεονάρδο. Και αυτό γιατί ήταν τόσο ανίσχυρος ώστε η Γαληνοτάτη δεν έβλεπε το λόγο να αντιδράσει. Απεναντίας πίστευε ότι η ανάπτυξη καλών σχέσεων θα μπορούσε κάτω από κατάλληλες συνθήκες να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της Γαληνοτάτης.

Λίγους μήνες αργότερα η Βενετία ανανέωσε τη συμφωνία συνεκμετάλλευσης των ιχθυοτροφείων του Ανατολικού. Η σχετική σύμβαση προέβλεπε ότι ο Λεονάρδος Γ' θα αναλάμβανε την ευθύνη φρούρησης προσφέροντας στη Βενετία ως αναγνωριστικά δικαιώματα

⁷⁵ Πρόκειται για έναν από τους σημαντικότερους στρατιωτικούς συνεργάτες του Αλφόνσου. Βλ. σχετικά Η Bresc, «Alfonse le Magnanime: Empire de conqete et Etat apatride», *Coloniser au Moyen Âge*. Sous la direction de M. Balard et A. Ducellier, Παρίσι 1995, 190.

δύο κεριά βάρους 25 λιμπρών για το ναό του Αγίου Μάρκου. Επίσης συμφωνήθηκε ότι από τα ακαθάριστα έσοδα των ιχθυοτροφείων θα καλύπτονταν καταρχήν τα έξοδα φρούρησης της Ναυπάκτου (1.500 δουκάτα), του πύργου του Ανατολικού (300 δουκάτα) καθώς και όλα τα άλλα έξοδα που ήταν απαραίτητα για τη λειτουργία των ιχθυοτροφείων. Τα υπόλοιπα θα διανέμονταν εξίσου, ενώ ο Τόκκος αναλάμβανε την υποχρέωση να προμηθεύει για τη λειτουργία των ιχθυοτροφείων καλάμια και πασσάλους. Την διαχείριση των ιχθυοτροφείων ανέλαβε ο Iohannen Danuldo.

Από την άλλη πλευρά το γεγονός της άλωσης της Κωνσταντινούπολης είχε επιπτώσεις και στον εξεταζόμενο χώρο καθώς αποδέσμευε οθωμανικές δυνάμεις για την ολοκλήρωση της κατάκτησης των περιοχών της Βαλκανικής. Ήδη το καλοκαίρι του 1453 η βενετική διοίκηση της Ναυπάκτου, η οποία νωρίτερα είχε συνεισφέρει χρήματα για τη συγκρότηση του βενετικού στόλου που θα ενίσχυε την πολιορκούμενη Κωνσταντινούπολη αισθανόταν έντονη την τουρκική πίεση και η Βενετία υποχρεώθηκε να στείλει οπλισμό για την ενίσχυση της άμυνας της.

Οι Τούρκοι εκτός από τις επιδρομές και τους εξανδραποδισμούς στην περιοχή είχαν προκαλέσει σημαντικές καταστροφές στα

ιχθυοτροφεία και τις αλυκές του Ανατολικού των οποίων οι μισθωτές ζήτησαν την ακύρωση της σύμβασης τους με τη Βενετία, αίτημα που έγινε αποδεκτό⁷⁶. Εν συνεχεία έγιναν νέες διαπραγματεύσεις για να πεισθούν οι Οθωμανοί να συνεχιστεί το καθεστώς βενετικής παρουσίας στη Ναύπακτο με την καταβολή 100 δουκάτων το χρόνο. Παρόλα αυτά οι βιαιοπραγίες δεν σταμάτησαν στην περιοχή.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453), ο πάπας προσπάθησε να κινητοποιήσει τις χριστιανικές δυνάμεις, μεταξύ των οποίων και τη Βενετία και τον Αλφόνσο της Νεάπολης εναντίον των Οθωμανών. Ο Αλφόνσος της Νεάπολης που θεωρούσε τις εξελίξεις στη Βαλκανική μάλλον ως ευκαιρία παρέμβασης και υλοποίησης των ηγεμονικών φιλοδοξιών του δήλωνε ετοιμότητα, παρασκευαστικά όμως επιδίωκε να ματαιώσει τις προσπάθειες του πάπα και να προωθήσει τη δική του πολιτική στη Βαλκανική, όπου πρόβαλλε τα κληρονομικά του δικαιώματα στο δουκάτο των Αθηνών, της Νέας Πάτρας αλλά και στην Αλβανία⁷⁷. Την ίδια εποχή στην Πελοπόννησο οι Αλβανοί εξεγέρθηκαν κατά του δεσπότη του Μορέως Θωμά Παλαιολόγου. Παράλληλα ο νόθος γιος του, Ιωάννης Ασάν δραπέτευσε από τις φυλακές του δεσπότη, ενώθηκε με τους εξεγερθέντες Αλβανούς και επιπλέον ζήτησε

⁷⁶ AAV, τ. 22. 85-86 (6017) 3 Αυγούστου 1453.

⁷⁷ Ryder, Alfonso, 293-294, 301-303.

την ενίσχυση του Αλφόνσου. Ο Αλφόνσος απαντώντας στο αίτημα του Ασάν τον τιτλοφορούσε πρίγκιπα της Αχαΐας.

Όταν ενημερώθηκε ο Λεονάρδος Γ΄ για τις εξελίξεις στην Πελοπόννησο και ανήσυχος καθώς ήταν για τα φιλόδοξα σχέδια του Ασάν έστειλε επιστολή στο βασιλιά. Η επιστολή αναφερόταν στις εξελίξεις στην Πελοπόννησο. Αυτό δείχνει ότι ο Λεονάρδος Γ΄ ανησυχούσε μήπως ο Αλφόνσος ανταποκρινόταν στις αξιώσεις του Ασάν. Οι φόβοι του σύντομα επαληθεύτηκαν. Εν τέλει στις 15 Απριλίου 1454, ο Αλφόνσος έστειλε επιστολές στον Ιωάννη Ασάν και στο Λεονάρδο. Ο Αλφόνσος πληροφορούσε τον πρώτο ότι είχε αναθέσει την υπόθεση που αφορούσε το συγγενή του στο μαρκίωνα του Geraci. Και στον Λεονάρδο έγραφε επίσης τις ίδιες πληροφορίες. Είναι όμως χαρακτηριστικό ότι δεν προσφωνούσε πλέον το Λεονάρδο πρίγκιπα αλλά απεναντίας κόμητα Κεφαλληνίας.

Γίνεται φανερό ότι η αλληλογραφία αυτή αφορούσε τη μεταβίβαση του τίτλου του πρίγκιπα της Αχαΐας από το Λεονάρδο Γ΄ στον Ιωάννη Ασάν. Τότε ο Αλφόνσος σκέφτηκε να εντάξει στους υποτελείς του τον Ιωάννη Ασάν και τους εξεγερμένους Αλβανούς με απώτερο στόχο να ανακτήσει ένα τμήμα του παλαιού πριγκιπάτου της Αχαΐας.

Ο Λεονάρδος Γ΄ χωρίς σημαντικές δυνάμεις και οικονομικά ανίσχυρος βρισκόταν σε κατάσταση άμυνας και ο Αλφόνσος χρειαζόταν δυναμικούς συνεργάτες στη Ρωμανία. Για να αμβλύνει τις αντιδράσεις του Λεονάρδου Γ΄, ο βασιλιάς ανάθεσε στον Ιωάννη de Vigintimillis να πείσει για τη σκοπιμότητα της απόφασης του αυτής τον εγγονό του.

Απογοητευμένος ο Λεονάρδος Γ΄ από τον Αλφόνσο βρέθηκε σε κατάσταση πολιτικής απομόνωσης. Οι σχέσεις του με τους Βενετούς άρχισαν να επιδεινώνονται. Μάλιστα το 1455 εξ αιτίας του γεγονότος ότι οι υποτελείς του, της περιοχής του Αγγελόκαστρου, παρενοχλούσαν το Βενετό Antonium Diedo, στον οποίο η Βενετία είχε παραχωρήσει για εκμετάλλευση ιχθυοτροφεία και μία αλυκή στην περιοχή Ναυπάκτου. Η Γερουσία ζήτησε από τον Λεονάρδο Γ΄ να σταματήσουν οι παρενοχλήσεις αυτές και να τιμωρήσει τους αυτουργούς, διαφορετικά θα φρόντιζε η ίδια για την αποζημίωση του πολίτη της. Μετά από λίγο καιρό η Γερουσία αποφάσιζε να θέσει υπό μεσεγγύηση στα χέρια του μισθωτή των ιχθυοτροφείων Iohannis Dandolo το μερίδιο του Λεονάρδου Γ΄ για τη φρούρηση του πύργου⁷⁸.

Οι Βενετοί δεν πίεζαν τον Τόκκο μόνο στο ζήτημα του Ανατολικού.

Στις αρχές του 1457 ο Φίλιππος Φόσκαρης άρχισε να τον πιέζει και στο

⁷⁸ Predelli, *Commemoriali*, τ. 5. 15, 131 (35) 21 Ιουλίου 1457.- AAV, τ. 23, 248-249 (6547) 30 Μαΐου 1457.

θέμα του Δραγαμέστου. Μάλιστα σε επιστολή του εξέθετε στο Λεονάρδο τον τρόπο με τον οποίο είχε εξαπατηθεί πριν μερικά χρόνια από τον απεσταλμένο του πατέρα του, τον Giorgio da Rexaro και επανέφερε στο προσκήνιο την διεκδίκηση του Δραγαμέστου. Καθώς ο Λεονάρδος Γ΄ πιεζόταν από τους Βενετούς στράφηκε πάλι στον Αλφόνσο. Τον Απρίλιο του 1458, ο Ιωάννης de Vigintimillis βρισκόταν στο «δεσποτάτο της Άρτας» και στην περιοχή της Ακαρνανίας. Όποια κι αν υπήρξε η ενεργεία του στην περιοχή, το γεγονός ότι στις 27 Απριλίου 1458 πέθανε ο Αλφόνσος ανάγκασε τον Λεονάρδο Γ΄ να προσεγγίσει εκ νέου την Βενετία, καθώς μάλιστα ο Μωάμεθ Β΄ καταλάμβανε κατά την ίδια εποχή τη Βόρεια Πελοπόννησο⁷⁹.

Στα τέλη του 1458, ο Iohannes Lombardo, dictus de Trane, απεσταλμένος του Τόκκου στην Βενετία υπέβαλλε μια σειρά αιτημάτων. Ζητούσε να επικυρωθεί το προνόμιο με το οποίο ο πατέρας του, ο ίδιος, οι αδελφοί του και οι απόγονοι του αναγνωρίζονταν ως ευγενείς της Βενετίας. Η απάντηση που έλαβε ήταν θετική. Επιπλέον ζητούσε να υπογράψει με την Βενετία νέα συνθήκη συμμαχίας υπογραμμίζοντας ότι εξακολουθούσε να είναι σύμμαχος της Γαληνοτάτης καθώς πάντα επιζητούσε την εϋνοια και τις συμβουλές της. Επιπρόσθετα είχε

⁷⁹ Shaw, *Ottoman Empire*, 63.- Δούκας, 635.- Η κατάληψη της Πάτρας από τους Οθωμανούς οδήγησε τότε κύμα προσφύγων προς τη Ναύπακτο. Βλ. σχετικά Σαββίδης, «Ναύπακτος», 66.

συμμορφωθεί προς τις υποδείξεις συμβούλων που του στάλθηκαν από τη διοίκηση της Κέρκυρας με σκοπό να εξυπηρετούνται τα βενετικά συμφέροντα από τις αποφάσεις του.

Παράλληλα διεκτραγωδούσε τη δεινή πολιτική του θέση καθώς πιεζόταν από δυνάμεις με διαφορετικά συμφέροντα και ζητούσε από τη Γερουσία να του υποδείξει τρόπους με τους οποίους έπρεπε να ενεργήσει σε τέτοιες περιπτώσεις. Από την πλευρά της όμως η Γερουσία δεν θεωρούσε απαραίτητο να υπογραφεί μια νέα συνθήκη, αφού ίσχυε η παλιά μέχρι το 1449. Ως προς τον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να πολιτεύεται, του υποδείκνυε ευελιξία και προσαρμοστικότητα στην εκάστοτε συγκυρία.

Παράλληλα καθώς ένας από τους πόρους των ηγεμόνων της Κομητείας ήταν το εμπόριο, ο Λεονάρδος Γ' ζητούσε επίσης δασμολογικές απαλλαγές στις βενετικές κτήσεις της Κέρκυρας και της Μεθώνης ανάλογες με τους λοιπούς Βενετούς ευγενείς. Τέλος ανέφερε ότι ο στόλος του βρισκόταν σε οικτρή κατάσταση και για αυτό ζητούσε να του παραχωρηθούν άλλες για την αντικατάστασή τους. Η Γερουσία απάντησε ότι, παρόλο που είχε τη διάθεση να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό δεν είχε διαθέσιμα πλοία.

Στις 3 Ιανουαρίου 1459 εκδόθηκε βενετικό έγγραφο με το οποίο ο Λεονάρδος Γ΄ και οι αδελφοί του Ιωάννης και Αντώνιος εντάσσονταν στους ευγενείς της Βενετίας και αναλάμβαναν την υποχρέωση να ενεργούν ως πιστοί πολίτες της Γαληνοτάτης⁸⁰. Την ίδια περίοδο παραχωρήθηκε στον Λεονάρδο Γ΄ το Ανατολικό υπό φεουδαλική σχέση. Παράλληλα ο γιος του Φίλιππου Φόσκαρη, ο Urban, επισκέφτηκε τον Λεονάρδο Γ΄ και του έθεσε πάλι το ζήτημα του Δραγαμέστου. Στις 25 Απριλίου 1459 ο Λεονάρδος Γ΄ Τόκκος θέλοντας να φανεί αρεστός στον Φόσκαρη υποσχέθηκε μέσω δύο απεσταλμένων του στη Βενετία τον Johannis de Trani και του Zorzi de Serano, *dotore in medexina*, ότι θα ικανοποιούσε εν καιρώ το αίτημα του.

Από την πλευρά τους οι Οθωμανοί εξακολουθούσαν να προωθούν τις θέσεις τους στην περιοχή και ο κλοιός γύρω από τη Ναύπακτο γινόταν όλο και στενότερος. Ο διοικητής της Ναυπάκτου ζητούσε επειγόντως ενισχύσεις καθώς οι Τούρκοι απειλούσαν το κάστρο, όπου εκεί η κατάσταση ήταν τραγική εξαιτίας του λοιμού που έπληττε την περιοχή. Ο ναύαρχος του Κόλπου και οι πλοίαρχοι διατάχθηκαν να μεταβούν στη Ναύπακτο για να διαπιστώσουν τις

⁸⁰ AAV, τ. 24. 1-3 (6740) 3 Ιανουαρίου 1459.- Lunzi, *Condizione*, 178, σημ. 1(όπου η ημερομηνία κατά το *stile Veneto*).- Nicol, *Despotate*, 210.

αμυντικές τους ανάγκες λαμβάνοντας προφυλάξεις ώστε να μην προσβληθούν οι άντρες από το λοιμό.

Το 1460 ο Λεονάρδος Γ΄ υποχρεώθηκε να τους παραδώσει το Βάρνακα και το Αγγελόκαστρο από όπου σύντομα έγιναν κύριοι του πύργου του Ανατολικού. Τότε οι Βενετοί βρέθηκαν στην ανάγκη να εξοπλίσουν μια φούστα με σκοπό να σταλεί στο χώρο του Ανατολικού με σκοπό να προστατευτούν τα ιχθυοτροφεία⁸¹. Θα πρέπει επιπλέον να πούμε ότι η Βόνιτσα και το Δραγάμεστο απόμειναν στα χέρια των Τόκκων. Μετά την κατάληψη αυτών θέσεων οι Οθωμανοί επιχείρησαν να ολοκληρώσουν την κατάκτηση της Αιτωλοακαρνανίας. Στα τέλη του 1460 οι Οθωμανοί προσπαθούσαν να καταλάβουν το κάστρο της Ναυπάκτου, του οποίου οι κάτοικοι και οι υπερασπιστές ταλαιπωρημένοι από το λοιμό υπέβαλαν αιτήματα στη Βενετία. Μη χάνοντας χρόνο η Γερουσία έστειλε εσπευσμένα ενισχύσεις. Την ίδια εποχή ο Λεονάρδος Γ΄, ο οποίος είχε ζητήσει τη βοήθεια του πάπα ζητούσε από τη Βενετία χρήματα για να εξοπλίσει μια γαλέρα και μια γαλεότα. Το αίτημα αυτό έγινε αποδεκτό, τα πλοία τέθηκαν υπό τις διαταγές του ναύαρχου του Κόλπου καθώς οι διαθέσεις του Λεονάρδου

⁸¹ AAV, τ. 24.148 (6891) 4 Μαρτίου 1460.

Γ' έναντι των βενετικών κτήσεων της Πελοποννήσου δεν ενέπνεαν εμπιστοσύνη στη Γαληνότητα⁸².

Εν τω μεταξύ οι Οθωμανοί διεισδύσαν όλο και περισσότερο στην περιοχή του Ιονίου. Τα βενετικά πλοία που του είχαν παραχωρηθεί από τους Βενετούς δεν του πρόσφεραν ιδιαίτερη βοήθεια και αυτό διότι τα πλοία υπηρετούσαν υπό τις διαταγές του ναυάρχου του Κόλπου. Παράλληλα οι Οθωμανοί προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να καταλάβουν την Βόνιτσα και τη Λευκάδα, με απώτερο στόχο να εγκαταστήσουν εκεί στόλο. Παρακολουθώντας τις εξελίξεις αυτές ο Λεονάρδος Γ και ανησυχώντας για τις κτήσεις του, έστειλε τον Οκτώβριο του 1462 στη Δύση ένας από τους αδελφούς του με σκοπό να ζητήσει ενισχύσεις. Πρώτος σταθμός του υπήρξε η Βενετία. Εκεί τόνισε την αφοσίωση του Λεονάρδου Γ' προς τη Γαληνοτάτη. Επιπλέον ζητούσε 200 πεζούς, χρήματα και άλλα εφόδια ώστε να μην περιέλθουν στα χέρια των Οθωμανών τα νησιά. Η Γερουσία προσπάθησε να τον καθησυχάσει παρέχοντας του τη διαβεβαίωση ότι ο Γενικός Ναύαρχος Θαλάσσης είχε διαταγή να προστατεύσει τις κτήσεις των Τόκκων σε περίπτωση που χρειαστεί.

⁸² AAV, τ. 24. 277 (7023) 23 Απριλίου 1461- Nicol, *Despotate*, 210-211.- Παράλληλα με το αίτημα στη Βενετία, ο Λεονάρδος Γ ζητούσε από τη ρωμαϊκή κουρία να του παραχωρηθούν κυριαρχικά δικαιώματα επί της Μονεμβασίας, που κατείχαν οι Βενετοί. Στο αίτημα αυτό αντέδρασε ο Βησσαρίων. Βλ. σχετικά P. Cherubini, «Greci e Questione Orientale nelle lettere di un cardinal del Quattrocento», *Εώς και Εσπέρια* 3 (1996-1997) 200.

Παράλληλα ο Λεονάρδος Γ΄ αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα για αυτό ζήτησε οικονομική βοήθεια από την Γερουσία. Λίγες μέρες αργότερα η Γερουσία έδωσε εντολή στη διοίκηση της Κέρκυρας να του καταβάλει εφ΄ άπαξ ολόκληρο το ποσό των 400 δουκάτων⁸³. Κατά την εποχή αυτή ο πάπας Πίος Β΄ (1458-1464) οργάνωνε σταυροφορία κατά των Οθωμανών. Στα τέλη του 1462 δύο εκπρόσωποι του Λεονάρδου Γ΄ παρουσιάστηκαν στον ποντίφικα και αφού δήλωσαν τη διάθεση του Τόκκου να ενταχθεί στις δυνάμεις της Σταυροφορίας, ζήτησαν ενισχύσεις. Τότε ο πάπας παρήγγειλε στη Βενετία να καταβάλει στους Τόκκους 600 δουκάτα από τα χρήματα που η Γαληνοτάτη θα διέθετε για τους σκοπούς της Σταυροφορίας. Η Γερουσία ανταποκρίθηκε στο αίτημα του Πάπα. Έτσι λοιπόν το Φεβρουάριο του 1463 δόθηκαν στους εκπροσώπους του Τόκκου τα χρήματα⁸⁴, ενώ ο ναύαρχος του Κόλπου έλαβε εντολή να προστατεύσει τις κτήσεις του Λεονάρδου Γ΄ σε περίπτωση που θα απειλούνταν.

Εν τω μεταξύ ο χώρος της Ναυπάκτου είχε γίνει εξαιρετικά επικίνδυνος. Ήδη από το 1460 οι Τούρκοι είχαν καταλάβει το Αγγελόκαστρο και είχαν εγκαταστήσει φρουρά στον πύργο του

⁸³ AAV, τ. 24. 480 (7236) 26 Οκτωβρίου 1462.

⁸⁴ AAV, τ. 25. 77 (7331) 4 Μαΐου 1463.- Λίγο αργότερα, όταν ο απεσταλμένος του πάπα θα ζητήσει από τη Βενετία χρήματα για την ενίσχυση του πιεζόμενου από τους Τούρκους ηγεμόνα της Βοσνίας, η Γερουσία θα απαντήσει ότι με την καταβολή των 600 δουκάτων στον Τόκκο, που έγινε από τους Βενετούς για να ικανοποιηθεί ο ποντίφικας, τα διαθέσιμα τότε για τη Σταυροφορία χρήματα είχαν εξαντληθεί: AAV, τ. 25. 77 (7331) 4 Μαΐου 1463.

Ανατολικού. Επιπλέον στις αρχές του 1463 οι τούρκοι προσπάθησαν ξανά να την καταλάβουν αλλά το κάστρο αντιστάθηκε με επιτυχία. Μετά το γεγονός αυτό αποφασίστηκε η ενίσχυση της φρουράς με 800 άνδρες από τους οποίους το 1/3 θα ήταν βαλιστάριοι.

Οι Τούρκοι από την πλευρά τους δεν έκρυβαν τις επεκτατικές διαθέσεις τους καθώς είχαν καταλάβει πέντε οικισμούς που ανήκαν στη βενετική δικαιοδοσία, ενώ παράλληλα διαμαρτύρονταν ότι οι Βενετοί έβλαπταν τους υπηκόους τους. Από αυτό γίνεται φανερό ότι οι Τούρκοι ζητούσαν αφορμή για να δικαιολογήσουν μια νέα επίθεση. Στις αρχές του 1463 υπό τον φλαμπουράριο της Βλαχίας απέσπασαν από τους Βενετούς τμήμα της περιοχής *Trufatia*, ενώ ο φλαμπουράριος του Αγγελοκάστρου κατείχε πλέον και τα ιχθυοτροφεία του Ανατολικού. Οι επιδρομείς προκάλεσαν σημαντικές ζημίες στην ύπαιθρο της Ναυπάκτου⁸⁵.

Ο Λεονάρδος προσπαθούσε με κάθε τρόπο να αντιμετωπίσει τους Τούρκους. Στις 11 Απριλίου 1463 αποφάσισε να στείλει δύο συμβούλους του να μεταβούν από την Αγία Μαύρα στη Ραγούσα με σκοπό να διαπραγματευθούν με την χήρα του δεσπότη της Σερβίας, Ελένη το γάμο του με τη θυγατέρα της Milica. Την 1 Μάιου στο

⁸⁵ AAV, τ. 25. 48 (7305), 66-67 (7319) 17 Μαρτίου 1463.

διοικητικό μέγαρο της Ραγούσας υπογράφηκε το σχετικό συμφωνητικό. Η συμφωνία προέβλεπε ότι ο Τόκκος θα εισέπραττε μετά το γάμο ως προίκα 9.000 δουκάτα σε τιμαλφή. Η επιλογή του Λεονάρδου δεν είχε μόνο οικονομική αλλά και πολιτική σκοπιμότητα. Και αυτό διότι η σύζυγος του ήταν ανιψιά της Mara, χήρας του Μουράτ Β΄ και μητριάς του Μωάμεθ Β΄.

Ενώ οι απεσταλμένοι του βρίσκονταν στη Ραγούσα, η γαλέρα του Λεονάρδου σε συνεργασία με τα πλοία του βενετικού στόλου της Αδριατικής εκτελούσε περιπολίες στο Ιόνιο. Οι οδηγίες της Γερουσίας στο ναύαρχο ήταν να αντιμετωπίζονται με αξιοπρέπεια οι άνδρες της γαλέρας του Τόκκου. Παράλληλα οι Οθωμανοί συνέχιζαν τις επεκτατικές δραστηριότητες τους στη Βαλκανική. Έγιναν κύριοι του κάστρου της Ρηνιάσας του οποίου κατείχε μέχρι τότε ο Ronaldo de Tocco. Την ίδια εποχή η Βενετία, μην αντέχοντας άλλο τις προκλήσεις των Οθωμανών, κήρυξε τον πόλεμο κατά του Σουλτάνου (28 Ιουλίου 1463). Ήδη με την κήρυξη του πολέμου ο Λεονάρδος Γ΄ προσπάθησε να εξασφαλίσει τη θέση του με κάθε τρόπο. Δύο απεσταλμένοι του εμφανίστηκαν στη Βενετία για να παρουσιάσουν τις προτάσεις του. Επικαλούμενος τις καλές σχέσεις που είχε στο παρελθόν με το δεσπότη

της Πελοποννήσου του ζήτησε να του ανατεθεί συγκεκριμένος ρόλος στο Μοριά θέτοντας στη διάθεση της Βενετίας 2.000 άντρες.

Ο Λεονάρδος Γ΄ ανησυχώντας μήπως τον εγκαταλείψει η Βενετία ζητούσε επίμονα έγγραφο ανάθεσης σε αυτόν συγκεκριμένου ρόλου κατά τις επικείμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα ζητούσε να του δοθεί *lettera patente* στην οποία να αναφέρεται ρητά ότι όποιος τον βοηθούσε να ανακτήσει πατρώες κτήσεις θα είχε την ευαρέσκεια της Γαληνοτάτης. Τέλος ζητούσε έγγραφο στη Γερουσία προς τον *Capitaneum Generalem Maris* το οποίο θα του υπαγόρευε να δέχεται στις τάξεις του, οι οποίοι όφειλαν να πολεμούν υπό τις διαταγές του Τόκκου υπέρ της Βενετίας. Η Γερουσία από την πλευρά της δεν ικανοποίησε κανένα από τα αιτήματα αυτά απαντώντας ότι την ευθύνη διεξαγωγής των επιτηρήσεων είχε *Capitaneus Generalis Maris* με τον οποίο έπρεπε να συνεννοηθεί ο Λεονάρδος Γ΄. Παράλληλα όμως έστειλε το κείμενο των αιτημάτων στον *Capitaneum Generalem Maris* για να ενημερωθεί διευκρινίζοντας ότι μετά την λήξη του πολέμου είχε αποφασίσει να διατηρήσει υπό τον έλεγχο της όλες τις παραλιακές περιοχές από τον Κόλπο των Πατρών μέχρι την Κέρκυρα. Ο Λεονάρδος Γ΄ θα έπρεπε να εγκαταλείψει κάθε σκέψη για ανάκτηση των παράκτιων ηπειρωτικών εδαφών του.

Η βενετική στάση αναστάτωσε τον Τόκκο, ο οποίος πρέπει να πληροφορήθηκε τα σχέδια της Βενετίας. Έσπευσε λοιπόν να διαμηνύσει στη Γαληνοτάτη ότι οι περιοχές της Ηπείρου του ανήκαν κληρονομικά και ότι τις διεκδικούσε. Η Γερουσία του απάντησε ότι αναγνώριζε τα κληρονομικά του δικαιώματα στις περιοχές της Ηπείρου και Αιτωλοακαρνανίας εκτός από το Ανατολικό και ορισμένες παράκτιες περιοχές τις οποίες σκόπευε να διατηρήσει υπό τον έλεγχο της. Επιπλέον στις βενετικές δυνάμεις της Ναυπάκτου υπηρετούσαν τότε μεταξύ άλλων και *stradioti* προερχόμενοι από την ορεινή περιοχή των Αγράφων. Παράλληλα οι Βενετοί ευελπιστούσαν ότι θα μπορέσουν εν τέλει να εντάξουν την περιοχή υπό τη βενετική κυριαρχία. Η εξέλιξη των πραγμάτων όμως τους διέψευσε.

Μετά την εγκατάλειψη του Εξαμιλίου, Έλληνες και Αλβανοί *stradioti* από τα χωριά Βόμερο, Ωλένη, Χελιδόνι κατέφυγαν με τις οικογένειες τους στα βενετικά οχυρά. Επειδή όμως ο αριθμός των προσφύγων ήταν αρκετά μεγάλος με εισήγηση του αρχηγού τους Μιχαήλ Ράλλη εγκαταστάθηκαν στη Ζάκυνθο υπό τη διοίκηση ενός Βενετού προξένου, του Martino da Drin. Εκεί τους παραχωρήθηκαν γαίες προς εκχέρωση ώστε να μπορέσουν να ζήσουν⁸⁶. Από αυτό

⁸⁶ Σάθας, *Μνημεία*, τ. 1. 269-270, 8 Ιουνίου 1473.- Lunzi, *Condizione*, 189, σημ. 1.- Βακαλόπουλος, *Ιστορία*, τ. 3. 10-23.

καταλαβαίνουμε ότι ο Τόκκος ήταν σταθερά προσηλωμένος στη συνεργασία με τη Βενετία. Όταν όμως το σκηνικό άλλαξε καθώς τα πράγματα εξελίσσονταν εις βάρος των Βενετών και οι Οθωμανοί απειλούσαν άμεσα τις κτήσεις του, ιδιαίτερα τη Βόνιτσα και τη Λευκάδα, ο Λεονάρδος Γ΄ άλλαξε τη στάση του.

Παράλληλα η κατάσταση στον χώρο της Ναυπάκτου συνέχιζε να είναι συγκεχυμένη. Έγγραφο του 1465 μας πληροφορεί ότι οι κάτοικοι των βενετικών περιοχών της Αιτωλίας είχαν αναπτύξει οικονομικές συναλλαγές με τους Τούρκους γείτονες τους με την βοήθεια της Βενετίας⁸⁷. Κατά την ίδια εποχή αναφέρονται εγκαταστάσεις στη Ναύπακτο κάποιων Τούρκων ενώ αρκετοί είχαν εγκατασταθεί και στην περιοχή του Γαλατά. Μάλιστα κατά την ίδια εποχή η βενετική στρατιωτική ηγεσία της Πελοποννήσου επέτρεψε στους υπό το Μιχαήλ Ράλλη απλήρωτους *stradioti* από το χωριό Χελιδόνι της Αχαΐας να χρησιμοποιήσουν βενετικά πλοία για ληλασία των Τούρκων που είχαν εγκατασταθεί στο Γαλατά. Από την πλευρά του ο Τούρκος φλαμπουράριος του Αγγελόκαστρου δεν έμενε αργός και προσπαθούσε να περάσει ανθρώπους του στη Ναύπακτο προκειμένου να πετύχει την

⁸⁷Σάθας, *Μνημεία*, τ. 6. 71, 7 Δεκεμβρίου 1465.

κατάληψη της. Όμως οι δραστηριότητες του φλαμπουράριου του Αγγελόκαστρου δεν περιορίζονταν εκεί.

Κατά τα τέλη του 1464, ο Τούρκος αξιωματούχος είχε επιφορτίσει τον Λεονάρδο Γ΄ με διαμεσολαβητικό ρόλο για την ειρήνευση με τη Γαληνοτάτη. Ένας orator στάλθηκε τότε στη Βενετία για να συναντήσει εκπροσώπους και των δύο πλευρών με σκοπό την ειρήνευση. Η Γαληνοτάτη ευχαριστούσε τον Τόκκο για τη μεσολάβηση και ζήτησε από τον Τόκκο να μάθει για τις κινήσεις των Τούρκων. Την άνοιξη του 1465 ο απεσταλμένος του Λεονάρδου Γ΄ πληροφορούσε τη γερουσία ότι οι Τούρκοι ετοιμάζονταν να χτίσουν δύο πύργους στο στόμιο του Αμβρακικού με στόχο την καταβύθιση των διερχόμενων πλοίων. Έτσι λοιπόν αποφάσισαν να πάρουν τα απαραίτητα μέτρα⁸⁸.

Όσον αφορά τις τουρκικές προτάσεις, η Γερουσία αποφάσισε ότι θα ήταν παρακινδυνευμένο να στείλει εκπρόσωπο της στην Κωνσταντινούπολη. Έτσι το Νοέμβριο του 1465 οι Βενετοί διεμήνυσαν στους Οθωμανούς ότι αν επιθυμούσαν μια συνάντηση για ειρήνευση αυτή θα μπορούσε να γίνει στη Ραγούσα. Την απάντηση τους οι Οθωμανοί μπορούσαν να τη στείλουν μέσω του Τόκκου. Όμως οι

⁸⁸ Σάθας, *Μνημεία*, τ. 1. 252, 5-6, 6 Μαΐου 1465.

επαφές αυτές δεν φαίνεται ότι είχαν συνέχεια και ο πόλεμος συνεχίστηκε.

Ύστερα από ένα διάστημα απραξίας, ο σουλτάνος αποφάσισε να εξουδετερώσει μια για πάντα το σπουδαιότερο ναυτικό κέντρο της Γαληνοτάτης, τη Χαλκίδα. Άλλωστε η Εύβοια αποτελούσε έναν από τους πιο σπουδαίους στόχους των τουρκικών επιθέσεων ήδη από τις παραμονές του πολέμου. Στις 5 Ιουνίου 1470 μια ισχυρή ναυτική δύναμη 300 πλοίων με χριστιανικά κατά μεγάλο μέρος πληρώματα και με διοικητή τον βεζίρη Μαχμούτ πασά άφησε τις βάσεις του Ελλησπόντου και ανοίχθηκε στο πέλαγος. Προς την Εύβοια κατευθύνθηκε και ο ίδιος ο σουλτάνος. Πριν όμως αρχίσει την επιχείρηση του, ο Μαχμούτ δοκίμασε να αποκαταστήσει την Οθωμανική κυριαρχία στο Θρακικό πέλαγος.

Την ίδια εποχή η κύρια δύναμη του βενετικού στόλου βρισκόταν μακριά για επισκευές και ανεφοδιασμό. Έτσι όταν στις 15 Ιουνίου 1470 οι Οθωμανοί εμφανίστηκαν μπροστά στη Χαλκίδα οι υπερασπιστές της κλείστηκαν πίσω από τα ενισχυμένα τείχη προσπαθώντας να παρατείνουν την αντίσταση τους ως την άφιξη του βενετικού στόλου. Έτσι λοιπόν στις 16 Ιουνίου άρχισαν οι τουρκικές επιθέσεις. Εκτός από τη βενετική φρουρά την πόλη υπερασπίστηκαν 500 Δαλματοί

στρατιώτες, Πελοποννήσιοι και μεγάλο μέρος από τους κατοίκους της Χαλκίδος. Οι απώλειες είναι μεγάλες και στις δύο πλευρές, ιδίως όμως στο Τουρκικό στρατόπεδο.

Εν τω μεταξύ οι πολιορκούμενοι αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα κυρίως μετά την αποκάλυψη της προδοσίας του διοικητή των Δαλματών Θωμά Schiavo. Οι προδότες και όσοι δεν ενέπνεαν εμπιστοσύνη καταδιώχθηκαν. Η κατάσταση έγινε ακόμη πιο απελπιστική για τους πολιορκημένους μετά την παγίωση της τουρκικής κυριαρχίας στην υπόλοιπη Εύβοια και την αποτυχία των Βενετών να διασπάσουν τον ναυτικό αποκλεισμό και να μεταφέρουν στην πόλη ενισχύσεις και εφόδια.

Αντιθέτως οι Τούρκοι είχαν αποκαταστήσει στενές σχέσεις μεταξύ των δύο στρατοπέδων τους με την κατασκευή δύο πλωτών γεφυρών. Η κατασκευή της έδινε τη δυνατότητα στον Μεχμέτ να διαπεραιώνει άνετα από τη μια πλευρά στην άλλη πεζούς, ιππείς, πυροβόλα καθώς και πολλά άλλα. Στις 11 Ιουλίου εμφανίστηκε στο βόρειο τμήμα του Ευβοϊκού ο βενετικός στόλος. Μοναδική λύση ήταν η καταστροφή με πυροβόλα των δύο πλωτών γεφυρών ιδίως της βορεινής, η οποία θα ανακούφιζε την πολιορκούμενη πόλη. Ο Βενετός ναύαρχος όμως

έχοντας ήδη αντιμετωπίσει τα τουρκικά πυροβόλα και τους τοξότες δεν τόλμησε να επιτεθεί.

Οι τρομακτικές απώλειες και οι ταπεινώσεις που είχαν υποστεί τα Οθωμανικά στρατεύματα κατά την πολιορκία τους έκαναν να φέρονται ακόμη πιο επιθετικούς. Για τρεις ολόκληρες μέρες η πόλη μετατράπηκε σε απέραντο σφαγείο με ανθρώπινα πτώματα. Οι διαταγές του Μεχμέτ Β΄ εφαρμόστηκαν με χαρακτηριστική αυστηρότητα. Επίσης απαγορεύθηκε στους γενιτσάρους να παρέχουν προστασία σε κατοίκους που θα μπορούσαν αργότερα να χρησιμοποιηθούν ως σκλάβοι. Ανάμεσα στα θύματα ήταν και οι αξιωματούχοι της βενετικής διοικήσεως της Ευβοίας μεταξύ των οποίων ήταν και ο βάλλος Erizzo. Εξίσου μεγάλος ήταν και ο αριθμός των γυναικόπαιδων που μετά το τέλος της σφαγής σύρθηκαν αιχμάλωτοι στα κέντρα διακινήσεως σκλάβων της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας.

Η άλωση της Χαλκίδας και όσα ακολούθησαν μέσα στην πόλη τάρaxαν τη Βενετία και τους συμμάχους της. Η βενετική ήττα φαινόταν ιδιαίτερα σοβαρή επειδή συσχετιζόταν με το γεγονός της αδυναμίας του στόλου να αντιμετωπίσει τους άπειρους ακόμη στη θάλασσα Οθωμανούς και μάλιστα στο πιο σημαντικό ναυτικό κέντρο της Βενετίας στο Αιγαίο. Η αποτυχία αποδόθηκε στον ναύαρχο Canal. Εν τέλει ο

Βενετός ναύαρχος οδηγήθηκε μαζί με τους συνεργάτες του σιδηροδέσιμος στη Βενετία και καταδικάστηκε σε ισόβια εξορία στο Φρίουλι της Ιστρίας.

Μετά την πτώση της Χαλκίδας⁸⁹, το 1471, όταν η Βενετία προχωρούσε στη σύναψη αντιτουρκικής συμμαχίας με το Φερδινάνδο της Νεάπολης ο τελευταίος παρουσίαζε στους Βενετούς τον υποτελή του Λεονάρδου Γ' ενταγμένο στις δυνάμεις του, όμως και ο δόγης τον υπολόγιζε στις βενετικές δυνάμεις⁹⁰. Ανεξάρτητα όμως από αυτές τις διεκδικήσεις, ο Λεονάρδος Γ' αντιλαμβανόταν πόσο κρίσιμη ήταν η στάση της Βενετίας για την υπόσταση του κράτους. Παράλληλα οι Βενετοί αμφισβητούσαν την ανεξαρτησία του Λεονάρδου Γ'. Δεν ήταν μόνο αυτοί που το έκαναν αυτό αλλά και οι εγκαταστημένοι στη Ζάκυνθο *stradioti*. Το 1468 οι *stradioti* διαμαρτυρήθηκαν έντονα στο Βενετό Προβλεπτή Πελοποννήσου *Iacopo Marcello*, επειδή βαρόνοι και αστοί της Ζακύνθου απαιτούσαν από αυτούς υπέρογκες απολήψεις για τις γαίες που τους είχαν παραχωρηθεί στο νησί. Ο Προβλεπτής κάλεσε τον επίσκοπο Ζακύνθου και τον *capitano* του νησιού και τους Μωραίτες για να αναζητήσουν τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.

⁸⁹ Βακαλόπουλος, Ιστορία, τ. 3. 42.

⁹⁰ Predelli, *Commemoriali*, τ. 5. 16, 200, 203 (32) 4 Φεβρουαρίου 1471, 204 (35) 25 Μαρτίου 1471, 209 (56) 1 Αυγούστου 1472.- Nicol, *Despotate*, 212.- Το 1474 μεταξύ των συμμετεχόντων στη συμμαχία κατά των Τούρκων ήταν ο Φερδινάνδος της Νεάπολης και ο Λεονάρδος Τόκκος ως υποτελής του. Βλ. Predelli, ο.π. 16, 219 (85) 28 Νοεμβρίου 1474.- Reg. Toc., 207-208 (273-278).

Από τη συζήτηση προέκυψαν ορισμένες αποφάσεις οι οποίες προσδιόριζαν το καθεστώς των Μωραιτών στην Ζάκυνθο. Σύμφωνα με τις αποφάσεις ο Βενετός πρόξενος αποκτούσε σημαντικές δικαιοδοσίες καθώς ορίστηκε δικαστής των εποίκων σε ποινικές υποθέσεις. Επιπλέον του παραχωρούσε την εξουσία να υποχρεώνει τους δυστροπούντες Μωραίτες να καταβάλλουν τις οφειλές τους στους ντόπιους γαιοκτήμονες. Η βενετική αυτή παρέμβαση μας κάνει να καταλάβουμε ότι ο Λεονάρδος Γ΄ δεν ήταν πλέον σε θέση να εξουσιάζει το σύνολο των κατοίκων της Ζακύνθου. Οι ίδιοι μάλιστα οι Μωραίτες του νησιού δήλωναν απερίφραστα ότι αναγνώριζαν μόνο την εξουσία της Βενετίας⁹¹.

Ο βασιλιάς της Νεάπολης Φερδινάνδος εύλογα θεώρησε τη βενετική αυτή παρέμβαση στη Ζάκυνθο απροκάλυπτο σφετερισμό και αμέσως ζήτησε από την Βενετία εξηγήσεις. Όταν η Γαληνοτάτη το 1473 ανέθεσε στον πρώην Προβλεπτή Jacopo Marcello που είχε κάνει τις σχετικές διευθετήσεις με τους εκπροσώπους των Μωραιτών και του Λεονάρδου Γ΄ να απαντήσει στο Φερδινάνδο αυτός απάντησε

⁹¹ Σάθας, *Μνημεία*, τ. 1 269-271, 8 Ιουνίου 1473.- Lunzi, *Condizione*, 187-190 σημ. 1.

τονίζοντας ότι οι διευθετήσεις για τους εποίκους είχαν την έγκριση του Λεονάρδου Γ'⁹².

Μετά το θάνατο της Milica (σύζυγος του Λεονάρδου Γ' και θυγατέρα του δεσπότη της Σερβίας Λαζάρου⁹³), ο Λεονάρδος παντρεύτηκε τη Francesca de Maranzo de Aragon, ανιψιά του βασιλιά Φερδινάνδου της Νεάπολης. Το συνοικέσιο θεωρήθηκε από τη Βενετία ως αντίδραση του Λεονάρδου στην ουσιαστική απόσπαση της Ζακύνθου από την εξουσία του. Ανεξάρτητα όμως από τη σκοπιμότητα του γάμου αυτού, ο Λεονάρδος Γ' εξακολουθούσε να επιδιώκει τη βενετική συνεργασία για την υπεράσπιση των κτήσεων του από τους Οθωμανούς, οι οποίοι κατά το ίδιο έτος πολιορκήσαν χωρίς επιτυχία τη Ναύπακτο. Στις αρχές της άνοιξης του 1478, όταν οι Τούρκοι έχτιζαν κάστρο στην είσοδο του Αμβρακικού, ο Λεονάρδος Γ' έστειλε στη Βενετία τον Borgondo de Tocco για να συναντήσει τον Φίλιππο Φόσκαρη ζητώντας του τη συνδρομή ώστε να προκαλέσει την παρέμβαση της Γαληνοτάτης. Η Βενετία ταλαιπωρημένη καθώς ήταν από το μακροχρόνιο πόλεμο δεν ήταν πρόθυμη να εισακούσει την

⁹² Lunzi, *Condizione*, 188-190, σημ. 1.- Το αίτημα του Τόκκου στον πάπα κατά την ίδια εποχή, για ίδρυση ναού του Αγίου Δημητρίου στη Λευκάδα, που θα τον προίκιζε και με εισοδήματα από τη Ζάκυνθο, πιθανό εξυπηρετούσε την ανάγκη του Τόκκου να επιβεβαιωθεί από τον ποντίφικα η κυριαρχία του στη Ζάκυνθο, κάτι που αναφέρεται σαφώς στο σχετικό έγγραφο. Βλ. έγγραφο υπ'ριθ. 21, 10 Σεπτεμβρίου 1476.

⁹³ Ο γάμος με τη Milica έγινε, όπως είδαμε, λίγο μετά το Μάιο του 1463. Η Milica με τη μητέρα της Ελένη, που καταγόταν από τον οίκο των Παλαιολόγων, εγκαταστάθηκαν στην Αγία Μαύρα, όπου η πρώτη πέθανε σύντομα, ενώ η Ελένη, που έλαβε το μοναχικό σχήμα, πέθανε το 1474.- Lunzi, *Condizione*, 190-191.

έκκληση του. Ο στόχος να κρατηθούν οι Οθωμανοί μακριά από τα παράλια του Ιονίου ήταν πλέον αναπόφευκτος. Η Γαληνοτάτη αντί να αγωνίζεται για την επίτευξη του στόχου αυτού, προτιμούσε να υποκαταστήσει τους ανίσχυρους Τόκκους στις νησιωτικές τους κτήσεις.

β) Η κατάρκτηση του Ιονίου από του Οθωμανούς και η τελική επικράτηση τους.

Λίγο καιρό αργότερα (25 Ιανουαρίου 1479) υπογράφηκε συνθήκη μεταξύ της Βενετίας και των Οθωμανών⁹⁴. Μέσα από αυτή τη συνθήκη συμφωνήθηκε το Ανατολικό με τα ιχθυοτροφεία να επανέλθουν ξανά στην κατοχή των Βενετών. Ότι αφορά τα νησιά του Νότιου Ιονίου καθώς οι Βενετοί δεν φρόντισαν να συμπεριληφθεί ο Λεονάρδος Γ' στη συνθήκη η απομάκρυνση του από αυτά ήταν θέμα χρόνου. Στις αρχές του 1479 ο governor del Zante Λάσκαρις ο οποίος

⁹⁴ Ιναλτζικ, *Οθωμανική Αυτοκρατορία*, 57.- Miller, *Φραγκοκρατία*, τ. 2. 217.

ήταν επικεφαλής των stradioti εκφραζόταν αρνητικά για την εκεί επίσκεψη του γιού του, του «αυθεντόπουλου» δον Κάρλο⁹⁵.

Από την άλλη πλευρά οι Οθωμανοί έψαχναν μια αφορμή για να εύκολο. Στον Αυλώνα μάλιστα της Αλβανίας είχαν οργανώσει ναυτική βάση ικανή να υποστηρίξει ναυτική επίθεση κατά της Δύσης ενώ παράλληλα το λιμάνι αυτό προοριζόταν να παίξει το ρόλο του εμπορικού κόμβου μεταξύ Ευρώπης και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επικεφαλής της Οθωμανικής διοίκησης του Αυλώνα είχε τεθεί ο Gedik Achamat πασάς. Παρά το γεγονός ότι ο Λεονάρδος Γ΄ απέδιδε τακτικά στους Οθωμανούς ετήσιο φόρο υποτέλειας 4.000 δουκάτων την αφορμή για την τουρκική επίθεση έδωσε η παράλειψη του να προσφέρει κατά το έθιμο δώρο 500 δουκάτων στο νεοαφιχθέντα sanjak beg της Άρτας Fecit. Μετά τη διαμαρτυρία του Fecit στο σουλτάνο για την παράλειψη αυτή, ο Gedik Achamat πασάς έλαβε εντολή να ξεκινήσει από τον Αυλώνα και να καταλάβει τα νησιά οι οποίες θα χρησιμοποιούσαν ως βάσεις για μια τουρκική επιχείρηση κατά της Ιταλίας.

⁹⁵ Σάθας, *Μνημεία*, τ. 1. 279, 28 Ιανουαρίου 1480 (m.v.)- Nicol, *Despotate*, 212-213.- Miller, *Latins*, 483.- MM, τ. 5. 73, 22 Ιανουαρίου 1478.- Zakynthinos – Maltezu, «Episcopato», 79 (15) 1479 (m.v. 1478), 22 gennaio.- Reg. Toc., 209 (286).- Στις 21 Μαΐου 1484 ο Λεονάρδος Γ πληροφορούσε το βασιλιά Φερδινάνδο για το γάμο του γιου του, πιθανό του δόν Κάρλο (N. Barone, «Notizie storiche raccolte dai Registri Curiae della Cancelleria Aragonesa», ASPN 13 (1888) 764). Σύζυγος του ανφέρεται η Andronica Commena (Buchon, NR, τ. 1. 327-328.- Miller, *Φραγκοκρατία*, τ. 2. 226).

Ο Λεονάρδος Γ΄ αντιλήφθηκε έγκαιρα τις Οθωμανικές προθέσεις. Ήδη ένα μήνα περίπου πριν αποπλεύσει ο τουρκικός στόλος από την Αυλώνα αφού συγκέντρωσε όσα τιμαλφή και σημαντικά έγγραφα και χρήματα μπορούσε με βενετικό εμπορικό πλοίο έπλευσε στον Τάραντα και από εκεί κατευθύνθηκε στην αυλή του Φερδινάνδου της Νεάπολης⁹⁶. Λίγο αργότερα ο Τούρκος πασάς με στόλο 28 πλοίων αφού πέρασε από το στενό της Κέρκυρας κατέλαβε τη Βόνιτσα, τη Λευκάδα (7 Αυγούστου 1479) και την Κέρκυρα (26 Αυγούστου). Όσοι νησιώτες μπόρεσαν να ξεφύγουν διασώθηκαν από παραπλέοντα βενετικά πλοία. Όσα πλοiάρια με φυγάδες συνάντησε η τουρκική αρμάδα στην πορεία της αιχμαλωτίστηκαν.

Οι καταστροφές που υπέστησαν η Λευκάδα και η Κεφαλονιά υπήρξαν τεράστιες. Οι αξιωματούχοι του Λεονάρδου Γ΄ σφαγιάστηκαν, κάτοικοι και ξένοι έμποροι πιάστηκαν και οδηγήθηκαν μαζικά στην αιχμαλωσία. Το κάστρο του Αγίου Γεωργίου της Κέρκυρας πυρπολήθηκε. Το μόνο νησί που έμενε να καταληφθεί ήταν η Ζάκυνθος. Εκεί ήταν εγκαταστημένοι δέκα χιλιάδες άτομα, μέλη των οικογενειών των *stradioti* υπό τον οπλαρχηγό Μπόχαλη καθώς και το Βενετό

⁹⁶ Buchon, NR, τ. 2. 353-354.- Miller, *Φραγκοκρατία*, τ. 2. 227.- Μαζί του προφανώς πήρε και τα σημαντικότερα έγγραφα της καγκελαρίας του. Βλ. σχετικά Ασωνίτης, «Καγκελαρίες», 113 και σημ. 31.- Το 1480 ο Φερδινάνδος της Νεάπολης παραχώρησε στο Λεονάρδο Γ την κομητεία της Sinopoli. Βλ. Allocati, *Inventario*, 66 (12) 29 Οκτωβρίου 1480.- Κατά τους Miller – Λάμπρο (Miller, ό.π., 225), ο Φερδινάνδος παραχώρησε στο Λεονάρδο ετήσιο εισόδημα 500 φιορινιών και γαίες στην Κάτω Ιταλία, ενώ και ο πάπας Σίξτος Δ΄ τον ενίσχυσε οικονομικά.

πρόξενο. Ο Βενετός ναύαρχος Antonio Loredano έσπευσε από την Κέρκυρα προκειμένου να υπερασπιστεί τα βενετικά συμφέροντα στο νησί. Όταν οι Τούρκοι ζήτησαν να αποχωρήσουν οι εγκαταστημένοι στη Ζάκυνθο *stradioti*, οι Βενετοί υποστήριξαν ότι το νησί ύψωνε τη σημαία του Αγίου Μάρκου και κατά συνεπείαν καλύπτονταν από τους όρους της συνθήκης ειρήνης.

Το ζήτημα παραπέμφθηκε στο Σουλτάνο. Ο Βενετός πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη ενημερώθηκε για το θέμα και έλαβε οδηγίες για να υποστηρίξει τις βενετικές αξιώσεις επί της Ζακύνθου. Τα βενετικά επιχειρήματα δεν περιορίζονταν στο ότι το νησί ύψωνε τη σημαία του Αγίου Μάρκου αλλά και ότι είχαν προ πολλού εγκατασταθεί σε αυτό Βενετοί υπήκοοι, βενετική διοίκηση και βενετικό σύστημα απονομής της δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με τους Βενετούς, ο Λεονάρδος διεκδικούσε τη Ζάκυνθο παρακινούμενος από το βασιλιά της Νεάπολης, ο οποίος για να αυξήσει την επί του Τόκκου επιρροή του είχε προωθήσει το γάμο του με την ανιψιά του. Αυτή όμως η επιχειρηματολογία δεν αρκετή για να πείσει το Σουλτάνο, ο οποίος δέχθηκε μόνο την ασφαλή αποχώρηση των Βενετών υπηκόων από το νησί, Αντίθετα ο Τούρκος πασάς του πρόσφερε 40 νοικοκυριά των υποτελών του Τόκκου με τα υπάρχοντα

τους και τα μέλη των οικογενειών τους. Όλοι αυτοί μεταφέρθηκαν στις βενετικές κτήσεις της περιοχής κυρίως στη Ναύπακτο από όπου αρκετοί θα στέλνονταν στην Κέρκυρα. Οι περισσότεροι από τους λοιπούς κατοίκους της Ζακύνθου παραδόθηκαν. Στη συνέχεια οι Τούρκοι κατάστρεψαν τις περισσότερες κατοικίες και λεηλάτησαν τον τόπο.

Η Βενετία όχι μόνο δεν βοήθησε τους Τόκκους αλλά και στη συνέχεια καθώς επεδίωξε να εντάξει τα νησιά της κομητείας με τη βοήθεια του θρόνου της Νεάπολης. Για το σκοπό αυτό ενεργοποιήθηκε έντονα η βενετική διπλωματία στην Κωνσταντινούπολη από όπου τα πρώτα μηνύματα ήταν θετικά. Εν συνεχεία όμως ο θάνατος του Μωάμεθ Β΄ (1480) επιβράδυναν τις εξελίξεις. Επιδιώκοντας να επωφεληθεί από την κατάσταση και ενώ η Βενετία προσπαθούσε με διαπραγματεύσεις να αποκτήσει τα νησιά από τους Οθωμανούς, ο Φερδινάνδος της Νεάπολης έστειλε στο Ιόνιο τον Αντώνιο, αδελφό του Λεονάρδου Γ΄ με καταλανικό στόλο και απέσπασε την Κεφαλονιά και στη συνέχεια τη Ζάκυνθο από τις εκεί ανεπαρκείς φρουρές.

Οι Βενετικές αρχές της της Μεθώνης αντέδρασαν άμεσα και για αυτό έστειλαν δυνάμεις οι οποίες κατέλαβαν τη Ζάκυνθο από όπου απομακρύνθηκε η φρουρά του Τόκκου. Οι Βενετοί αιτιολόγησαν την

ενέργεια τους στο Sanjak beg της Πελοποννήσου ως προληπτική κατά των επεκτατικών προθέσεων του βασιλιά της Νεάπολης.

Στις 14 Φεβρουαρίου 1483 η Γερουσία διέταξε το διοικητή του βενετικού στόλου να καταλάβει και τη Κεφαλονιά είτε προσφέροντας στον Αντώνιο ετήσια χορηγία είτε με τη βία. Όταν ο Αντώνιος αρνήθηκε την προσφορά, οι βενετικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στο νησί. Στις 3 Μαΐου 1483 η Γερουσία αποφάσισε την αποστολή πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό να δοθούν εξηγήσεις στο Σουλτάνο σχετικά με την νέα της παρέμβαση που αιτιολογήθηκε ως ενέργεια προστασίας του εμπορίου επειδή ο Αντώνιος είχε μετατρέψει σε ορμητήρια πειρατών τα νησιά των οποίων την παραχώρηση ζητούσε η Γαληνοτάτη⁹⁷.

Ο Σουλτάνος όμως αντιμετώπιζε με σκεπτικισμό το βενετικό αίτημα. Μάλιστα ήταν διατεθειμένος να αποδώσει στον Τόκκο τις κτήσεις του μια προοπτική που αναπτέρωσε τις ελπίδες του Λεονάρδου Γ'⁹⁸. Τα αισιόδοξα όμως μηνύματα για τον Τόκκο δεν επαληθεύτηκαν.

⁹⁷ Lunzi, *Condizione*, 207.

⁹⁸ Αυτό προκύπτει από την τότε αλληλογραφία του Λεονάρδου Γ με το βασιλιά της Νεάπολης. Στις 25 Οκτωβρίου 1483 ο Φερδινάνδος απαντώντας σε επιστολή του Λεονάρδου Γ', εξέφραζε την ικανοποίησή του για την πρόθεση του Βαγιαζήτ Β' να αποδώσει στον Τόκκο την επικράτεια του. Τον συμβούλευε μάλιστα να αποδεχθεί την πρόταση, καθώς ο σουλτάνος και ένας ανώτατος αξιωματούχος του, ο Ayasbei, είχαν στείλει σχετικές επιστολές, όπου εκφράζονται οι καλές προθέσεις τους έναντι του Φερδινάνδου και του Τόκκου. Τον πληροφορούσε τέλος ότι ο Βενετός πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη προσπαθούσε αδιάλειπτα να πείσει το σουλτάνο να κηρύξει τον πόλεμο κατά του Φερδινάνδου και ότι ο δικός του πρεσβευτής στην Πύλη είχε εντολή να

Στις 22 Απριλίου 1484 υπογράφηκε μια σύμβαση μεταξύ της Γαληνοτάτης και της Πύλης. Σύμφωνα με αυτή την συμφωνία η Ζάκυνθος παραχωρήθηκε στη Βενετία έναντι καταβολής αναγνωριστικού δικαιώματος 500 δουκάτων το χρόνο, ενώ η Κεφαλονιά αποδόθηκε στους Οθωμανούς. Έτσι έληξε η δυναστεία των Τόκκων στα Ιόνια Νησιά που με τόσο μεγάλη τόλμη και προθυμία προσπάθησαν να κατακτήσουν.

7.ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παραπάνω εργασία ασχολήθηκε με την δυναστεία των Τόκκων στον δυτικό ελλαδικό χώρο. Μεγάλος σταθμός της οικογένειας των Τόκκων θεωρείται ο Κάρολος Α Τόκκος ο οποίος προσπάθησε με κάθε τρόπο να επεκτείνει την κυριαρχία του στο νότιο Ιόνιο και να γίνει κύριος της. Αυτό φάνηκε αρκετά δύσκολο να πραγματοποιηθεί, διότι οι τύχες αυτών των περιοχών επηρεάστηκαν από τις πολιτικές εξελίξεις

συνεργάζεται στενά με τον Agasbei, ώστε να εξουδετερώνει τις βενετικές προσπάθειες (N. Barone, «Notizie storiche raccolte dai Registri Curiae della Cancelleria Aragonese», ASPN 13 (1888) 755-756). Λίγο αργότερα, το Δεκέμβριο, ο βασιλιάς, απαντούσε και πάλι ενθαρρυντικά στο Λεονάρδο Γ', ο οποίος τον πληροφορούσε ότι ο σουλτάνος είχε εκφράσει την επιθυμία να του αποδοθεί από τους Βενετούς η Κεφαλληνία και τη διάθεση του για ειρηνικές σχέσεις με το θρόνο της Νεάπολης, παρά τις προσπάθειες των Βενετών να υποκινήσουν το σουλτάνο κατά της Νεάπολης (ό.π., 758).

που διαδραματίζονταν στο χώρο της Βαλκανικής και του μεσογειακού χώρου.

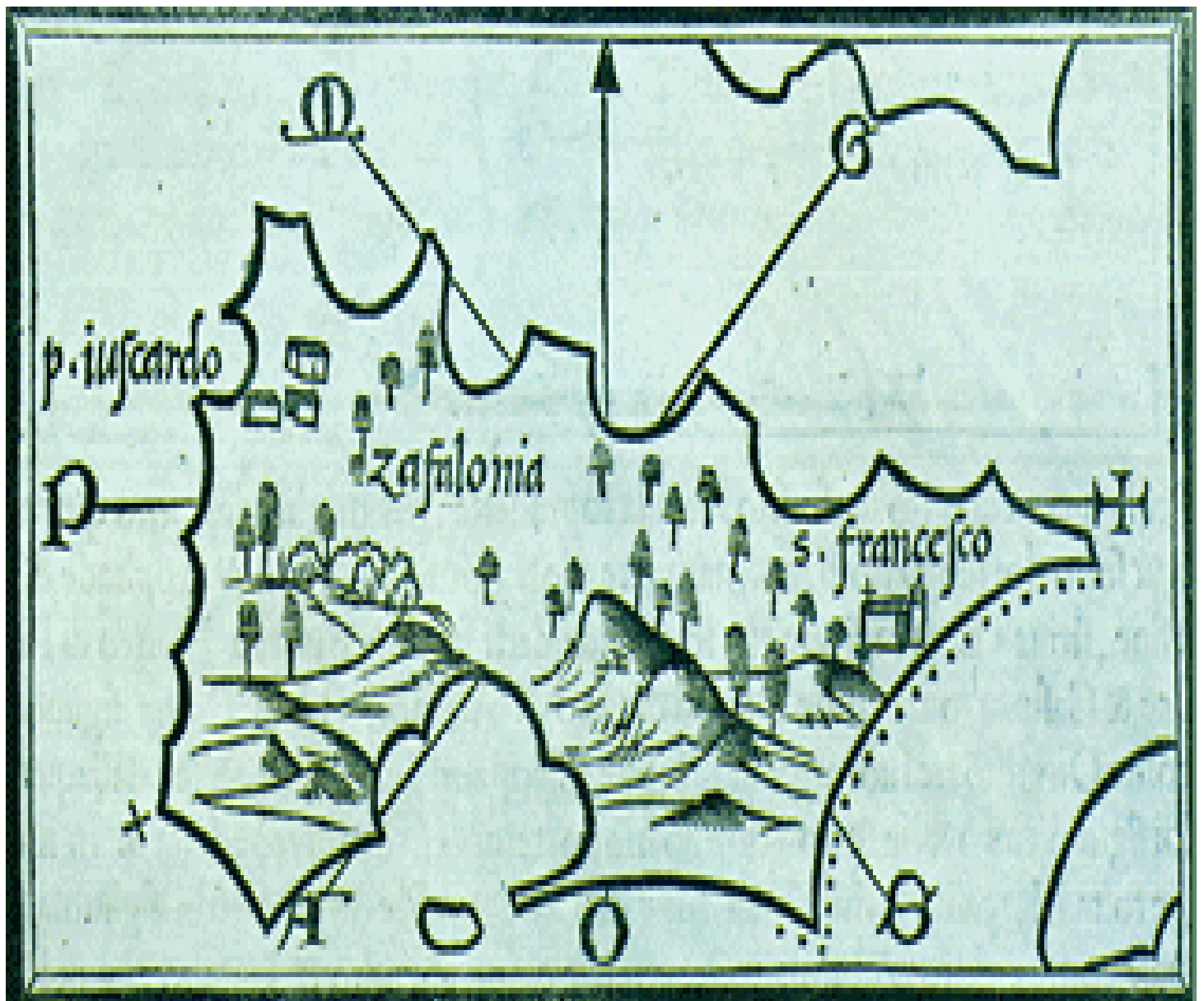
Σημαντικό επίσης ρόλο διαδραμάτισε και η Γαληνοτάτη η οποία επηρέασε πολλές φορές καθοριστικά τις τύχες των εξεταζόμενων περιοχών καθώς και τις πολιτικές εξελίξεις. Η ενεργή δράση της Βενετίας στην περιοχή του νοτίου Ιονίου άρχισε από το β' μισό του 14^{ου} αιώνα. Βέβαια αυτό έγινε πιο έντονο όταν προσπάθησαν και οι Οθωμανοί να κυριαρχήσουν στον εξεταζόμενο χώρο.

Τα νησιά του νότιου Ιονίου, η Αιτωλοακαρνανία καθώς και η Ήπειρος αποτελούσαν τους σημαντικότερους στόχους των Βενετών, των Τόκκων αλλά και των Οθωμανών. Καταλαβαίνουμε ότι οι πρωτοβουλίες που έπαιρναν κατά καιρούς οι διάφοροι ηγεμόνες επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη ζωή των ανθρώπων, τα βιώματα και την καθημερινότητα τους.

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΑΣΩΝΙΤΗΣ

ΤΟ ΝΟΤΙΟ ΙΟΝΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΟΨΙΜΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Κομητεία Κεφαλληνίας, Δουκάτο Λευκάδας, Αιτωλοακαρνανία

Εκδόσεις Ergo

Αθήνα 2005

❖ ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΑΣΩΝΙΤΗΣ

ΑΝΔΗΓΑΥΙΚΗ ΚΕΡΚΥΡΑ (13^{ος} -14^{ος} αιώνας)

Εκδόσεις Ergo

Κέρκυρα 1999

❖ ΜΑΡΙΑ – ΝΤΟΥΡΟΥ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Η Ανδεγαυική κυριαρχία στην Ρωμανία επί Καρόλου Α΄
(1266-1285)

Αθήνα 1987

❖ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Α.

Ιστορία του Νέου Ελληνισμού

Θεσσαλονίκη 1961-1968

❖ Ν.Γ. Μοσχονά

Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ Α ΤΟCCO ΣΤΗΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑ
ΤΟ 1395

Άνάπτυπον έκ του Γ΄ τόμου του περιοδικού «Δίπτυχα».

Εταιρείας Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μελετών.

Αθήναι 1982-1983

❖ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΑ

Τόμος 21^{ος}

Θεσσαλονίκη 2001

❖ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΔΟΜΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τόμος 14

Εκδοτικός οίκος Σταμούλη Αντώνη

❖ ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ Ε.

«Οι Χίλιοι στίχοι στην αρχή του Χρονικού των Τόκκων»

Ηπειρωτικά Χρονικά 15 (1938)

- ❖ Λεξικό της Βυζαντινής Πελοποννήσου
Καθηγητού Αγγέλου Θ. Νεζερίτη
Επιμέλεια Νίκος Νικολούδης
Αθήνα 1998

- ❖ ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
Ιδρυτής Ιδιοκτήτης –Παύλος Δρανδάκης
Τόμος δέκατος τέταρτος και εικοστός τρίτος
Εκδοτικός Οργανισμός «Ο Φοίνιξ» Ε.Π.Ε.

- ❖ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΙΚΑ
Τόμοι: πέμπτος, εικοστός πέμπτος, εικοστός ένατος,
τριακοστός τρίτος, τριακοστός όγδοος.
Εκδόσεις Πάπυρος
1984

- ❖ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ /
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
Τόμος 9β
Εκδοτική Αθηνών 1991

- ❖ WILLIAM MILLER
Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1204-1566)
Γ΄ Έκδοση
Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997

❖ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

DONALD NICOL

Το Δεσποτάτο της Ηπείρου

Ανάτυπο, Τόμος 30

Ιωάννινα 1992

❖ GIUSSEPE SHRIRO΄

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΤΟΚΚΩΝ

Τα Ιωάννινα κατά της αρχάς του ΙΕ΄ αιώνας

Εκδόσεις Εταιρείας, Ηπειρωτικών Μελετών

Ιωάννινα 1965

❖ GIUSSEPE SHRIRO΄

CRONACA DI TOCCO DE CEFALONIA

Κεφάλαιο Α: Στερέωσις τῆς ἀρχῆς τῶν Τόκκων καὶ πρῶται κατακτήσεις τοῦ Καρόλου

Κεφάλαιο Β: Κατακτήσεις καὶ κοῦρσος τῆς Γλαρέντζας

Κεφάλαιο Γ: Διαπλατισμὸς εἰς τὴν Στερεάν τῆς ἀρχῆς τῶν Τόκκων. Θάνατος τοῦ Σγουροῦ Σπάτα καὶ τοῦ Ἡσαῦ.

❖ [www. Ionian.com](http://www.Ionian.com)